

Starosvětské obrázky.

Kdyby byly malovány, dal bych je dle jejich obsahu do rámečků, jaké byly v modě za času bravého, laškovného rokoka; poslednímu z nich by snad dobře slušel rámeček vážnějšího empiru.

Z toho již vyrozumíváte, že výjevy jejich odehrály se za časů, kdy byl klid našeho národního života mrtvý až a zhoubný, kdy počaly pak jej rušiti oslňující blesky nových ideí a za nimi v zápětí dunění velikolepé bouře francouzské, za časů, kdy na orloji věků také nám udeřila šťastná hodina tiché záře ranních červánků, probuzení a nového života.

Čerpány jsou všechny z pokladu zkazek dědičných, postavy pak vybrány z prosté galerie rodu měšťanského, jak je dochovala paměť několika pokolení.

Vypravovala mi o nich staříčká, milá paní.

Rád vzpomínám na několik těch odpolední chmurného, pozdního podzimu, uplynulých mně milo v její společnosti. V útulném pokoji jejím nejeden obraz i leccos z nábytku věkem ctihodného upomínalo mne na ony doby, o kterých jsme rozmlouvali. Chvílemi také paní Městecká, rodem Doubravová, vztáhla svou suchou, bílou ruku do přihrady staré skříně, aby mně ukázala nejednu památku rodinnou, nejednu listinu

zažloutlou písma vybledlého, svědky to dávného života, zajímavé věkem a zajisté posvěcené nejednou slzou, kterouž je skropily u vroucím pohnutí oči dávno již vyhaslé. —

I.

Ondřej Doubrava, kupecký mládenec, ubíral se z Moravy do Čech. Neblahá válka vypudila ho jakož i mnoho jiných z Olomouce, kde měl pěkné místo. Tato bezděčná jeho pouť udála se ve třetím roku oné nešťastné vojny sedmileté, kdy pruský král Fridrich prodrav se horami slezskými, vtrhl do Moravy, aby oblehl Olomouc.

Tenkrát Ondřej Doubrava nejprve po Moravě na jih se obrátil, pomýšleje na Vídeň. Když se tak k ní pomalu podával, překvapila ho zpráva, že generál Laudon porazil za zády pruského krále značný oddíl jeho vojska, provázejícího hojně zásoby na několika stech vozích vezené do tábora před Olomouc, a že po té pruský král pevnosti na kvap nechav, s větším ještě kvapem obrátil se do Čech a ztad domů.

Nenadálé ty události a pohyby nepřátelské změnily také plán kupeckého mládence, jenž pojednou se také vydav na pochod zpáteční, zaměřil na novo k osvobozené Olomouci. Hodlalť tam opanovati starý krám, ve kterém ve dvacátém roku věku svého nastoupiv, až do těchto časů, tedy do svého roku čtyři a dvacátého spokojeně vytrval jako v teplém hnízdečku.

Hodlal, ale zmýlil se.

Byloť po obležení a za války dosud trvajícím tak zle, že starý principál, jakkoli nerad a nesnadno, poděkoval bývalému svému mláďenci za nabízenou službu. Jediné, co mu poskytl, byla dobrá rada, aby se přece jen do Vídně podíval, tam že nejspíše se uchytlí. Mladý

Doubrava se poděkoval a šel, ne do Vidně, nýbrž do Čech, své rodné země, po které se mu za těch trudných poměrů pojednou prudko zastesklo. Myslíl na Prahu.

Vzal si nejnutnější oděv a prádlo do tlumoku, ostatní své věci svěřil známému formanovi, jenž do Čech jezdil.

Doubrava byl šetrný a příčinlivý člověk a proto měl už na svá mladá léta slušnou částku peněz za hospodařenu. Ze šetrnosti také pěšky cestoval a ne-unavně si vykračoval od svitu ranního do soumraku. Záhy se však přesvědčil, že by takto nejspíše přišel o svůj pokládek, který nesl ve vaku na prsou v kožené kapse vezpod své kamizoly. Potkával totiž zhusta na širé silnici divné lidi, shledával se s nimi v pocestných krčmách a hospodách, a čím dále tím častěji.

Bylť ze záškodné chasy, která za vojsky, zvláště za pruským, jako by se lihla, a táhla tu hejnem zhoubných kobylek, tu po různu, jednotlivě, ale vždycky na nejvýše škodná a nebezpečná. O krádežích a loupežích hojně teď spáchaných všude si vypravovali, a vraždy na osamělých cestách lesních i na širé silnici nebyly nic neobyčejného. Také zle dělali verbíři, kteří, kde se jim trochu jen událo, násilně odváděli mladíky i mladé muže k armádě.

Proto se konečně náš Ondřej Doubrava rozhodl, že sám už nepocestuje. Rozhodnutí to se stalo jednou pozdě odpoledne, když bylo málem už pozdě. Na osamělé cestě totiž, v hustém lese, vystoupil na něj chlap hranatý, trudovitý, v obnošených, červených spodkách uherské pěchoty a v usmoleném dolmanu husarů Ziethenových.

Mladý Doubrava ještě v čas ho zahlédnuv, uskočil ke sloupu u cesty stojícímu a sevřev v pěsti hůl, chystal se na zmužilou obranu. Záškodník se patrně od-

poru nenadál. Zarazil se a vida mladíka urostlého a statečného, ihned neudeřil útokem, ale zkusil to nejprve „po dobrém“. Smrti pohroziv, chtěl peníze.

Tenkrát Ondřej Doubrava u mílového sloupu podobně odpovéděl jako kdysi Lakedaemonští ve průsmyku thermopylském, ač o nich do čista nic nevěděl: aby si záškodník pro peníze přišel sám.

Zákeřník hrozno zaklel a rozehnal se po kupeckém mládenci. Ale tu při samém počátku tuhého zápasu ozval se opodál hrkot příjíždějícího vozu a mladého Doubravu vysvobodil. Záškodník tuše zlé konce, jak z lesa se prve vynořil, tak nyní v něm zanikl. Jen zmizel a již přijel vůz, na němž seděli dva sedláci. Ti zachráněného mládence vzali s sebou do vsi nedaleko města, do kterého pak došel za soumraku.

Nejprve vyhledal si poštu, kdež také byl hostinec, a hned si tu koupil listek na ráno, aby bezpečněji a pohodlněji mohl dále cestovati. Než usnul, ještě jednou sobě vypočítal, že přece tak mnoho neutratí, protože k českým hranicím nebylo daleko, a v Čechách pak minil zase pěšky ku Praze putovati.

Slunce ještě nevyšlo, stará, dřevěná pošta s dlouhou pavlačí v čele byla ještě ve stínu a ospalá jako všecko město, ale pod její střechou otevřelo se již okénko, aby mohl svěží vzduch časného, letního jitra do světničky, jejíž podlaha vrzala pod nohou mladého Doubravy. Ve všem pořádný a opatrný vstal záhy, aby nezmeškal, a jea již v manšestrových úzkých spodkách po kolena, v punčochách a ve střevicích, upravoval si svůj copánek a mašli při něm. Pak vyprášil sobě hnědý kabát s mosaznými knoflíky, upjal si tlumok a dav si třírohý klobouk na hlavu, kráčel po vrzajících schodech dolů na dvůr. Tam teprve vůz zpod kolny vytahovali. Že pak byla již vrata otevřena,

vyšel raději ven na ulici, aby tu vyčkal, až pošta bude připravena.

Po včerejší namáhavé pouti a minulém nebezpečení spal dnes jako dub. Bylo mu nyní volno svěže, a skoro se mrzel, že se dobrovolně dá zavřít do káry, která bude hrozně drkotati nekonečnou kamennou silnicí. Kdyby byl neměl zapláceno, byl by rovnou cestou odešel. Tak netrpělivě přecházel. Vzpomněl také, kdo asi ještě pojede, jakou bude mít společnost. Pak zapjal si kabát na všechny knoflíky, neboť roze-trásl ho ranní chlad, a zašel ku bráně, za níž na dvoře bylo slyšeti dva hrubé, ostré hlasy.

„Půjde to —“

„Nepůjde, pantatinku —“

„Půjde, povídám —“

Pak hlasové pojednou zanikli. Když se mladý Doubrava obrátil, aby znovu přecházel ulicí podél budovy poštovní, zahlédl na druhé straně jakousi dívku. Věru! na cestu je připravena, v šátku a má škatuli v ruce. Pojede-li tak! To by bylo! Stála na okamžik, teď zvolna přechází. — Ó ano, čeká, pojede! Doubrava se z toho valně nepotěšil. Tušil, věděl, že mu z toho vznikne nejedna nesnáz. Po děvčatech nikdy se nebláznil. Když poprvé musil do ženské společnosti, napadly ho rozpaky, po druhé zas a po třetí také. Byl tím tak zaražen, že se ji už napřed obával. Když si ten lístek večer koupil, těšil se, že aspoň za to bude něco mít, že se pohodlně sveze, že se ve voze pěkně roztáhne a si odpočine — a tu ta nenadálá společnice! Teď bude pěkně seděti, kolena hezky přisobě, aby nepřekážel, a nad to také, aby přece promluvil. — S cizím děvčetem! — To ho lekalo nejvíce.

Mrkl na druhou stranu ulice. Šla zase kolem, zvolna, jako by ho neviděla. — Sluší jí to, a je hezká. Tak se mu zdálo. Bylo již hezky světlo, než do tváře

ji přece jak náleží neviděl. A nikdo ji nedoprovází, tak samotinká! Okolnost ta se za neznámou dívku přimlouvala. Kam asi jede? Zašla; stanul, hleděl za ni. Pěkně urostlá, hezká. Tu pojednou ve průjezdě staré pošty zahřmelo, a rachotě vyvalil se ven na ulici poštovský vůz, v němž zapřaženi byli dva hnědáci, ne valně jadrní. Nežli mladý Doubrava k nim došel. zmizela neznámá divčina v hlubinách poštovské archy.

Vystoupil za ní; ještě neusedl, už přirazil poštovský podomek dvířka, a v tom také trhla sebou archa tak, že mladý cestující prudko dopadl na sedadlo. Šero, jež ho ve voze pojednou obklopilo, náhlé vozu trhnutí, starost o tlumok a nenadálá sousedka, to vše bylo toho příčinou, že mladý Doubrava společnici svou ani nepozdravil. Seděla v jednom koutku jako kuřátko, on pak usedl do druhého. Vůz hrčel na drsné dlažbě a s vysokého kozlíku jeho zazvučel teď veselý hlahol poštovské trubky, jasně se nesoucí tichou ulicí dřímajícího města. Teď teprve si mladý Doubrava vzpomněl, co bylo slušno. Ale již pozdě! Podíval se po očku na svou společnici. V zásvitu denním, jenž k nim do temna padal, viděl mladistvý dívčí obličej, jenž rozmile vyhlížel z kukly šátku kol hlavy přehozeného.

Stín a světlo dlouho se tu v kočáře nemíhaly. Zlatý proud vycházejícího slunce ozářil všechno a nejkrásněji tu mladou poutnici, již se lehounká kadeř světlých vlasů nad bílým čelem zpod šátku vyklouznuvší chvěla u ranním vánku a v zářivém zlatě slunečném.

Hlas trubky již dávno dozněl, drsná dlažba temné ulice i její domy zmizely — vůz rychle ujížděl bílou silnicí, pěknou pohorskou krajinou, svěží, porosenou. zářící v ranním světle, krásnou zelení luk a lesnatých

chlumů i zlatem zralého obilí, oživenou písni jásavého skrívana pod jasnými, modrými nebesy.

Ondřej Doubrava vyjasnil lice. Ranní vitr jako by mu všechny mrzuté myšlenky z mysli sfoukl. Veselým okem hleděl otevřeným oknem vozovým ven na krajinu, na stromy, luka, chlupy na zad se mihající. Ve voze se mu již líbilo a sousedka jeho nic mu nepřekážela. Ba již se osmělil, obrátil zraky své ke druhému okénku na její straně a díval se na krajinu. Tu pojednou ucítil její pohled. Ano utkvěl na něm; nemohl odolati a jako přiváben obrátil své hnědé, upřímné oči po rozmilé sousedce, a ústa se mu pojednou, div, rozvázala.

„To se krásně jede!“ bezděky promluvil a začervenel se.

Řekl to upřímně, jak opravdu myslil a jak si v duchu liboval. Než zlý osud žert si z něho ztropil. Jen to dořekl, hrkl vůz tak nemilosrdně, že mladý Doubrava od té krásné jízdy sebou trhl a vyskočil, div že si jazyk nepřekousl. Úsměv sousedčin měl ještě ke všemu. Než zmizel ji ihned a zcela vážně promluvila:

„Nepozorujete, pane, že jsme sjeli s hlavní silnice? To jsme na nějaké polní cestě —“

Jestliže toho dosud nepozoroval, teď už to mohl seznati po tom, že koně šli volněji a vůz sebou házel se strany na stranu a hrkal přes kameny.

„Opravdu, panno, sjeli jsme. Co jen postilion dělá?“

A již na něj ťukal, pak otevřev dvířka volal, kam že je to veze.

„Jen nemají starost,“ odbyl ho kočí mrzutě. „Jedeme dobře, jinak nemůžeme.“

Doubrava teď směleji k sousedce se obrátil.

„Opilý není, vojsko již také přešlo. Co se asi stalo?“

Ale v tom společnici jeho vztáhnuvši ruku oknem ven, jako by ukazovala, s úžasem, ulekaně zvolala:

„Ach Bože, řeka!“

Skutečně se k ní blížili. Husté křoviny na břehu ji označovaly i vysoké olše rozkládající nad nimi své košaté koruny.

Výkřik mladé dívky dodal mláďenci jenom odvahy a klidu.

„Ah, už rozumím, panno,“ promluvil určitě a jistě. „Tam u hlavní silnice je bezpochyby od vojska pobourán most a teď ho asi opravují. Proto si zajiždíme. Tak to je. Přejedeme tudy přes ten vesnický, a dáme se pak zase na hlavní silnici.“

Slova ta dívku patrně upokojila. Nicméně se opět k okénku nachýlila, vyhlížeje neblahou tu vodu, které se patrně bála.

Šumot horské řeky je uvítal. Také teď ji kus zahlédli mezi stromy a křovím, pro které ji prve nebylo viděti.

„Ach, pane, není tu žádného mostu ani lávky —“

„Hm, věru — panno — opravdu není, mýlil jsem se. Ale to nic, nebojte se, tu je patrně brod, přejedeme snadno.“

Již byli u něho. V pravo, v levo stály staré olše, jejichž rozložené koruny se vespolek dotýkaly, klenouce se tak u bujně zelenou a šumnou bránu nad cestou tu se sklánějící i nad vlnami, v nichž zanikala. Ranní vítr šoumal stromovím i houštinou, ptáci hlasno zpívali; než mladí cestující neslyšeli jich. Dívka pro samou starost, ochotný pak mládenec pro samou péči o svou společnici. Chtěla se usmívat, ale na líčku ji bylo znáti, že má strach. Bezděky vzala škatuli, kterou měla u nohou, a postavila ji vedle sebe. Šumot

řeky hlučněji k nim dorazil; vlny prudko se rozrážely o kola staré archy nesoucí se zvolna a kolísavě nad vodami. Koně se bezděky na kraji zastavili a pochyľili hlavy, aby se napili. Postilion však pokřikuje, dále je pobízeli; brodili se zvolna v před, vodu rozráželi, až vysoko stríkala.

Ondřej Doubrava byl teď hrdinou. Neběželot nyní o hladká slova, ale o rozvahu a snad i o čin. A tu byl on doma. Všecka nejistota od něho odešla.

„Nebojte se, panno,“ těšil svou sousedku, úzkostně se rozhlízející. „Nejde ani po nápravu, řeka není hluboká a také ne příliš široká. Už jsme ve prostředku. Nic se nestane.“

Nešťastného velebitele a nyní těšitele! Jen to dořekl, archa na něco hrozně narazila; a hned bylo slyšeti klení a křik postilionův a švih biče. — Koně poznovu silně trhli — v tom prask — a vůz na novo se zarazil a — nachýľil. Bylo jako když blesk udeří, na okamžik ticho — jen ve výši se ozýval ještě temný rachot hromu; to bylo na kozlíku postilionovo klení. —

Ondřej Doubrava nepozbyl mysli. Zaslechl stlučený výkřik své sousedky, viděl, jak vyděšeně vstala, jak se prudko zachytila, myslíc patrně, že všecko se řítí do řeky. Otevřel ihned dvířka na své, povýšené straně, rozhlédl se a zároveň rozhodně vyzval vozku, aby nechal klení a slezl dolů, takhle že tu káru od tud nedostane.

„Vždyť jsem to pantatínkovi říkal, že to nepůjde, že to ta rachota nevydrží. Vjeli jsme na skálu, voje se nalomilo, a jak se hne, vysype se zadní kolo, vim to —“

Znovu si husarským klením uvolňoval, lezl zvolna dolů; v tom ho mladý pocestný vyzýval, aby voj, jde-li to nějak, svázal, jen co by na druhý břeh vyjeli; kolo

že snad ještě tak daleko vydrží, jen aby opatrně sjel. Všecko to pověděl zkrátka a ostře, pln rozhorlení nad bezohledností poštmistrovou. Ale již utichl. — Ozval se vedle jemný hlas ustrašené jeho společnice, prosící, aby kočího nechal, že ona nebude čekat, až vozem hne, protože při tom jistě převrhne.

„Ale je tu voda — panno — a teče z prudka. Jak odtud?“

Mlčela — ale on se již usmál a pravil:

„Kdybyste dovolila, přenesl bych vás. S tím sjetím není to, ovšem, jisto, a čekati tu v té káfe nad vodou, až přivezou nový vůz, také bych vám nepřál.“

Je pravda, v tento svůj rytířský okamžik vzpomněl si také na své střevíce. Ne že by mu jich bylo lito, ale že by jich mohl ušetřiti. Nežli se dívka nadála, zul je, hbitě je strčil pod řemen svého tlumoku, pověsil jej na levé rameno a již byl ve vodě. Stál tu pod stupátkem před otevřenými dvířky, vzhlížeje ku sličné dívce, polekané, nerozhodné.

„Nebojte se, svěřte se mně —“ a vztáhl po ní ruce. Hlas jeho zněl tak upřímně, a co v hlase bylo, oči živě dotvrzovaly.

Opřela ruce o jeho ramena, on pak ji šetrně k sobě přivinul a nesl ji jako dítě na druhý břeh vodou nad kolena mu sahající. Vlny prudko se ženoucí vrážely silně do jeho nohou; nad to se na kluzkém kamení smekaly. Společníci jeho zatím svezl se šátek s hlavy na ramena. Hleděla svému ochránci přes rameno, do jasných vln, v nichž oobrázel se je jich obraz — ale brzo se od nich odvrátila. Šum řeky se jí zdál hukotem, všecko se kolem míhalo, hlava se jí zatočila. Upřela zraky své v před na zelenou zeď houští a stromů na druhém břehu. Ale teď, všecko se zastavilo — společník ji jemně spustil — ucítila půdu pod nohama.

Ani nevěděla, že usedla na poražený, starý kmen, ležící tu pod olšemi. Byla ještě všecka zmateaná. Zatím Ondřej Doubrava složiv své milé břímě, odskočil za houštinu a tam svléknuv mokré punčochy, vytáhl z tlumoku jiné a na rychlo je oblékl. Pak všecek rozjařen přistoupil ku své společnici, hledící na řeku, kdež vozka stojí ve vodě namáhal se, aby vůz dostal na rovnou půdu. Koně jen trhli, a již archa ještě více a prudčeji se naklonila. div že se nepřevrátila. Prorocství vozkovo se vyplnilo. Kolo se vysypalo, a štěstí ještě, že náprava dopadla na vysoký kamen. Postilion na okamžik na to hleděl, pak obrátiv se volal přes vodu ku svým světencům:

„Vždyť jsem to pantatinkovi povídal —“ Po té rozmysliv se brodil se řekou zpět, chvátaje do města pro nový vůz a koně, neboť nikde neviděl ani človíčka a do nejbližší vsi bylo rovněž daleko. U brodu nastal zase bývalý klid.

Valáškové pokojně stáli ve vodě, chvílemi hlavu k vlnám pochytili nozdry šfírce a zafrkali.

Archa poštovská ležela klidně na polo ve vlnách, jež ji oplakovaly a jako na potěšenou vesele šuměly.

Řeka až do té chvíle plynula ve stínu — ale zlatí paprskové, kteří prve ozařovali jen vrcholy stromů, pronikli teď jejich korunami, chvěli se na drsných, temných kmenech, orosenými houštinami, až prošlehli na hladinu vodní, že všecka se zatřpytila.

V ranním větru chvěly se mladé haluzky i husté guirlandy divokého chmele, popínajícího se ve křovinách i na staré olši, pod níž mladá dívka na poraženém kmeni seděla. Od něho až k nedaleké řece byl trávníček, jehož rosa teď zatřpytila se duhovými barvami nesčíslných diamantů. Z tohoto pěkného místečka bylo viděti přes řeku průlinou houští a stromů, tou branou u brodu, kterou byli přijeli, dále na po-

horský kraj a modravé vrchy v jeho pozadí. Ptactvo, jež šplicháním vody pod kopyty koňskými i křikem pak ve brodě na chvíli se zamiklo, začalo znovu svou veselou. Zelenozlatý rybařík letem mihl se kolem nízko nad vodou a zanikl jako perutý, zářící drahokam v šeru houštin.

Klid toho rozmilého zákoutí ukonejšil záhy polekanou mysl mladé poutnice. S úsměvem vítala svého ochránce, jenž jako by všecek proměněn před ní stannul. Děkovala mu a bezděky poposedla na kmeni dále, vyzývajíc ho, aby si odpočinul. Tak seděli spolu pod šumným, zeleným baldachynem staré olše, s něhož splýval chvěje se divoký chmel jako řázně a pentle světlejší barvy.

Divno; mladý Doubrava přestal se hněvati na bezohlednost poštmistrovu. Mluvil ještě o té nehodě, ale jen vesele. Pak na ni v hovoru zapomněli i na nový vůz, jež čekali. — Rozprávěli o sobě. On ji povídal o svých nehodách za vojny, o svých cestách, a že teď míří do Prahy. Ona pak, že jede do Čech, do M. ku své tetě, u níž zůstane. A tak se dověděl, že mladičká sousedka jeho je sirotek, dcera po myslivci, rozená Moravanka.

Pozdě dost přijel postilion s novým vozem, do něhož přeložil poštovské zboží z nachýlené archy. Ji a koně přenechal podomkovi a dvěma mužům s ním příjevším.

Když ti mladí cestující do poštovského vozu vsedali, oba bezděky se ohlédlí po roztomilém koutečku u brodu.

Teď čerstvěji ujížděli a za nedlouho dostali se na hlavní silnici. Také živý hovor jim jízdu urychloval. Když se k českým hranicím přiblížili, netušila zajisté dívka, že společník její dobojoval v duchu boj, že k vůli ní prohřešil se na své šetrnosti. Chtěl, jak

si byl před tím umínil, v Čechách zase pěšky cestovati — než v poštovském voze se mu nějak zvláště zalíbilo, a neslehl až v M., kde také jeho společnice vystoupila. Podala mu ruku a znovu mu za všecku ochotu a službu děkovala. Bránil se tomu jako poprvé a dodal s úsměvem:

„Těším se, panno, že vás ještě často uvidím —“

Vzhlédla k němu všecka překvapena.

„Vždyť jedete do Prahy —“

„Rozmyslil jsem se. Já tady své štěstí zkusím!“

A myslil na ni.

Nerekla nic; ale škoda, že soumrak již nastal; byl by zajisté zpozoroval, že tato jeho slova působila ne nepříjemně.

Ondřej Doubrava osaměv, pověsil svůj tlumoček na rameno a šel zvolna městem, hledat noclehu a štěstí. —

Setmelo se. Za takové chvíle bývalo mu jindy v cizím, neznámém městě zvláště smutno a teskno. Cítil tu, jak je opuštěným, že nemá ani na koho vzpomenouti. Dnes bylo poprvé jinak.

II.

Maje v neveliké, staré hospodě již nocleh nalezený, ulehl Ondřej Doubrava na lože a nic nepočítal jako jindy, jmenovitě pak jako včera těmi časy, mnoho-li z váčku ubylo nebo ubude, a také nic toho nelitoval, že dnes tolik na poštu vydal a že se za ty peníze svezli po špatné cestě a ještě že se zmáchal. To bylo právě to nejhezčí; když na to vzpomněl, a ku brodu mu myšlenky pořád utíkaly, zadíval se dlouho před se do prázdna a nevěda, usmíval se jako ze spaní v pěkném snu. Jen jednu měl toho večera starost jedno přání: aby tu mohl zůstat.

Tak si toho žádostivě přál, že příštího jitra, ohlížeje se po místě, přijal i nabídku starého Havlika, jenž mládence potřeboval. On, Doubrava, který přicházel z velikého obchodu a na takový též v Praze myslil, zůstal tu a rád ve venkovském krámku, jehož skleněné dveře byly ozdobeny zaprášeným růžencem dřevěných pomorančů a citronů divně omalovaných, a nic se neměl za ponížena, když stál za malým pultem pod mořskými pannami, živěji ještě omalovanými, nežli pomoranče venku. Láska všecko sladí.

Principál byl mládenec už značného věku a také starý zajíc zkušený, jenž se vyznal v lidech jako ve zboží. Nade dveřmi svého domu měl jako druhý kupce ve městě vymalované boží oko; ale Havlíkovi ani jednou podobně nenapsali na dveře jako často onomu kupci: „Boží oko dobře vidí, jak Chmeliček lidi šidí.“ Havlík sice dráž prodával, ale dobré zboží své měřil spravedlivě.

„Vždyť nemám svědomí jako formanskou plachtu,“ říkával, když tu tam spravedlnost jeho váhy výslovně uznali, a dodával: „Peklo je pro všechny i pro kupce šibaly.“

Nový mládenec, pěkného líc, upřímného výrazu, se mu pojednou zalíbil. Když prvního jitra sestoupil z komůrky jemu vykázané dolů do krámu, aby se tu ujal díla, starý Havlík ho k ničemu nepustil.

„Jdi nejdříve do kostela (tykal každému ve svém domě), „jdi na mši svatou, pomodli se tam a pak teprve tu začneš. Čiňme od Boha počátek a bude dobrý pořádek.“

Starý Havlík měl krám v neděli vždycky zavřený až do nešporů a neotevřel, kdyby mu třeba za pírko šafránu dukát dávali. Ba zle odehnal každého, opovážil-li se o hrubé mu na krám zatlouci a něčeho žádati. Ve světnici své měl v koutě nade stolem pra-

starý, zčernalý obraz marianský, který nebožka bába z pouti svatohorské byla přinesla. Před tím hořela ve dne v noci lampička z červeného skla. Pod obrazem pak měl „bibliotéku“: na prkénku tři knihy, dvě nábožné a jednu světskou. „Postyllu — k potěšení křesťanského lidu sepsanou od kněze Antonína Konyáše z Tovaryšstva Ježíšova“; druhá byla „Zázrakové boží a svatých Jeho“ a ta světská „Historie o Rybrcoulovi“.

Doubrava se starému Havlíkovi také proto zalíbil, že rád chodil do kostela. Toť bylo dost, že tak mladý člověk ztrávil celé nedělní dopoledne v kostele, na ranní i na hrubé, jednou v děkanském kostele, po druhé v zámecké kapli, po třetí u sv. Ducha. — Kdyby tak principál věděl, koho jeho mládenec tam hledá, že tam vlastně chodí za děvčetem! A jinak nemohlo býti. Všedního dne byl jako ukován v krámě; po celý týden se těšil na neděli, že mu bude popřáno, aby se potěšil pohledem na tu spanilou společnici svou z cesty. Teprve třetí neděle, co v městě meškal, ji poprvé spatřil v zámecké kapli, kam chodila pravidelně v neděli a ve svátek na desátou. To Doubrava vyzkoumal a po nějakém čase nad to vyzvěděl, že chodí někdy s tetou svou, vdovou po vrchnostenském úředníku, a někdy také sama do děkanského kostela na nešpory. Tu jediné naskytovala se příležitost, aby s ní mohl promluvit, ji aspoň kousek vyprovodit. Než dlouho se mu to nepodařilo. Zkazil mu to vždycky Rybrcoul.

Starý Havlík totiž v neděli odpoledne pravidelně po obědě čítal ve svých pobožných knihách nebo tu světskou historii, která se mu neobyčejně líbila. Tak činil rok co rok, neděli co neděli. Nebylo tedy nic divného, že tu historii uměl z paměti, že dočítaje stránku nic se nezamlčel obracením, poněvadž dobře

věděl, co je na prvním řádku stránky druhé. A že ta historie se mu tak líbila, rád ji jiným vypravoval nebo předčítal. Také Doubrava tomu nešel. Hned první neděli odpoledne nasadil Havlik kované brejle, sňal Rybrcoula s poličky a jal se mládenci čísti.

Přečetl kus vážně, nikde se nezastavuje, jedním proudem a umkl teprve, když zvon ohlašoval požehnání. Tak bylo každé neděle. Doubravu z počátku čtení těšilo, ale jak vyzvěděl, že by mohl potkat svou nejmilejší, jdoucí na nešpory, byl jako na trní a neutešil se ani, když Havlík poprvé přerušiv čtení, mu ohlásil:

„Teď přijde to nejhezčí.“

Bylo to místo, jež se mu nejvíce líbilo, při němž se vždycky hlasitě zasmál, líčící, jak Rybrcoula přestrojeného za krajánka v jednom mlýně zle odbyli a jak on, aby je potrestal, rázem mlýn zastavil, jaký z toho nastal zmatek, jak se pan otec a všechna chasa nadarmo namáhala, až konečně zkušený stárek zahlédl vypuzeného krajánka, sedícího na vantrokách, na němž teď teprve upozoroval, že má zlaté vlasy.

Teď už všude neříkali „u Havlíka“, ale tu tam zertovně „u dvou mládenců“. Byl veliký v nich sice rozdíl, ale snášeli se dobře. Mladý Doubrava byl tu jak náleží spokojen. Nejednal s ním principál jako se subjektem svým, ale jako se synem. A když konečně Rybrcoula dočetl, tu si Doubrava teprve liboval. Mohl si spíše ven vyjít; také chodil, jen že vždycky v jednu stranu, jednou stezkou, podél starých hradeb městských.

Nový třírohý klobouček na hlavě, v novém tmavomodrém kabátě, španihelku máje v ruce přecházel tu jako mladý hrabě, upíraje zrak svůj ke staré baště kulaté. Divoké víno plazilo se až po její střechu a překlonovalo se také několika proudy přes bývalou

hradbu, nyní zahradní zeď. V té baště byla proražená dvířka na chodník ven, a jimi jednou v neděli odpoledne sestoupila po několika kamenných schůdkách panna Rezinka s modlitební knížkou v ruce, samojediná jdouc na nešpory.

Tenkrát Ondřej Doubrava začervenav se, ji zastavil, několik slov promluvil a na kousek cesty ji vyprovodil. Blažená ta chvílka mu stačila na několik neděl, až mu štěstí zase takové poprálo. Nikdy však se neodvážil o svých citech ani slovem se zmínit, ani se jich dotknouti. Mluvil vážně a rozšafně, vyptal se panny Rezinky, nestýská-li se jí a pak, že tak málo vychází, zmínil se i o sobě, o principálu, o obchodu. Jen to bylo zamilovanému mládenci z počátku divno, že panna Rezinka stala se nějak plachou, že není tak veselou, jako byla tenkrát na cestě, že nějak zbázlivěla. Nejprve myslii, že jí to není vhod, že se k ní přihlásil, i pověděl upřímně, co si myslii.

Odpověděla mu, že se mýli, že jí to opravdu těší, a to kvapně a živě tak, až se z toho zaradoval. Pak už tomu porozuměl, že se Rezinka své tety bojí, aby jich snad nezahlédla, nebo aby snad někdo ji o těch schůzkách nedonesl. Uslyšel sám o té mrzuté vdově od lidí mnoho, a Rezinka pak už také tu tam na půl slova si posteskla, jak je teta divná a přísná. —

Mladá dívka zajisté ani netušila, jak se Doubrava o ni stará a přemýšlí, jak by ji vybavil. Tak jednou zrovna v krámě, když tam byl sám, na ni vzpomínal. V myšlénkách upřel zrak svůj na protější, veliký dům, jenž měl dva štíty, ale tvořil jediný celek, a tu mu napadlo: „Kdyby ten dům byl tvůj, bylo by vyhráno, Rezince i tobě pomoheno.“ Bezděky si povzdechl a — lekl se. Spočinulať principálova ruka na jeho rameni.

„Hm, nač pak myslíme, pane Ondřeji?“ tázal se starý Havlik, jenž za ním stanul, že ani nepozoroval. Mládenec se zarazil, ale pak se vytasil s pravdou, aspoň s kusem.

„Myslíš jsem si, kdyby tak tamhle Maršovských dům byl můj.“

„Proč pak ne? Když člověk chce, všechno zmůže. Vidiš, já si ho nikdy nepřál, a také ho nemám. Ty myslíš výš. Dobře tak, ale tužit se musíš.“

Když pak Doubrava na tuto rozprávku si vzpomněl, bylo mu to k smíchu. Ale těch slov principálových: „Když člověk chce, všechno zmůže,“ těch tím úsměškem si z hlavy nevypudil.

* * *

U Havliků chodilo všechno po starém, všedního dne, v neděli i ve svátek. Starý mládenec začal Rybrcoula zase na novo a čítal za nedělních odpolední se stejným zálibením, jako by poprvé bral tu knížku do ruky, stejně vážně, nikde se nezastavuje, jedním proudem, a přerušil se sám opět, když docházel k onomu místu, jež se mu obzvláště líbilo, aby upozornil, teď že přijde to nejhezčí, a pak aby se srdečně zasmál. Druhý mládenec ho poslouchal a také se usmál, ale pak za čtení hleděl zase zamyšleně oknem ven, kde sníh husto se chumelil. A tím patrně mnoho zanedbal, neboť roztržitě naslouchal. Ne snad proto, že už Rybrcoula znal; vždyť zrovna byl tak pozorným, když principál někdy pro záměnu vzal knihu pobožnou, v níž bylo mnoho krásných příkladův a divných příběhů, jichž byl dosud neslyšel. Jen jednou sebou trhl a z myšlénky se probav, po principálu se ohlédl; to bylo, jak došel zrovna k zázraku čtyřicátému a četl:

„Ať přijde můj milý do zahrady a jí ovoce jabloní svých. Jestliže broskvové ovoce obraz jest lásky, poněvadž ono, jak smejšlí Pierius Valerianus, má v sobě figuru srdce, velice se hodí k vysvětlení srdečné náchylnosti, kteráž byla mezi nejsvětější Matkou Boží a Blahoslaveným Ondřejem Avellinem, zákonným klerikem.“

Doubrava si vzdychl. Lekl se, jako by při zlém skutku byl postižen, když principál začínal: „Ať přijde milý do zahrady,“ neboť sám v ten okamžik meškal myšlením v zahrádce, a to tam za hradbami, u staré bašty, kdež nyní zajisté tak milo.

Dobou tou totiž, když došli ku čtyřicátému zázraku, snih už byl stál a všecken kraj omládl prvním jarem.

Mladý Doubrava na principála netoužil, jako někdy, že ho čtením zdržuje; byl i tu nesesedl, což by mu bylo platno procházeti se u staré bašty a čekati, až se vrátka otevrou a jimi sestoupí nejmilejší panna Rezinka. Však se nadarmo chudáček nelekala, a se strachem tu krátkou cestičku s Doubravou nechodila; všeho se stará její teta dovéděla. Mladý Doubrava tenkrát celou noc nespál, když se potají dovéděl, jaká byla v domě paní Weyrichové bouřka, co stará teta všecko neteři své vyčetla, že se jí sirotka proto neujala, aby ji teď hanbu dělala, scházejíc se s takovým přivandrovalým člověkem, jenž nic není, nemá a do smrti mítí nebude, to že si ona přece na něco jinšího může pomyslit.

Od té doby nesla Rezinka nikdy sama na nešpory, od toho času, bylo to koncem zimy, s Doubravou více se nesetkala. Někdy se uviděli z daleka, v kostele. Hůře bylo jemu. Toužil po ní a nevěděl ani, má-li ho ráda. Několikrát ještě šel na chodníček k staré baště, puzen jsa bláhovou nadějí, že snad

Rezinka přece přijde. Ale vida marnost všeho, přestal, a zacházel si pak nejen sem, ale dále brankou do zahrádky, ovšem jen v myslenkách, jako prve u čtyřicátého zázraku, a maloval si, že se tam s Rezinkou prochází a s ní pak pod rozvitým stromem usedá. —

Dnes, když principál dočetl, vstal a vyšel si ne do kostela na nešpory, ale ven do poli. V městě mu bylo nějak úzko, a ven ho vábilo širošířé, jasné nebe, zářící vzduch a svěží zeleň jarního hávu. Vyšed za bránu dal se chodníkem v levo; s počátku se i zastavil, rozhlížeje se omlazeným osením, a dále k lesům i k horám na obzoru krásně modravém. Ale pak ho myšlenky zase ode všeho odvedly, tak že nedbal ani veselé písně skřivanovy, ani trnkových keťů na mezi bělostným květem libezně obalených.

Tak se pomalu přiblížil k utěšenému místu, na kraji úrodné výšiny, kterou krácel. Z daleka již označovaly je košaté koruny šesti starých lip, jež zastiňovaly bílou kapličku. Tu bylo vždycky krásně, i na jaře, i za vedra letního, i pak, kdy žluté listí tiše padalo k zemi v září babího léta. Zpod lip pěkný byl výhled i ku starobylému městu a k širým lesům za ním, i na druhou stranu na hluboké, lučinaté údolí pod kapličkou, jímž se vinula řeka ve stínu omladlých vrb a tmavých olší.

Doubrava stanuv u krajní lípy pohleděl ke kapličce, a v tom ucítil, jak ho u srdce pichlo. Srdce srdci návštěví dává. To je pravda, jako že je věrná láska nezbytný host. — Spatřil tam pannu Rezinku. Klečela ozářena zlatým světlem odpoledního slunce před obrazem marianským, jenž visel ve výklenku bílé kapličky. Oltáře nebo jiného obrazu tu nebylo. Havlikovu mládenci se až kolena zachvěla a s tlukoucím srdcem blížil se k dívce. Ta byla v modlení

zabrána, že ani jeho kroku, nad to hebkou travou tlumeného, nezaslechla.

Ó jak byla hezká, jak ji světlé, jarní šaty slušely i jasně modrá pentle v napudrovaných vlasech!

Doubravu stín prozradil. Divka se ohlédla a již také kvapně vstala. Ruka její opřela se bezděky o zábradlí ve výklenku. Ve tváři proskočil ji živější ruměnec a v očích jí zasvitlo, jistě že od radosti. Nemohli ani hned promluvit. A jaká to pak řeč byla! Kolikráte Doubrava v roztoužení svém si pomyslí, jen kdyby aspoň na chvilku mohl s Rezinkou promluvit, že by se ji především otázel, má-li ho ráda, může-li na ni mysliti. Pak by rád všecko snášel, všecko podnikl, aby ji dosáhl, jen kdyby měl tu jistotu. A teď samou radostí, samou vzrušeností přece to rozhodné slovo nepromluvil. Promluvil, že sem šťastnou náhodou přišel, jak byl překvapen, ona pak, že tu čeká na tetu, s kterou byla dole pode strání v myslivně u známých. Teta že jde s paní myslivcovou zvolna stezníkem do stráně, ona že chvátala napřed a že se chystala přefíkatí sobě tuto modlitbu, která se jí tak velice líbí.

Doubrava se obrátil po bílé tabuli pod obrazem marianským, na němž namalována byla modlitba černými literami hranatého švabachu s červenou divně spletenou inicialkou.

Chtěl položit ruku na zábradlí, ale položil ji na bilou ručku divčinu. Zachvěla se lehko, ale nevyvinula se zpod jeho. Začal bezděky polonablas onu modlitbu říkat. Rezinka pak tiše s ním. Ale jak začala, on umkl a jen ještě řekl: „Čtěte, prosím vás!“ Byloť mu rozkoší naslouchati jejímu hlasu. Tak stáli oba před marianským obrazem. On bedlivě, napjatě naslouchal, ona četla hlasem tlumeným:

„O Panno Maria, kvítku rajský, v samotě líbezně rozkvetlý! Tys připloula již k břehu věčného blahoslavenství. Rozpomeň se, matko dobrotivá, v nebeské vlasti na dítky své osiřelé a opuštěné v tomto slzavém údolí. V prudkém vinobiti tohoto světa potěš srdce naše světlem své milosti, ó hvězdo mořská!“

Doubrava smyslu nedbal, slyšel jen jednotlivá slova, vnímaje toliko pěkný, měkký zvuk jejího hlasu, lehounko se chvějícího.

Dočetla.

„Chtěla bych ji uměti nazpaměť,“ řekla a usmívajíc se upřela své oči na mládence. Ale v tom sebou trhla.

„Slyšel-li jste? Teta mne volá. Už jde, prosím vás, jděte, nehněvejte se — aby vás tu nezahlédla!“

Chtěl ještě promluvit, zeptati se, kdy by ji zase mohl uvidět — ale již všecka ustrašená podavši mu na kvap ruku, chváťala tetě naproti.

Doubrava ustoupil za mohutný kmen staré lípy a čekal, až panna Rezinka s tou hroznou tetou přešla, uvažuje, co asi to milé děvče zkouší, že se tety tak bojí. —

* * *

Tu neděli po té starý Havlík byl nějak na trní. Několikrát již za rána zeptal se děvečky po Doubravovi, a po každé uslyšel, že je dosud na světnice. Čas na ranní už minul a na hrubou nastal. Pak už bylo i na tu pozdě. A Doubrava pořád doma! Nemocen není, to principál věděl. Proč nejde do kostela? Konečně vyšel si po schodech nahoru, tiše, opatrně, pak stanuv u mládencových dveří nahnut jsa naslouchal, až pak rázem se vztyčiv, rázem dvéře otevřel.

Dobře to vyvedl. Mládence v něčem jistě postihl. Vyskočiltě ode stolu jako by dělal falešné tolary.

„Hm, pane Ondro, do kostela nic? A co tady kutíme? Barvičky, péro, co píšeme? A již sáhl po nevelkém lístku pěkného papíru, na němž byl vymalován věnec z růží a jiného kvítí, a v tom věnci pěkným písmem s červenou inicialkou bylo něco napsáno. Starý Havlík četl: „Ó Panno Maria, kvítku rajský.“

Byla to celá modlitba, která se panně Rezince tak líbila. Toho se starý principál nenadál. — Slova i malba, toť nic závadného, ale nevěděl, nač to. Klada lístek na stůl, zahlédl druhý. Nic se na to neohlízel, že to bylo psaní, a mládenec mu také nebránil, když začal je čísti. Stálo tam:

„P. B. P. J. K. Ctná a šlechetná, mně obzvláště vážená panno, panno Rezinko!

Rád bych se Vám, nejmilejší panno Rezinko, něčím zachoval a tak jsem si pomyslíl, abych Vám napsal tu modlitbičku, co se Vám tak líbí, tam v kapliče pod lipami. Odpusťte, že je to tak nefortelně psáno a malováno, přijměte to skrze mou upřímnost. Mnoho vážená a nejmilejší panno Rezinko! Ten lístek Vám posílám také jako na památku, nebo chci odtud pryč. Však beztoho víte, že Vás už dávno mám rád, jistě hned od té chvíle, jak jsme tam u brodu spolu seděli. Takhle bych si Vás nikdy nevysloužil. Snad mně ve světě pokvete štěstí, abych se Vaši paní tetě něčím mohl prokázat. Má ze všech nejmilejší panno Rezinko! rád bych všecko na tom světě podstoupil, jen kdybych věděl, že také Vy byste počkala, že láska má od Vás nebude oslyšána, a že také na mne budete myslit, až tu Vám na blízku nebudu. Proto pro všechno Vás, nejmilejší panno Rezinko, prosím, abyste mně párma řádky o tom vědomost dala, a obzvláště

bych se ve svém zarmoucení potěšil, kdybyste mně oznámila, kde bych mohl ještě jednou s Vámi promluvit a Vám s Pánem Bohem dát.*

Starý Havlík maje psaní v rukou, upřel na okamžik své šedivé oči na mládence a pak pravil:

„Fanfarum! Pryč chceme! Jako Jakub pro Rebeku sloužit! A co jestliže ta nejmilejší panna Rezinka odepíše, že tě ráda nemá?“

„Pak také půjdu.“

„Pro samý smutek a zármutek? Hm, kdo by řekl! A myslíš to do opravdy?“

„Pantatinku, jinak nemohu. Tuze nerad od vás půjdu; dost dlouho jsem se rozmýšlel, ale —“

„Ale konečně přec. No dobře. Nebudu vytrhovat. Dopiš si psaní. Tak tedy mám výpověď. A já si ještě pro ni šel!“

Vyšel kvapně ze dveří a neohlédl se ani, ačkoliv dobře slyšel, jak mládenec rychle za ním pokročiv, na něj prosebně zavolal. — —

Byly to nekonečné, trapné dni. Doubrava konečně učinil, nač dávno pomýšlel. — Odeslal tajně psaníčko i s obrázkem; než míjel den za dnem a žádná odpověď. Principál byl pořád nějak zamračen a málo mluvil. Doubravu to nemálo hnětlo, neboť měl rád starého toho mládence, jenž s ním jako s vlastním jednal. Minul čtvrtek, a žádná odpověď od Rezinky; přešel i pátek, sobota, tu na večer toho dne přišla stará služka paní Weyrichové koupit hrozinky. Nikdy pro nic nepřišla, a teď! — Doubrava sebou trhl, když ji zahlédl. — A což teprve, když nahnuvši se k němu pošeptala mu, aby zítra před nešpory přišel k baště.

Té noci spal málo a odpoledne se pak nemohl dočkat. Z toho vzkázáníčka měl nevýslovnou radost, neboť poznával, že panna Rezinka ho vyslyšela. Ale

s radostí žel! Jakkoliv byl odhodlán, přece teď trnul, když šlo do tuha a pomyslí, že musí odejít, že zítra snad naposled promluví se svou nejmilejší.

Dlouho před nešpory chodil již podél hradeb, až tu jako někdy otevřela se dvířka ve staré baště a po schůdkách sběhla jako laňka panna Rezinka, veselá, zardělá, beze strachu, nic se bázlivě za sebe neohlížeje.

Podala mu sama ruku. Říká se: první předchůdcové v lásce oči. Nejen předchůdcové, ale také nejlepší mluvčí. Pohled Rezinčin byl nejvýmluvnější, nejkrásnější odpovědí na to jeho psaní. Šli spolu, zvolna.

„Proč pak jste mně, panno Rezinko, dříve neodpověděla?“ začal Doubrava.

„Protože to teta a starý pan Havlik tak ustanovili.“

Teď byl teprve u vyjevení, zvláště když uslyšel, že principál byl u paní Weyrichové, že vymohl, aby jeho mládenec směl s pannou Rezinkou mluvit.

Dnes Doubrava po nešporách domů jen letěl. — Starý Havlik právě otvíral krám a lekl se až, s jakou se na něj mládenec jeho přihnal. Sevtel starci ruce a děkoval mu, jak, ani sám nevěděl. Principál vyjasnil tvář, usmál se a řekl:

„Famfarum! Snad si nemyslíš, že budeš mít v úterý svatbu? Co's zamýšlel, to musíš vykonat. — Chceš li mít kravičku, musíš mít stájičku. Ale zůsta-neš tu u mne. Mnoho-li máš našetřeno?“

„Sto renských.“

„Ty dáš mně a budeme kupčit spolu, pořád ještě dva mládenci, ale bez principála.“ — — —

* * *

Za čtyři léta pak podepsal starý Havlik jakožto dožádaný svědek „dobrovolný a nezměnitelný kontrakt svatební mezi ctným a šlechetným mládcem p. Ondřejem Doubravou jakožto ženichem z jedné — a ct. a šl. pannou Terezií, vlastní dcerou po v Pánu † Jos. Borovském — — jakožto nevěstou ze strany druhé.“

Mladý manžel uvedl svou ženušku do domu starého Havlíka, jehož obchod teď už hlavně sám vedl. Lidé pak už neřikali „u dvou mládců“, ale jmenovali dům i starý krám s růžencem pomorančův a s mořskými pannami, jak už dobrých čtyřicet let tu visely, zase „u Havlíků“. —

Stará pani Městecká toto vše vypravujíc, ukázala mně modlitbičku, i ten milostný list i svatební smlouvu a řekla:

„Tak se náš pradědeček zamiloval a oženil.“

To by mohlo býti nadpisem tohoto a předešlého obrázku.

III.

Starý Havlik, navyklý všemu pořádku, to chtěl, aby napsán byl ten „dobrovolný a nezměnitelný svatební kontrakt“, a tak se také po jeho stalo, ač vlastně té listiny nebylo ani třeba. Neboť co měli tam napsati „z ohledu časného zaopatření“? Byla toho jen malá rubrika, protože panna nevěsta svému panu ženichovi „jménem věna“ maličko jen přinesla, a protože také pan ženich jí zase „jménem protivěna“ ne mnohem více mohl upsati. Nicméně i to malé věno ženich s vděčností přijal a byl rád, že mohl svou Rezinku hned „po skutečné kopulaci“, jak ve smlouvě také bylo napsáno, „za svou milou choti a plnomocnou hospodyní“ do své domácnosti uvést.

Svatbu měl jeden den s mladým Maršovským z toho velikého domu naproti Havlíkovu stavení. Byl veliký rozdíl v těch svatbách. Od Havlíků vyšli jen tři, ženich, starý Havlík a mládenec, a to dost časně; od Maršovských až okolo poledne. Když pak nevěstu si odvedli a ke kostelu se ubírali, jaký to byl průvod, dlouhý a rozmanitý, jaká nádhera u všech, zvláště u nevěsty a ženicha, a pak i u jejich přátel, u strýců a kmotrů v slavnostních kabátech, ve vyšíváných hedvábím vestách, u tetiček a kmoter ve zlatých čepcích s drahými, širokými pentlemi, v krásných, hedvábných salupech!

Hoši udělali Doubravovi také zástavu, ale když pak šel průvod Maršovských, byla jedna za druhou; na všech provazcích třepetalo se plno barevných klůčkův a starých fáborů. Na dnes schválně si jich hojně opatřili, poněvadž se všichni nadáli, že bude veliká náhrada. A byla. Mladý Maršovský drobné peníze rozhazoval plnou hrstí, štědře si tak vykupuje cestu ke kostelu. A tam ho ještě čekala brána ze chvoji zeleného, kterouž vystavěl hrobař s kostelníkem.

Jak by také neslavili, když byl ženichem nejbohatší synek z města a bral si nevěstu tak bohatou! Kostel byl zvědavých všecken plnický. Nehleděli jen na snoubence a jejích průvod, ale také na kněze, jenž schválně sem na svatbu přijel až z Prahy. — U Havlíků nebylo ani tolik hostí, ani tolik hluku a jídel, ani žádná muzika, ale tolik, ne-li více srdečné radosti tam bylo dojista jako naproti v bohatém, velikém domě. A radost ta zůstala tam i pak a zůstávala, poněvadž tam byla spokojenost a láska. Mladí manželé nejen první čas, ale pořád, ustavičně jednali dle svatebního kontraktu prve jmenovaného, a to dle prvního odstavce jeho, kdež totiž „tyto se zasnubující osoby lásku a věrnost manželskou až do smrti své

nezrušeně zachovati, jeden druhého, buď dobře nebo zle, nikdy opouštěti, nýbrž sobě v hospodářství nápomocnu býti slavně zavazují“.

A starý Havlík si to také liboval. Až do té doby na ženění nic nedal, ale teď poznával, co je v domácnosti ruka starostlivé, milé hospodyně. Hezkou, mladou ženu svého mladého společníka záhy si oblíbil. Chovalaf se k němu, že by vlastní dcera lépe nemohla. Také byla Rezinka — Havlík ji jinak nepojmenoval, leda že s cizími mluvě, dodal „naše Rezinka“ — vytrvalou a pozornou posluchačkou, když četl některý „zázrak“ nebo tu nejmilejší historii o Rybrcoulovi, a tím se starému mládenci nemálo vděčila. Než do roka to také přešlo.

Dostalof se jí zpěváčka, jenž někdy mlčel, když Havlík četl, ale někdy spustil a nepolevil, až si ho vsichni, klučiny čiperného, povšimli. Ano vsichni. Nejprve matka, pak mladý tatínek, a s ním nebo ještě dříve nežli on Havlík, jenž, jak Jiříček zaplakal, hned brejle s nosu dal, knihu odložil a ku kolébce chvátal. Měltě z něho radost, jako by jeho vlastní vnouče bylo. Když se kluk narodil, sáhl hodně hluboko do svého váčku, kterého jinak velice šetřil, a dal mu několik pěkných dukátů do vínku. Také mu koupil křestní karkulku, krásně pletenou a vyšívanou se zrcátkem. Na jejích pentlích dal vyšiti den narození a den křtu, a byla tak pěkná, že o ní vypravovalo všechno sousedstvo. Starého Havlíka však nejvíce těšilo, že klucinovi dali jeho křestné jméno.

Když Jiříček první slova začal žvatlati, tu již starý Havlík scházel. O obchod se již delší dobu nestaral a jen pro jméno časem přišel do krámu. Nejraději sedal v zadu ve světnici a hrál si s Jiříčkem, jenž byl nyní jeho největším pánem. Stařeček ho nosil, choval, kolébal, hrál si s ním, mouchy mu zaháněl.

To bylo jeho nejmilejší. Sotva se od chlapce hnul, jako by chtěl hodně užiti dětské té rozkoše, již se mu na samém sklonku života dostalo.

Každého rána nosila mu Rezinka svého kloučka do vedlejší světničky do postele, kdež se Jiřík s „dědou“ pomazlil. Jednoho však jitra, bylo to v pondělí, nedlouho po letnicích, „dědeček“ se neozval, že už je vzhůru, a když Rezinka s kloučkem k němu přišla, ani sebou nehnul. Usnultě té noci — na věky, tiše, bez bolesti, bez těžkého loučení i zápasu. Ještě ten den před tím, v neděli odpoledne, četl nahlas svého Rybrcoula a zasmál se, jak skalní ten duch přestrojen za krajánka, zastaviv nehostný mlýn, usedl na vantroky a jen se šklibil, když ve mlýně všecko, od práška až do pana otce se pobouřilo, rady sobě nevědouc. —

To se starý Havlík tomu „nejhezčímu místu“ smál naposled — —

V poslední vůli, která se po něm našla, odkázal, příbuzných nemaje, všecko: domek svůj, role kus, i krám se všim všudy dosavadnímu společníku svému Ondřeji Doubravovi. Rozumí se, že bylo dost závistníkův a řečí nepřejících. Mladý však kupec ničeho nedbal a mohl tak učiniti s dobrým svědomím. První, co vykonal, bylo, že obchod svůj i krám valně rozšířil. Nebožťíkovi to několikrát navrhl, jmenovitě, aby si zavedli obchod železem, ale starý Havlík ani slyšeti nechtěl. „Čtyřicet let to šlo v tom malém krámku a vedlo se mi, chvála Bohu, pořád dobře, proč bych teď novoty zaváděl?“ Taková byla jeho vždycky odpověď.

Teď se však ukázalo, že ty novoty nejsou na škodu. Doubravovi, ne již tak mladému, vedlo se

výborně, a krám „u Havlíků“ — pořád mu tak ještě říkali — stal se v městě nejpřednějšíu. S počátku ještě sám principál stačil za výpomoci své pracovitě, snaživé Rezinky. Ale když lidí víc a více přicházelo, a v zadu ve světnici nebyl již Jitíček sám, ale s malým Ondřejem, s menší Rezinkou a nejmenším Vašíčkem, tu již manželka nemohla do krámu a tak si pořídil učedníka, pak mládence a pak ještě druhého.

Zatím již léta minula.

Ondřej Doubrava stal se usedlým mužem, a tvář jeho, jindy veselá, byla teď stále vážnou pro samé spekulace a starosti. Jen když v zadu za krámem ve světnici seděl mezi dorůstajícími dětmi, tu vyjasnily se lice vážného kupce. Ke své Rezince choval se stále stejně, dle svatebního onoho kontraktu. Vážil si ji pro její srdce i vlastnosti; bylať všecka dětem oddána i domácností, starala se s ním, bděla, pamatovala. Měl ji rád pořád stejně a líbila se mu jako tenkrát, když spolu první pouť poštou konali, jako když spolu u kapličky modlitbičku říkali. — Však také byla pořád hezká, jen že ne tak útlá, ale plnější, a žádný by byl neřekl, že je matkou čtyř dětí.

Pak se také zdálo, že vrána na starý dům někdy Havlíkův úplně zapoměla, až tu pojednou — po devíti letech! — mimo nadání začala zase nad ním kroužiti, zrovna v tu dobu, kdy se Doubrava chystal, že se s ním nadobro rozloučí. Dlouho trvalo, nežli se k tomu rozhodl, mnoho dnů chodil všecek zamyšlen a několik nocí nespál. — Doubravová to nerada viděla, neboť se jí něchtělo ze starého stavení, kdež byli tak šťastni; nebránila však muži svému, uznávajíc i výhody i prospěch z prodeje kynoucí — ne tak z prodeje starého stavení, ale z koupi. Maršovských dům veliký naproti byl totiž na prodej.

Od své svatby žil Maršovský pořád vesele a že měl ženu, která jej v tom ještě podporovala, došlo to tam, že, aby aspoň něco uchoval, nabídl dům svému protějšmu sousedovi. Doubrava jej také koupil. Že však tolik neměl, aby oba domy udržel, prodal svůj starý po Havlíkovi a chystal se do nového.

Paní Rezinka ho prosila, aby stěhování ještě odložil, co by tu ten těžký okamžik přečkala, že všechny děti se jim tu narodily, ať také to páté, že všechny tu zdravý vyrostly a že má jakési tušení, aby tu zůstala přes ten čas, že tam ji něco čeká. Doubrava měl to za vrtoch a úzkost jejího stavu; nicméně byl by ji rád vyhověl. Že však kupec jeho starého domu nechtěl čekat a naléhal na brzké stěhování, nesplněno přání úzkostlivé kupcové. Tak všechno již odklidili, i růženec dřevěných pomorančů i mořské panny z úcty k nebožtíkovi Havlíkovi, i jeho tříknihovcu biblioteku s prkýnkem. — Děti již od rána byly v novém domě, staří teprve na večer se loučili. Doubrava prošel si naposledy všechno staré stavení, od komůrky, v níž poprvé jako subjekt spal a bydlil, až dolů do krámu a do světnice, kdež nejprve se starým Havlíkem sám hospodařil, kam pak uvedl si mladou žínku. — Jeden a dvacet let pilné práce, spokojených a šťastných tu strávil! — Když naposledy vstoupil do světnice, zastal svou manželku klečící před tmavým obrazem marianským. Plamének v rudé lampičce mrkal před ním jako za časů Havlíkových. Doubrava sotva sám hluboký vzdech utajiv, tiše čekal, až se manželka domodlila. Říkala si tu marianskou modlitbu, která jí pro jejího muže byla tak mila, kterouž se těšila i když byla ještě u přísné tety i pak ve všech vážných chvílích.

Když se domodlila, Doubrava sňal obraz i lampičku, a mírně, konejšivě manželku svou vyzvav, vzal ji za ruku a odváděl ji. Dala se do usedavého pláče.

Tak vyšli spolu ze světnice, krámem na ulici, ona štkajíc, on pak všecek dojat a nesa obraz svatohorské Matky boží a rudou lampičku, jejíž plamének soumrakem živě se míhal. — —

Když se Doubrava ve velikém, výstavném domě někdy Maršovském usadil, chodil už jeho Jiřík, dobře šestnáctiletý, do latinských škol a byl již „poětou“, mladší bratr jeho, Ondřej, odbyv sobě praeparandu a parvu, zasedal mezi principisty, čiperná pak Rezinka, po matce sličná jako z růže květ, dosti záhy dostala se do škribendy, kdežto nejmladší, Vašíček, rozbiv několik tabulek dřevěných, vřađen konečně do lejury.

Dlouho však v novém domě nebyl nejmladším. Za čtrnácte dní, sotva že se tam usadili, narodilo se Doubravovi páté dítě, čtvrtý syn. Dali mu jméno Josef. —

Bývalý někdy dům Maršovský byl velice prostranný a jinak se v něm hospodařilo nežli v těsném stavení Havlíkově. Ve přízemí byl veliký krám a pálenka, nahoře pak několik pokojů, mezi nimiž jeden jako sál, krom toho ještě několik světniček, komor a koutků divných. Nová paní a hospodyně nemohla tu přes to vše dlouho navyknouti. Ještě nejvíce se jí to líbilo v zadu za domem ve přístavku, jenž vybíhal do veliké pěkné zahrady. Tam byly dva pokoje; jeden menší a jeden větší, pod nímž rostlo rozmanité křoví a z nichž bylo viděti jenom nebe, stromy, trávník a květiny.

Doubrava, když do nového domu svého vstupoval, vzpomněl na onu chvíli, kdy jsa nepatrným mládcem kupeckým, sobě pomyslí, kdyby tak tento dům byl jeho, a jak mu tenkrát nebožtík Havlík řekl, že člověk všecko zmůže, jen když chce. Co by teď řekl? Také pak Doubravovi nejednou připadlo, že se man-

želka toho přebytku lekala zbytečně; sloužilof tu zdraví všem, a v obchodě se mu dařilo ještě lépe nežli před tím. Netušil ovšem, že se s ženou stala změna.

Sama to nejlépe cítila od narození malého Josífa. Nebývalo jí teď dobře. Nejprve se sama těšila, že to přejde, a tajila vše, a když i muž začal pozorovati, že nějak se v lici spadá, zapřela. Nechtělať mu starostí přičiňovati, neboť jich měl s obchodem a hospodářstvím beztoho dost.

Někdy ji pojala zvláštní úzkost a nemohla se ubrániti teskným o smrti myšlénkám. Když v takové chvíli utkvěl její zrak na starém, neúhledném stavení naproti, do něhož vkročila jako blažená nevěsta, div že se nerozplakala. Napadalof jí, že co užila, to že má, teď že již tak nebude, že ta prsní nemoc bez toho ji tu dlouho nenechá, že ji odtrhne od muže, od dětí, i od nejmenšího! —

Ačkoliv Doubrava nebyl měšťanem „od kořene“ a byl vlastně cizincem přistěhovalým, dostalo se mu pocty od spolusousedů, v jejich názorech majetek jeho a veliký dům leccos pozměnily. Co byl v Maršovském domě, volen býval za konšela a posléze také radním. Pak také, když zemřel starý Ignatius Šlechta, vážený a starousedlý měšťan, požádal děkan Doubravu, aby na místo Šlechtovo nastoupil, a pomáhal nésti o slavných průvodech nebesa, ku kteréžto funkci jen nejprřednější sousedé zváni bývali. — Bylo to zrovna o Božím těle, kdy se Doubrava poprvé chystal na děkanství k nebesům.

Manželka mu sama copánek upletla, bělostný šátek na krk uvázala, kadrličky u rukou, odrážející se od rukávů tmavého kabátu jako padlý sníh, urovnala, kdežto zatím malá Rezinka, všecka již připravena, na otce netrpělivě čekala. Teď, když byl vypraven, všiml sobě jak náleží svého mazlíčka, třináctileté Rezinky

v bělostkvoucích šatech, s věnečkem ve vlasech tenkrát poprvé napudrovaných. Byla to družička jako malovaná; vážnému kupci radostí srdce až poskočilo, a zrak jeho zazářil tak jako jeho manželky, jejíž hubnoucí líce v tu chvíli rdělo se blahem a mateřskou pýchou.

Boží tělo slaveno tenkrát nad obyčej nádherně, ač oltáře a ulice mezi nimi zhaveny byly okrasy zvlášť oblíbené a pěkné: mladých, bělostných břízek. Poprvé za lidské paměti byla tato slavnost bez nich; musila býti, poněvadž patent císaře Josefa tak poroučel. Břízek nebylo, za to voněl vzduch vůní zeleného puškvorce všude husto ležícího i vůní nejružnějších květin, jichž lidé přehojně přinesli ze svých oken a zahrad, aby jimi v náhradu za lesní stromky ozdobili oltáře.

Den byl překrásný, nebe jasno, tmavomodro, slunce jen pražilo. Zvony hlaholily, hmoždíře hřímaly. Vážně a důstojně krácel Doubrava u nebes, před nimiž zvonky ministrantů hlasně cinkaly a vonný dým kadidla v modrých kotoučích do výše stoupal. Nový tento úřad mu lahodil, rád nesl zlacenou žerď zlatotkaného baldachýnu; nad to byl již z domu rozradován svou rozmilou Rezinkou. Teď kráčela blízko něho v řadě družiček kolem nebes, kvítí na cestu sypajíc z košíčka krásně pleteného. Nejednou zrak na ni upřel a blaženě pozoroval a sobě všímal, jak lidé se po ní ohlížejí a na ni se upozorňují. Tenkrát zase jednou ozval se v srdci jeho cit plného blaha tak jasne a mocně, že Doubrava jej v duchu vyslovil: „Jak jsi šťasten!“

Lidské štěstí! Ať skutečné, ať domnělé, vždycky jako na vodě; vlna je přinese, vlna je odnese a jako vlna se nikdy nevrátí. Když Doubrava z děkanství domů přišel, kdež byl na oběd pozván, nesa výslužkou

kornout cukrovinek svým nejmladším, nemálo se zalekl, když zahlédl malou Rezinku v posteli a manželku svou u ní všecku usťrašenou,

„Sotva že domů došla. Bylo jí mdlo a hlava ji rudce rozbolela. Na tu si pořád nařká,“ vysvětlovala svému muži.

Ráno ještě jako svěži, orosené kvítka, teď jako poledním žárem mdlíci, vadnoucí. Přišel lékař, za ním druhý, a přece bylo hůř a hůře. Matka rukama lomila, a starý Doubrava mediky ven vyprovázejí, křečovitě chytil staršího za ruku a temným, zoufalým hlasem zvolal.

„Což pak není žádné pomoci?!“

Nebylo. Rezinka do rána druhého dne skonala.

Z té první rány Doubrava těžko se probral. Neštěstí však samo nechodívá. Druhého roku po smrti Rezinkině pochoval svou hodnou, nejmilejší ženu. — Tenkrát, když na večer z pohřbu se navrátil, stanul u okna v pokoji, v němž nebožka poslední dobu tak často meškala, namítlo se zrakům jeho průčelí starého někdy Havlíkova domu, trčící vysokým štítem do šera večerního.

Hluboký, třesoucí se vzdech vydral se kupci ze sevřených prsou, když hledě na své bývalé stavení domyslíl:

„Měla chudák pravdu. Už je po všem!“ a dal se do pláče.

Dvě prudké ty rány ho brzo za sebou stihly. To bylo příliš na něj, jemný štěstí přálo od mladých let. Od té doby, co se oženil, žil klidně a spokojeně. — Pracoval od rána do večera, staral se, lopotil, máje stále na mysli, aby dětem něco zachoval. O jiné se nestaral, jiných myšlének si nepřipouštěl. Všecko myšlení věnováno rodině a obchodu. Byl to život málo rozmanitý, ale spokojený, pravidelný. Myslí, že to tak

půjde ustavičně; takového vyrušení, takových konců se nenadál. Malá, rozmilá Rezinka způsobila první zmatek, jenž jeho myslí otrásl; pak odešla ta duše věrná, jež ve všem oddané a laskavě mu po boku stála, v obchodě i v rodině, s níž samojedinou se rádival, plány jí svěřuje, jež ho těšila, sílila. Byl teď jak ochromen. Všude mu scházela v domácnosti, v rodině, v srdci. Jakási omráčenost ho první čas zmohla. Ještě v obchodě se nejspíše pamatoval, ale pro něco jiného jakoby smyslu neměl, ač tenkrát klidný život maloměstský rozechvíván, ano pobuřován býval císařskými patenty, jichž teď vycházelo jako hub po dešti:

Byl tu patent o robotách, o evangelících, že smějí víru svou volně vyznávat; před tím už vyšlo nejvyšší nařízení, kterým zapověděno noční modlení k sv. koruně a ku sv. Křištofu pro poklady. Jiným patentem zrušeny všechny postranní kaple a modlitebnice, malé svíčky v kostele páliti nedovoleno, jakož i na ofěru se zvonečkem při kázání choditi, ba i obrazy a sochy v domech a na ulici osvěcovati nejvyšší patent zakazoval.

Což bylo ve městě řečí, když dle nařízení odklizená za hradbami na kopečku šibenice a u řeky zrušen koš, visící k potápění trestuhodných pekařů, když se rozneslo, že na zámku nad městem odklidili trdlici a housličky na trápení sedláků, ba že ti již nebudou ani do šatlavy zavírání, ani na kanceláři holi bití, protože sám císař Josef to přísně poroučí. — Oč se o všechno staral!

Mnozí se tomu smáli, jiní broukali a potají i kde mohli veřejně láli těm novotám, jiní se jich zastávali, je chválili, mluvíce neslýchané řeči, to že se teď všechno změní a zjinačí, že nastává nová doba. Až z toho veliké různice a nevole povstávaly, na něž

také pater Dušek, starší kaplan, na kazatelně ukázal, nařikaje sobě živě a prudko na toho ducha svobody, různého a zpupného, kteréhož zplodilo toto tak řečené osvícené, filosofické století, zvláště pak ten nejpošetilejší, nejnesmyslnější národ francouzský, který sice někdy byl na podivení, ale kaze nyní všecku Evropu, sebe konečně také zkazi.

Starý Doubrava nikam nechodil, ani do sezení, a všeho toho si ve svém zarmoucení nevšímal. Také netečně vyslechl zprávu jednoho dne, když se byl ze hřbitova vrátil. Oznámil mu ji nejstarší jeho syn, Jiřík, nějak jsa vzrušený, jakou tu měli divnou návštěvu: starého jezovitu Maršovského, strýce Maršovských, jenž se do rodného města navrátil a teď k Doubravům přišel, aby se rozhlédl domem, v němž blazené mládež strávil a v němž už nebyl přes dvacet let. Doubrava byl by asi toho času vůbec si té zprávy málo vsiml; tím méně mohla mysl jeho upoutati dnes, po tom, co byl na hřbitově zahlédl.

IV.

Za těch časů vypadaly domácnosti našich předků mnohem jiná nežli naše. Byly jednoduchy, prostější, zajisté také méně pohodlny, za to však lacinější a v lecčemž důkladnější. V kuchyních svítily se na zdech měděné pánve, veliké i rybní, babníky, kastrolky i ohřívadla, ve světnicích čistě vybílených, stropů namnoze dřevěných nebo klenutých mdlou září lesklo se na policích nádobí cejnové: konvice, talíře, mísy, svícny, kořálky, „slaněnky“ i lampa. Skla a porcelánu bylo málo.

Nábytku si tenkrát mnoho neřídili, za to však byl důkladný, z tvrdého dříví, zrovna na věky. Nejvíce místa zabírala široká postel manželská pod nebesy.

„Šatovní almara“ byla obyčejně jedna; za to měli více truhel, do nichž šaty ukládali, přízi, plátno, kanafas, hojnost prádla, či jak se tenkrát říkalo „vinutých věcí“, a také — dost peněz. Všude za těch dob měli ve světnicích španělskou stěnu, a každý majitel domu postel pro vojáka i nad kamny bidélko pro něj zvláště připravené, aby tu své těmení mohl usušit i vycíděný bílý fráček.

Nebylo tedy divu, co se v M. řeči nadělalo, když přede dvěma roky se tam přistěhoval justiciár Obryl, jehož domácnost jinak vypadala nežli všech ve městě. Vypravovali si tenkrát, jaký mu nábytek přivezli, nádherný avšak filigranský, stoly lehounké pozahnutých nohou, takové i židle vycpané, květovanou látkou potažené, kanapé, a divné ještě kousky, že mnozí ani nevěděli, nač jsou.

Ještě větší údiv však vzbudila paní justiciárova s dcerou.

Měšťanské dcery chodily tenkrátě všedního dne v kanafaskách a tištěnkách, s hlavou holou, pěkně učesanou — dcera justiciárova však byla všedního dne vystrojena jako jiné o veliký svátek, a matka její chodila v opeřeném klobouku, kdežto ani nejbohatší měšťanky ho neměly, berouce stříbrné neb zlaté čepce jenom do kostela, na křtiny nebo na svatby.

Záhy také ve městě poznali, jaké je hrdé myslí ta nová úřednice císařská. Pěkně totiž odbyla starého, zachovalého souseda, jenž jda za nějakým řízením k justiciárovi, oslovil jeho dceru u přítomnosti její matky, jak obyčejem bylo, počestným titulem „panno“.

Však si to dosti tenkrátě opakovali, že nemá justiciárka „pannu“, ale „slečnu“, a měli ji to za zlé, třeba že byla ona sama „fon“, původu šlechtického.

Paní Obrylová také nemohla tak hned na venkovské, tiché zákoutí uvyknouti, toužíc po společnostech

velkého města, z něhož se byli do M. dostali. Lid měla za málo vzdělaný, sprostý. Už to: děvče tu umělo málo které německy, a ze starších měšťanek skoro žádná. O francouzštině, rozumí se, nebylo ani řeči. V miněni svém je pak ještě méně cenila, když jednou za řeči jí manžel její pověděl, že čisti sice umějí, ale psáti že málo, a že počítají na čárky, křížky, kolečka a půlkolečka. Paní justiciárová, která četla Voltaira v originále, nechtěla tomu ani věriti, až jí manžel uvedl jména známých měšťanek, a doložil, že na ouřední listině podepsali se za ně jejich mužové.

O justiciárovi samém dosti pěkně mluvili. Byl to vážný, důstojný pán, pěkné, vysoké postavy, jemný toupet pudrem bílý výborně slušel. Všeobecně uznáváno, že se sedláky slušně zachází a jich se opravdu zastává, a že se také o to stará, ač to nebylo jeho povinností, aby lecčemu dobrému se přiučili. Jmenovitě pak kde mohl, všude je nabádal a vedl, aby pilně pěstovali zemáky, do kteréž tenkráté zánovní rostliny tu tam hospodáři neměli mnoho chuti.

Justiciár Obryl měl kromě dcery ještě syna, jenž chodil v M. do kolleje k otcům Piaristům. S ním mladý Doubrava, Jiřík, záhy se seznámil a sprátelil. Často k němu také docházival návštěvou, ačkoliv mnozí z kolegů jeho minili, že pan Jiřík nechodí ani tak ku mladému Obrylovi, jako spíše za jeho sestrou Mínou. —

Toho dne, kdy pověděl svému zamýšlenému otci, že měli v domě návštěvou starého jezovitu Maršovského, ještě jednou o tomto vypravoval, a to na večer, když přišel navštívit kolegu svého mladého Obryla. Ten, sestra jeho i justiciár, a zvláště on, bedlivějšího sluchu přáli teď Jiříkovi, nežli před tím starý Doubrava.

Seděli v nevelkém, ale pěkně a vkusně zařízeném pokoji, jenž byl zrovna vedle velikého, parádního, kdež obyčejně se shromáždila společnost sem do hostinného domu občas zvaná.

Jiříkovo vypravování zajímalo jmenovitě pana justiciára. Bylo to pozorovati na jeho výrazné, ano duchaplné tváři, ne mladé již, ale svěží dosud a pěkné, zdravé barvy, i také na tom, že sebou sotva hnul, leda když po chvílich sáhl na stolek po tabatěrce silně zlacené, zdobené na víčku malovanou podobiznou císaře Josefa, při čemž pokaždé zašlehl ménivým paprskem brillant na lepotvárné ruce úředníkově —

Justiciár Obryl byl hned tenkrát vzrušen, jak uslyšel, že ten jezovita se přistěhoval do města a že tu zůstane. Tenkrát také mnozí slyšíce o tom knězi, zároveň na justiciára vzpomněli.

„Ten bude mít z něho radost!“ sem tam si povídali.

A pater Dušek dokonce řekl ne bez posměšku:

„Věřte mně, že ten frajmauer teď u nás nevydrží. Byla by tak škoda, aby se vystěhoval, on a ještě tak starý Zita!“

To byl plukovník na výslužbě. O tom, jakož i o justiciárovi byl horlivý kaplan přesvědčen, že jsou členy toho tajného a mocného spolku, jehož z té duše nenáviděl.

Jiří Doubrava teď vypravoval, jak seděl sám v zadním pokoji, v tom, jenž hledí do zahrady a jak četl. Tu se lehounko zarděl, a slečně Mině sedící naproti u klavíru, mezi dvěma okny postaveného, přelétl přes svěží rty veselý úsměv. Ale Jiřík už se vzpamatovav, opět pokračoval, jak byl ze čtení vyrušen, že někdo zaklepal na dvéře.

„Vešel nevelký mužíček v černých punčochách, celý černý jako nějaký abbé, vyschlý stařeček, věkem už nachýlený. Byl velice skromný, zdvořilý a příjemně mluvil —“

„Jako had a holubice, ovšem; zrovna dle písma,“ pravil justiciár a usmál se.

„Omluvil se, že snad vytrhuje z pěkné chvílky, a ptal se po otci. Když slyšel, že není doma, žádal o dovolenou, že by se rád domem a zahradou prošel. „Narodil jsem se tu, mladý příteli,“ povídal mně, „strávil jsem tu dětství, svá studentská léta. V tomto pokoji jsem sedal se svou nebožkou matkou a s dědečkem, a tu v té zahradě, tamhle v tom zákoutí pod starým ořechem čítával jsem miláčka svého Virgilia —“ Pak mně také pověděl, že tu přes dvacet let nebyl, od té doby, jak oddával svého synovce. — Zdálo se mi, že ho ten pohled a vzpomínky dojímají, ačkoliv se patrně přemáhal.“

„A vaše mladé srdce ho litovalo, není-liž pravda?“ justiciár se ozval.

Otázka ta zarazila Jiříka. Mlčky hleděl na úředníka, obávaje se úsměšku, kdyby přisvědčivě, jak bylo pravda, odpověděl. Obryl se však usmál a děl:

„Nic si z toho nedělejte, milý příteli. Máte aspoň poučenou a příklad. Vy jste zajisté více cítil, nežli ten starý lišák, který má snad něco za lubem. City vzbuditi dovedou, ač sami jsou kámen a led. Cit se jim nejlépe hodí, protože je slepý a rozum omamuje. U nich všechno, jen ne rozum. Proto u nich ďábel a rationalista je jedno, ba onen jim je milejší, protože jim mohou aspoň staré baby strašiti.“

Jemné rty Obrylovy se usmály, a v očích mu zasvitlo živěji. Syn i dcera jeho dali se do smíchu.

Hovor veden po česku, jen poslední svou řeč promluvil justiciár německy. — Teď pojednou vstal.

Ozvalyť se ve vedlejším, velkém pokoji hlasy. Pani justiciárová, vážná, urostlá dáma, na svá léta dosti sličná, s lalouškem pod kulatou bradou, vitala tam nové hosti: starého plukovníka Zitu, jenž vybojovav celou válku sedmiletou i poslední přeháňku bramborovou žil nyní trvale ve svém rodišti. S ním zároveň přišel zkušený radní Peduzzi, a tak sešla se paní Obrylové nejmilejší společnost. Zimního času bývala často mnohem četnější, a tu pak veliký salon proměněn v taneční síň, kdež přítelkyně dceřiny, hlavně dcerky vrchnostenských úředníků, kollegové synovi, začasť i starší hosté krátili sobě dlouhé zimní večery za zvuků houslí a flétny rozmarným kotillionem a uhlazeným, laškovným menuetem.

Zábavy ty byly ovšem velice milý a tím vzácnější, poněvadž tenkrát v M . . . : jakož i leckde jinde, neměli žádného sálu, kdež by se plesy mohly odbyvati.

Nejčastěji však, skoro denně, scházela se tu společnost výše uvedená. Jednou za týden hráli v karty, jinak bavili se hovorem i filosofickým, jak paní justiciárová nazývala lehounké, hravé a tudíž povrchné přetrásání otázek vážných i nejvážnějších. Tu začasť dostala se do sporu se suchým, zkušeným radním, notným puntičkářem. Za takových pŕítek pak starý plukovník slavně ohlašoval nejprísnější neutralitu, a justiciár se jen usmíval.

„Buďto má radost ze své ženy —“ vykládal si starý voják, jemuž v týle se houpal notný copánek — „nebo jaký je on kos, směje se oběma —“

Sám pak zase míval solo o kartových večerech, jaký také na dnešek připadal, a tu velice ohnivě vypravoval o známenitých kartových dobrodružstvích, jak hrával, kdy a s kým, přese všechny prísné patenty tu „landsknechta“ i „strašáka“, jindy zase „basettu“

a „trentaquarentu“ i „bassadieci“, a dnes zrovna začínal, jak jednou maršálek Laudon, tenkrát ještě generálmajor, zachránil jednoho poručíka, jenž prohrav všechno ve výtečné hře „pod hromádky“ chtěl se zastřeliti. —

V tu chvíli, když plukovník začal povídati, karty míchaje, zmizela domácí dcerka ze salonu zase do vedlejšího pokoje, odkudž prve byla také za hosty přišla. — Společnost si toho nevšimla, ani pak toho, když za ni odešel také mladý Obryl se svým přítelem Doubravou.

Několik akkordů, jež skleněnými, do kořán otevřenými dveřmi z pokojíku zavzněly, svědčilo, že Mína zasedla ke klavíru. — Jen paní justiciárová se tam ohlédla, mužové pak ve hru se již zabrali, když plukovník svou epizodu dopověděl. Hovor ten veden převážně po německu, jmenovitě paní domu, které za řeči také sem tam uklouzlo slovo francouzské. Jen justiciár a radní Peduzzi častěji po česku se domlouvali nebo se vyzývali.

Z vedlejšího pokoje zvučel sentimentální kousek, nějaká elegie, v jejíž zvuky mísily se v salonu hovor hrajících a veselý smích paní Obrylové, když starý plukovník dopustil se nějaké taktické chyby. Karty ji tak zabavily, že ani nespozorovala syna svého, jenž po chvíli opustiv sestru i kollegu za její židli se postavil, ani pak také, že doznívá tam vedle elegie. — Ještě několik taktů — konec —

Slečna justiciárova, usmívajíc se, upřela své tmavé, jiskrné oči na mladého Doubravu, jenž sedě blízko ní, zbožně byl naslouchal a s nadšením ji pozoroval.

„Dojalo vás to?“ dodala šelmovsky.

„Hrála jste cituplně, dojalo mne to skutečně —“

„Více nežli ten starý jezovita?“ a dala se do smíchu.

„Míno!“

„Pravil jste, že vás vytrhl ze čtení. Co jste četl?“

„Vy se ptáte! Však víte, že vaši knihu —“

„Werthera? Opravdu? A vás mohl ještě v tu chvíli dojati starý jezovita? Mohl jste na Werthera zapomenouti? — Oh, já plakala, usedavě plakala, když jsem tu božskou knihu četla — na celý svět jsem zapomněla —“ Přivřela oči a rty mirně pootevřenými zachvěl se v ten okamžik hluboký povzdech jako ohlas sladkobolestného dojmu, „Wertherem“ vzbuzeného.

„Já zapomněl také, jenom ne na vás — vás jsem měl neustále na mysli, vy jste byla mou Lottou,“ odpovětil Jiřík poněkud do předu se nachýliv. Krev vstoupila mu do tváře, oheň do očí. Hlas jeho zněl temněji, pohnutě.

„Byla?“ ptala se dívka tišeji a také vážněji.

„Ano, byla a jste —“

Tichý, vlažný vzduch letního, tmavého večera se pojednou pohnul a zalehl oknem na půl otevřeným do pokoje. S větrem zadutím přivanula sem libá, silná vůně květu lipového; svíčka, stojící stranou na klavíru, prudce zaplápolala.

Mína kvapně vstala. Míhavá zář voskovice chvěla se na její štíhlé, ladné postavě, ne zplna ji osvětlujíc. Zvláště rozmilá byla hra světla a stínu na svěží, mladistvé tváři dívčině, jež nyní se na polo obrátila ven k zachmuřeným nebesům. Několik krůpějí zašlehlo v okno, pak již hustěji a hlasněji harašily.

„Slyšíte — prší —“ pravila, chystajíc se, že zavře okno. Ale Jiřík byl už u ní.

„Nezavírejte! Jak to pěkně šumí —“ a tišším, vroucnějším hlasem dodal: „Zrovna jako ve Wertheru, kdy Lotta položila svou ruku na jeho a zašeptala: „Klopstock! Ó Míno! —“ a sám city jsa přemožen

nachýlil se a políbil její ruku na okno se opírající. Ucítil, jak mu ruku tiskla, v zanícení svém však neviděl úsměvu na tváři divčiny, jenž jistě se nerovnal výrazu líce Lottynčina onoho okamžiku u okna, a jenž svědčil, že Mina není tak vzrušena, že není tak citem zmožena jako on, který v ten okamžik na společnost, své okolí, na všechn svět zapomněl a jich nedbal.

Prudce se pak vztyčil, jak ve dveřích ze salonu ozval se veselý kolegův hlas:

„Jdu vám pomoci. Což nemůžete zavřít?“

Doubrava mlčel, a Mina zarděvši se, rychle přivřela okno. Hlasný šumot deště se rázem stlumlil, jako nával citů zamilovaného mladíka.

„Otec se po vás ptal,“ pravil mladý Obryl. — „Pojďte —“

Šli; než tam v té společnosti mladý Doubrava dlouho nevydržel. Záhy se poroučel. Doma neměl na spaní ani pomyšlení. V pokoji bylo mu dusno. Otevřev okno hleděl do zahrady, v jejíchž stromech a houštinách déšť harášil a vítr šoumal. V temnu před nim vrcholy stromů se kolébaly, haluze pohybovaly. On však neviděl. Na mysli měl pořád jenom Minu u otevřeného okna, a mysli na to, jak mu ruku tiskla, na tu němou, slastnou odpověď.

Co roztoužený Jiřík pln milostného nadšení a rozruchu hleděl otevřeným oknem do tmavé, letní noci, kdež mu v soulad jeho citům libě znělo i tichého deště harášení i šumot stromů, v tu chvíli otec jeho přecházeje ve vedlejší světnici, stanul u zavřeného okna a zrak svůj v zamyšlení ven upíral.

Starý Ondřej Doubrava mysli na věčnost.

Tma venku byla mu jako obrazem nekonečného jejího temna, kteréhož nelze proniknouti a kterým mihají se černé stíny děsivých vidin a myšlének. —

Z tajemných hlubin těch, do kterých teď otruchlelá duše jeho trnouc nazírala, zjevovaly se mu dva světlé stíny jako zásvit osamělých hvězd v nekonečné dáli: bledé to obrazy drahé ženy a rozmilé dcerušky.

Všecko se změnilo, co mu na věčnost odešly, a nejvíce jeho myšlení. Jindy tak klidné a pravidelné, zacházelo teď často v bludiště trudu a zachmuřenosti, tak že až stěží ho někdy vyvedla z něho vroucí modlitba, přední teď jeho útěcha a útočiště.

Na drahé zesnulé, na jejich ztrátu byl dnešního dne upomenut zvláště děsivě. Odpoledne, jak často nyní činíval, zašel si k milým hrobům. Na hřbitově bylo ticho a pusto, jen za kapli stojící uprostřed ozývalo se jako kopání. Jistě tam o novém hrobu pracovali. Doubrava si toho valně nevšíml. Juž byl na blízku ženina a dceruščina rovu, v tom se pojednou zastavil.

U nich u samých zahlédl psa, tuláka nějakého, hubeného, škaredého, linajiciho, jenž ve tlamě držel bělavý, člověčí hnát. Doubravu jako by někdo udeřil, jak zahlédl ten zůstatek lidského těla v zubech toho ošklivého zvířete. Ale již, jak teď obrátilo po příchodím své oko zapálené a hnisem znešvažené, rozehnal se kupec prudce svou holí — pes však, sám už vystrašen, uskočil a kost už nepustiv, uháněl přes rovy, až pak u zdi v bejli a kopřivách zmizel.

Doubravovi připadlo, jako by to ani pes nebyl, ale zlý duch v podobě zvířecí. Rozechvěn, bezděky chvatně přistoupil ke hrobům svých milých a pilně je přehlédl.

Byly nedotknuty, ani kvíteček na nich neporušen. Výjev ten Doubravu dojal velice.

Celé odpoledne pak byl zaražen, a teď večer znovu a živěji vracela se mu na mysl ta příhoda. —

Děti spaly již; on sám také tou dobou býval už v posteli. Dnes však neměl na spánek ani pomyslení.

„To je člověk!“ ozývalo se mu v duši. „Kdo byl, jehož kosti pes ohlodával a zanášel? Snad měl také milé, jistě také zanechal někoho, kdo pro něj měl takový zármutek, jako já pro ženu a dítě. Ti odešli, a teď kosti jeho —! Tak jemu dnes, a jednou třeba — Kdyby tak někdy pohodili kostmi jejich, a pes —!“ — Tu se otrásl, pomysliv na milou ženu a rozmilé děcko své, jež obě měl na mysli milé a sličné, jak za živa bývaly. „Toho nebude a nesmí být, i kdyby mne a nikoho z mých tu nebylo!“ pomýšlel rozhodně. „Budou odpočívati v pokoji — a ty také.“ Napadloť mu toho okamžiku, že to možná, že toho docili. Zítřka ráno, hned po mši, půjde na děkanství. Pan děkan jistě nebude brániti, když za ten kus půdy hřbitovní dá, co bude žádáno. — Hrobku tam postaví milým svým, tak aby ostatky jejich těl nemohly být znesvěceny.

Vydechl sobě. Rodhodnutí to mu nějak uvolnilo, a cítil jakousi spokojenost.

Prve se ani modliti nemohl. Teď už udělal kříž. Sotva že však několik zbožných slov šeptem pronesl, ustal pojednou a naslouchal. V celém domě panovalo hluboké ticho, tak že dobře zaslechl, jak někdo domovní dvěře otvírá. Déšť z ticha šuměl, ale šum jeho starému kupci nevadil. Ano, nemýlil se. Teď dvěře zapadly, a někdo zavírá, ale dlouho — nemůže snad. Kdo to je? Všichni jsou doma, i Jiřík, jenž z večera odešel. Snad zloděj? Není možná. — Slyš hrmotné ty kroky po schodech! Teď se zastavil a zase hlo-
mozně kráčí. Doubrava vzal kahan za kamny stojící a otevřel dvěře.

Zár světla, jež do výše pozvedl, padla na schody a na postavu mužskou, ana tapajíc rukou po zdi, jako by se přidržovala, nejistým krokem vzhůru stou-

pala. Pitvorný stín po bílé zdi se mihaje vlekl se za krácejícím. Doubrava schmužil čelo. Myslíť, že to některý z mládencův.

„Franc, to jsi ty?“ ozval se principálským hlasem. Chtěl ještě něco dodatí, hlas mu však selhal. Pozdni ten host, kterého nemohl poznati, dostoupiv právě na poslední schod, pozvedl na kupcovo zavolání nachýlenou hlavu, tak že mu Doubrava teď dobře viděl do tváře. A z toho to leknutí jeho. Nebyl to mládenec, ale vlastní syn — Ondřej.

Zdálo se, že ten také teprve nyní otce svého poznal. Hleděl naň zrakem vyvaleným, ale zároveň tupý úsměv podivný zjevil se na studentových rtech.

„Kdes byl?“ tázal se kupec přísným hlasem.

„Já? — já —“ těžko syn odpovídal a podezřele zavravorav, o zeď se rukou zachytil.

„Tys opilý!“

„Jj — sem —“

„Kdes byl?“

„V — hospodě —“ vyrazil ze sebe mladý rhetor.

Prudká rána do hlavy byla mu odpovědi. —

Hluboké ticho kupcova domu bylo rázem přerušeno. Po krátkém tom hovoru padla hned rána, za ni druhá, třetí. — Starý Doubrava se zapomněl a hněvem všecek od sebe, vykonával přísné otcovské právo své. Mladý Ondřej se mu tuze nebránil. Nemohl ani. Uchyloval jen hlavu a zvedal ruku, aby prudké rány otcovy zachytil, a bručel cosi. — V tom starší bratr jeho, Jiřík, vyběhl ze své světnice, dosavad ustrojený. Stálť až do té chvíle u otevřeného okna. Zdržuje otce prosil ho, aby se pamatoval. Jak jen se ozval, klesla starému kupci ruka. Na smrt bled a třesa se, ukázal na Ondřeje a s namáháním ze sebe vypravil:

„Podívej se, čeho jsem se dočkal!“

Pak obrátiv se, odešel do své světnice.

Jiřík odvedl opilého bratra do postele. Nic mu nedomlouval, nic se ho neptal, poněvadž viděl, že není sebe mocen. Otec měl se také pamatovati; překvapil, přenáhli se, to Jiřík uznával, ale nedivil se.

Ulehnuv po té, dlouho nemohl usnouti. Pořád slyšel ve vedlejší světnici kroky otcovy. Chtěl tam už zajíti, aby jej, bude-li možná, uchlácholil, než přece se ostýchal. Tak pobouřeného a rozhněvaného otce neviděl ještě nikdy.

* * *

Druhého dne zavolal si starý Doubrava syna Jiříka sám.

Byl bled, oči měl kalny.

„Ondřeje nechci viděti,“ začal, „ať mi ani na oči nechodí. V těchhle letech! Já ani piva nepil — po celý věk sotva jsem do hospody přišel, a když, měl sem pinty dost a dost! A ten! A kdyby to bylo poprvé! Tak mne šidit! Kde to byl?“

Jiřík nevěděl, ale vyslovil své domnění. Otec mu pak přísně uložil, aby mladšího bratra ani z očí nespouštěl a na něm vyzvěděl, kam chodivá se v noci toulat. Ondřej bratru svému pověděl beze všeho. — Jiříka tuze hnětlo, že bratra to, co se událo, příliš nedojímá; Ondřej ještě s úsměškem o tom mluvil.

Jak Doubrava se dověděl, kde syn jeho v noci byl, zašel si do té hospůdky, při starých hradbách, na konci města zastrčené. Šel tam s ostrou, přísně krčmátovi domluvil, že nemá svědomí a mladé lidi kazí, když jejich schůzky tu trpí. Krčmát se jen smál.

„A kdybych i vašemu synáčkovi nenalil, však on by si to jinde opatřil. Však jste sám tím vinen, proč

si ho lépe nehlidáte a dáváte mu peníze, aby je utrácel a je prohrával.

To ještě scházelo! Pro to si ještě přišel!

Starý Doubrava sotva dvéře našel; jako zmámený krácel z krčmy a pořád mu v duši znělo: „Ondřej je karbaník a tebe okrádá!“

Ráno, hned po mši, chtěl jíti na děkanství vyjednávat s panem děkanem. Tak si to včera večer v duchu ujednal. Ale dnes ani na to nevzpomněl. — Za to nyní zaměřil z krčmy ne domů, ale rovně do kolleje, k pateru rektorovi a zároveň praefektu gymnasijsnímu.

Sedovlasý, vážný piarista, vysoké postavy, uvítal souseda velice vlídně.

„Jdu žalovat, pane pater rektor,“ odvětil zkomoucený otec na otázku knězovu.

„Aj a na koho?“

„Na vlastního syna —“ a Doubrava zhluboka povzdechl.

Rektor si šňupl.

„Jistě ne na Jiříka —“

„To ne, ráčíte dobře rozuměti — na toho druhého. Na Ondřeje —“

„Trochu bujný, víme, a hřeší příliš na své výborné nadání. Myslím, že mnoho nedělá a nějak světa se chytá.“

Co teprva starý rektor strnul, když mu Doubrava všecko upřímně, bez obalu pověděl!

„Vím, že byste ho ani na tohle neměli ve školách trpěti, ale jdu k Vám, velebnosti, přece o radu a pomoc. Jsem sám. — Dobře, dost jsem snad nehlídal. Ale já za to nemohu. Ó, to je všecko smrt mé nebožky! Ta kdyby byla zůstala, jistě by ten nešťastný hoch nebyl na této cestě. Já teď všecko nemohu zastat. Obchod, pole, domácnost, a pak jsem

si myslil, že už je dost rozumný, všimal jsem si více těch menších. — Velebnosti, račte míti s ním strpění, pomozte mi napravit toho zbloudilce!“ a starý Doubrava sepal ruce vstříc pateru rektorovi.

Ten rozechvěného muže laskavě těšil a všecko přispění mu přislíbil. Na konec pak dodal: „Všecko to je na vás přiliš. Jedno zanedbáváte vždycky: buď obchod nebo rodinu. Snad abyste jinde hledal podporu — abyste se —“

„Oženil?! Ne, velebnosti, to neudělám,“ odvětil Doubrava rozhodně. „To své Rezince neudělám. Ani pomyslit na to nemohu —“

Pater rektor byl tou rozhodností až překvapen. Na okamžik ani nepromluvil a jen rameny pokrčil. Až pak, zabubnovav prsty na víčku své stříbrné tabatěrky, kterou v ruce otáčel, šnul si a pravil:

„Víte co, otče, je to hezké, že tak věrnost své nebožce manželce zachováváte, ale trpíte tím, jak sám doznáváte. To již se musíte na to odevzdati, anebo přibrati nějakého spolehlivého, hodného pomocníka.“

„A koho ráčíte myslit?“

„Vašeho filosofa, Jiřika. Divíte se, ale jiné pomoci není —“

„Myslíl jsem vždycky, aby vstoupil do stavu duchovního, rád bych měl jednoho ze svých synů ve službách Páně —“

„To je krásné, ale myslím, že Jiřík sám není takového úmyslu. Je hodný, příčinnivý filosof, ale s tou filosofií, myslím, neměl kopulaci, a vám z lásky také něco udělá, jak já ho znám. A pak — míti vyhlídku na takové dědictví —“

„Ano, v jeho ruce bych je svěril —“ odvětil Doubrava; zamlčev se na chvíli, dodal pak:

„To jsem tak měl ustanoveno, že Ondřeje, až tu rhetoriku dochodí, vezmu do obchodu — a Jiří aby dále studoval. Ale teď, toho nezdaru do obchodu! Ten by brzo rozehnal to, co jsme já a nebožka jeho matka vyklopotili.“

„A ještě dobře, že to teď víte. Hůře by bylo, kdybyste ho teprve později dopadl. Bylo by třeba již pozdě. Jen ho zatím ke mně pošlete, já s ním rozumné slovo promluví. A o tom ostatním se sám rozhodněte.“

Doubrava vyšel z piaristické kolleje s novou starostí, s novou myšlénkou. Jednal o se o Jiříka, jak mu pater rektor poradil. Nicméně se starému kupci přece jen uvolnilo, neboť vlídná slova knězova a slib, že mu pomůže, skonejšily nejprudší jeho pobouření, a v té radě bylo také východiště ze zmatku, ve který syn nezdárný uvrhl otcovu mysl i její plány.

V.

Starý Doubrava dobře cítil, že se leccos s ním od manželčiny smrti změnilo, lidé však ještě více pozorovali. —

Když nebožku kupcovu z domu vynášeli, chudí lidé tuze pro ni nařikali, a tu teprve v tu chvíli vycházelo na jevo, že rozdala potřebným více potají nežli veřejně. Tu tam se domnívali, že to k vůli muži činila, aby o tom nezvěděl a nebroukal. Neměl ho sice žádný za lakomého, než to bylo vůbec známo, že je tuze šetrný a že se zrovna nepředá. A hle! chudí nadarmo nařikali, že zase o dobrodince méně. Doubrava se všude přeptal a přesvědčil, komu manželka podpory udělovala, a všem je ponechal, ano tu tam i přidal.

Zvláště ke starým lidem byl štědrý, a nejednou si toho všimli, když nějaký vetchý stařec udýchán na síni jeho domu usedl, že Doubrava stanuv opodál, vydržel na chvíli na vráskovitou, sešlou tvář žebrákovu hledět a ji pozorovati. Bylo to všem divno. Komu pak by také připadlo, že zámožný kupec v ten okamžik na smrt myslí a uvažuje, jak tomu žebravému kmetu, jemuž ty kalné, slabé oči co nevidět pohasnou a bědné líce stuhne, jak mu je těch několik dnů trudného života bídně protloukati.

Byl to zvláštní vdovec! Jini ženidlo sháněli, on teď často o smrti přemýšlel. Ty dvě těžké rány, jež srdce jeho stihly, udělaly z něho trochu filosofa. Ale že jakož i ten nejučenější v té otázce rady si nevěděl, hledal útěchy v pobožnosti. Vedlyť jej k tomu jeho vychování i dlouholetá společnost se starým, pobožným Havlíkem. A tak lidem se nyní zdálo, že je kupec Doubrava, co se vdovcem stal, zvláště pobožným.

Nemálo se také v městě divili, když si vymohl povolení a vystavěl v rohu hřbitovním s nemalým nákladem zděnou hrobku svým zesnulým, nad níž pak postaviti dal krásný pomník.

Sotva že o tom pak přestali mluvit, již zase na novo pozornost všech obrácena k velikému domu kupeckému. Stal se tam nemalá změna. Nejstarší syn Jirik nechav filosofie a studií vůbec, vstoupil do obchodu svého otce. Mnozí to starému nechválili, vytýkajíce mu, že když syn už tak daleko ve školách pokročil, že ho neměl z nich vytrhnouti. Jiní velebili osud Jirkův.

„Nač by si hlavu lámal a se klopotil! Míti takové jmění, a kdo by je jiný zdědil, toť lépe nežli býti jakýmkoliv úředníkem a pánem.“

Největší pohnutí způsobila zpráva o tom v domě justiciárově. Paní Obrylová div se nerozhněvala na

svého muže, jenž celkem schvaloval, že se tak Jiřík rozhodl. —

„Snad si nemyslíte, že jsem vychoval Mínu nějakému kupci zamaštěnému, aby byla paní kupcovou, po šest dní hospodyní a v neděli na chvíli v neforemném zlatém čepci s holubičkou?“

„Ještě vám, má milá,“ odvětil justiciář mírně, „ještě vám mladý Doubrava o dceru neříkal.“

„Ale on ji vášnivě miluje.“

„To snad —“

„A dal byste mu ji?“

„Kdyby o ni řekl, proč pak ne? Mohl-li bych Mínu lépe opatřit?“

„Ah — nemluvte dále. — Jeť přirozeno, že chováte sympatie ke stavu měšťanskému, ale měl byste přece mítí jakési meze.“

Oči justiciářovy zahořely. Než přemohl se a vzdychnuv, s trpkým úsměvem odvětil:

„Nač se rozčilujete? — Vždyť ani nevíme, má-li ho Mina ráda — a vůbec, kdybyste počítala a věděla —“

Justiciář nepromluvil. Tvář za těchto slov mu nějak zvážněla. Manželka však jako by nerozuměla, chopila se opět malinkých nůžek a pokračovala ve svém zaměstnání, kterým si chvíli krátila: vystříhovala z černého papíru silhouetty. —

Když Jiřík poprvé již jako společník otcův do domu justiciářova přišel návštěvou, paní Obrylová jako by všecka zarmoucená živě mu vytýkala, co to učinil, a vyslovila na konec naději, že mezi sudy a žoky nebo na poli nevydrží a že se zase chopí knížek, které tak zrádně opustil, a které by mu proklestily dráhu k čestnému postavení a skvělé budoucnosti. Mírnému Jiříkovi bylo dosti krušno té chvíle,

krušněji však potom, když štěstí mu přálo a s Mínou zůstal v malém pokoji na chvíli o samotě.

„Proč jste tak učinil!“ zvolala slečna.

„K vůli svému otci. Žádal mne tolik — nemohl jsem odepřít. Uznávám jeho svízele a pak — pak jsem myslil také na vás —“

„Na mne?!“

„Míno, budu upřímným. Počítal jsem, že takto snáze bude možná, abych o va i ruku požádal.“

„Oh, kdybyste slyšel matinku!“

Jiřík se zarazil, ulekl.

„Snad by kupce nechtěla —“

Mína mlčela. Ale z toho i z výrazu její tváře mohu čísti přisvědčivou odpověď.

„A vy — má drahá —?“ ptal se úzkostně.

„Ó, vyznám se vám, jak jsem si to myslila, jinak jsem si budoucnost malovala. — Mé sny se rozplývají a vy —“

Elegickou řeč svou nedokončila. Vstoupil do pokoje její bratr, všecek nějak rozjařen. Mína pozvedla kvapně svou tvář.

„Je to pravda!“ zvolal mladý Obryl už u dveří.

Jiřík, dojat řečí své zbožňované Míny, nemohl hned ani promluvit a vůbec ho netěšilo, že je přítel v rozmluvě tak vážné vytrhl, a to způsobem tak veselým. Mladý však Obryl zajat svou zprávou nevšímal si valně vážnosti Jiříkovy.

„Považte si — ten starý jezovita! Tuhle jak mi to povídali, neuvěřil jsem. — Dnes jsem šel schválně, k vůli němu do trhu. A je to pravda. Prodává, má krámek —“

Jiřík ani nepozoroval, jak v Mínině tváři zaškuslo, jak by se byla ráda dala do hlasitého smíchu tomu divnému bratrovu nápadu. Než přemohla se ještě v čas.

„Vy nevěříte? Jděte se tam sami podívat. Zrovna vedle panny Marie, u kostelních dveří má krámk, červotočivý stolec, starý ubrus na něm, a na židli sedí sám a prodává —“

„Ale co?“

„Knihy, velké, malé, latinské, ale většina samých českých a jakých krásných!“ a mladý justiciářův filosof dal se znova do hlasitého smíchu.

Ani Jiřík ani Mina nechtěli uvěřiti.

„Tak tedy ne, a co pak tohle je?“ zvolal mladík a sáhnuv do šosu svého pěkného, soukenného kabátu, vytáhl nevelikou, patrně již letitou knížku.

„To je také z jeho krámu, sám jsem ji koupil za tři groše. Diderot, to se rozumí, jen ho poslechněte!“ a s komickou vážností jal se čísti list titulu:

„Lněný provázek plný tajemství Ezechiele vidění aneb růženec sv. hojností milosti naplněn od růženecké královny Marie panny —“

Ted už uvěřili. Mladý Doubrava se divil, Mina se usmívala.

„A proč to dělá?“ ptala se.

„Povídají, že z nouze,“ odvětil její bratr. „Ale jen ho nechte, toho starého lišáka. To neví, jak by pěkné ty knížečky co nejvíce rozšířil. — Tedy tak. — A proto tam sedí. Na živobytí má dost své pense.“

„Slyšel jsem,“ podotkl Jiřík, „že podporuje tuze své příbuzné, hlavně Maršovské.“

„Má dobře a zajisté také z čeho. Jistě si pěknou sumičku zašetril — ostatně, ať si mluví kdo chce, co chce, já pravím, že v tom jezovitská praktika.“ — V tom už volal matku, již ve vedlejších pokoji zahlédl, aby šla poslechnout a se podívat. Paní Obrylová souhlasila se synem a hlasitě se zasmála, když ji titul koupené knížky přečetl, vtipkujíc jmenovitě o tom, jak to krásně a lahodně zní.

Jiřík pořád ještě měl na mysli poslední slova Mínina, a jimi zaražen, hovoru se jen málo účastnil. Za to se jí v duchu divil, jak se umí přemáhati. — Prve tak dojata a teď s tváří vyjasněnou rozmlouvá i matčiným poznámkám o jezovitovi se usmívá, jako by ani mráčku nebylo. Poněvadž viděl, že nyní již nebude možná, aby s Minou v onom hovoru o samotě pokračoval, záhy se poroučel. Když se domů ubíral, myslil jen na to, co mu pověděla, a jda kolem kostela panny Marie nevšiml si ani, že už tam není krámku jezovitoва, jak mladý Obryl prve byl udal.

Doma také jen ledabylo podíval se na knihu, s kterou mu vstříc přiběhl mladší bratr Václav, čtrnáctiletý gymnasista, a na půl ucha vyslechnuv, co mu studentik horlivě a obšírně jal se vypravovati, odešel do své světničky, aby se tu na chvíli mohl o samotě oddati svým dojmům a myšlénkám.

Když ze dveří vycházel, vstoupil do světnice starý Doubrava a zahlédl, jak Václav drže knížku v ruce, za starším bratrem ještě něco volá.

„Co máš, Vašíčku, s Jiříkem?“ ptal se otec. — „A jakou to knihu, toť nějaká nová.“

„Ba nová — právě koupená — od toho starého jezovity —“

„Maršovského?“

„Od toho. U panny Marie měl krámek, plný stůl knih. — Hoši si jich mnoho od něho koupili — a já tuhle tu.“

„Ukaž!“

Byla v kůži vázaná, malého oktávu, dosti hrubá. Doubrava ji rozevřev, četl na titulním listu:

„Země dobrá, to jest Země česká, do které semeno z dobroty božské hojně vseté učinilo užitek stý — — — předně: Odkud a z jakého národu má počátek národ český, a kterak se v této zemi osadili;

těž o začátku s. katolické Kristově víry a stále horlivosti, též o jiných chvalitebných činech a skutcích, též o klenotech, bohatství, vojnách a českého národu udatnosti. Item o mnohých nešťastných příhodách a kacířstvu v české zemi.

Všechno z hodnověrných spisovatelův a kněh sebrané a k potěšení slavného národu a k zvelebení jazyka českého od upřímného vlastence sebrané a sepsané. A. 1754.

Nákladem a k dostání v Jaroměři u Václava Vítka. Vytisknuta v Hradci Králové.“

Starý Doubrava četl celý titulní list šeptem, zvolna, od prvního do posledního písmene.

Teď drže knihu ještě v ruce, pohlédl na synka a pravil:

„Toť nějaká kronika, a pěkné čtení.“

„Tuze pěkné, já jsem už začal, a je zrovna zadarmo — on ten jezovita všecko tak lacino prodává.“

Teď teprve jal se kupec na prodavače se vyptávat. Vašíček mu všechno zevrubně pověděl, co sám viděl a co slyšel, i dodal, že ten starý kněz prodává svou bibliotéku z nouze, tak že to aspoň povídali.

„Když jsem si tuto knihu vybral, sem tam ji obracel, nežli mně ji dal, a pak se mne zeptal, jsem-li student; když jsem řekl, že ano, tu spustil po latinsku.“

Jako by se chtěl pochlubit, že tomu rozuměl a že to pamatoval, Vašíček opakoval slova starého kněze s knihou se loučícího:

„Vade liber!“ povídal — „et tu adolescens versa eum manu diurna, manu nocturna. To jako, abych v té knížce pilně četl, ve dne prý i v noci,“ dodal student, usmívaje se.

„Čti si, čti,“ pobízel také otec, ne tak k vůli nové knize, nýbrž, že měl čtení za rozumné zaměstnání, jež odvádí od nedovolených kratochvíli, jaké jmenovitě vyhledával jeho starší syn, ten nezveda Ondřej.

* * *

Bylo za sychravého, říjnového dne. Nebe se všecko zatáhlo šedými, hustými mračny. Vlhkým vzduchem poletoval řídký sníh, jenž ihned tál, sotva že navlhle, blátivé země se dotekl. Nepohoda ta byla také hlavní příčinou, že byl v M. toho jitra slabý trh. Venkovských prodavačů bylo tu jenom pořídka.

Za to obklopen byl lidmi nevidaný tu krámk divnějšího ještě prodavače. Vedle schodů kostela Mariánského seděl P. Maršovský na židlici za červotočivým stolkem, jehož ubrousek vybledlé barvy chvěl se u chladném větru ostře vanoucím. Starý jezovita krčil se tu ve svém tmavomodrém plášti, máje na hlavě starou jakousi čepici s ušima. Hleděl vlídně, usmívaně na ty, kteří se na něj i na jeho zboží na stolku vyrovnané dívali. Byli tu školáci, studenti, ženské i několik venkovanů. Společnost jejich byla dosti hlučná, málo však koupě chtiva. Kněz slova nepromluvil, leda když někdo přistoupil tázaje se na cenu té neb oné knížky. — Tu vytáhl zpod pláště svou vyhublou, od chladu červenou ruku a sáhl po knížce, aby se na titulní list podíval a dle toho cenu udal. Dnes větší nadarmo. Ti zvědavci se jenom tak ptali, snad i mnohý z nich pro smích, na pokušenou toho starce. Ten však trpělivosti nepozbýváje, mírně a vlídně odpovídal každému.

Zvědavci a mládež školní konečně se nasýtili té podívané. Jeden po druhém odcházel, nedáv nic utržiti; přišlo několik jiných, postáli, podívali se a také

s prázdnou odešli. Byl dnes špatný trh. Nejdéle ze všech tu omeškal se starý Doubrava. Stál už chvíli stranou, opodál, pozoruje statičkého kněze, kterého tu již po několikáté hledal od té chvíle, jak mu Vašíček pověděl, od koho tu kroniku koupil. Bohatý kupec šel pokaždé o trhu sem ke kostelu, ale P. Maršovského tu nikdy nebylo, až zase dnes.

Doubrava zamyšleně hleděl na starcův hubený, vráskovitý obličej, zapadlých tvátí a vyvstálé brady, jehož výraz zvláště pak mírných očí byl vlídný a jímavý.

Doubrava dobře pozoroval, že plášť starce dost nechrání před zimou. Viděl, jak se chvílemi otrásl, jak nohama na trnoži přešlapoval, jak ob čas zardělou rukou utírá si oči od větru a zimy slzící.

Bylo mu ho líto.

„Ten je na tom snad hůř nežli žebrák,“ kupec v duchu pomyslel. „Nezvyklý nouzi ani doma u bohatých rodičův ani pak v řádu. — Jaké změny se dočkal teď, před samou smrtí. — Studovaný pán prodává co mu nejmilejšího, knihy a — z nouze!“

Tu pocítil trpkost proti příbuzným starého kněze. Nesvědomití, bezcitní! Přezvěděl Doubrava, že pater Maršovský skoro celou svou pensí dává rodině synovcově, jenž veliké dědictví, dům nyní Doubravův, i se vším prodav a promarniv, zanechal v bídě rodinu zrovna tak lehkomyšlnou, jako byl sám. — Teď dorážejí na starého chudého strýce.

Doubrava v před pokročil. Kolem krámku jezovito bylo již ani živé duše. Kupec sám u něho stanul. Uctivě pozdravil a ptal se, zač by ty všechny knihy byly. Stařec překvapen k němu vzhlédl.

„Všecky byste chtěl?!“

„Ano, velebný pane, ráčíte-li je prodati.“

„Prodám, prodám — a kdo pak jste?“

„Kupec Doubrava.“

Jezovita pln překvapení upřel naň svůj zrak.

„V Maršovském domě?“

„Ano, velebnosti.“

„To neprodám — neprodám —“ a hubenou ruku vztáh' proti kupci, jako by se bránil.

Teď Doubrava zase žasl.

„A proč, velebný pane, vždyť dobře zaplatím, co ráčíte.“

„Ne, ne, mé knihy nejsou na kornouty, ty jsou ke čtení.“

Doubrava se teď usmál. Prve se až zarazil, teď byl rád, že pro tu příčinu jen nechce statec knih prodati.

Ujistil ho, že knihy neroztrhá, nýbrž že je kupuje svým synům studentům. Tu teprve Maršovský svolil, a za chvílku po té odnášel Doubravův učedník opodál čekající celý jezovitův krám do domu někdy Maršovského. Když kněz strčiv utržené peníze do váčku měl se k odchodu, nabídl se mu kupec ochotně, že ho doprovodí domů. Maršovský byl laskavosti tou překvapen, ano zaražen, nicméně přijal vřídle nabídnutí kupcovo.

Také v Doubravově domě se všichni divili, když přišel učedník s tím divným nákladem. Divili se, neboť otec ráno nic neřekl, kam a proč odchází. Ještě pak více se divili, ano žasli, když domů se navrátil ustanovil, aby se Jiřík ze své světnice zadní, do zahrady hledící, vystěhoval do jiné v předu, a když poručil, aby tu jeho dosavadní vydrhli a připravili, jako by měl nějaký vzácný host přijíti.

Host také přišel a neobyčejný, neočekávaný!

Doubrava si ho sám z večera přivedl; starého jezovitu Maršovského, kterého zrovna vedle své světničky ubytoval.

VI.

Starý Doubrava přál P. Maršovskému, když jej zavedl do jeho pokoje, aby se mu tu jak náleží líbilo, a na knihy vyrovnané ve stojanu v koutě stojícím ukazav, pravil:

„To jsou ty od rána —“

„Ach, můj příteli, ach —“ divil se stařeček, mile jsa překvapen, a přejel rukou po hřbetech knih, jako by je hladil. „Toho shledání jsem se také nenadál! A tu je ještě místo — tak, tak, sem si vyrovnam rozmilého Balbina. A budete zas všechny pohromadě —“ dodal s úsměvem, hledě na knihy, jako by k nim hovořil.

„Jen jedna schází, a tu Velebnostem nevrátím. — Vlastně Vašíček, můj student. Tuze se mu zalíbila.“

„Vida, to rád slyším. Která pak?“

„Ta kronika o české zemi.“

„Ah, ano — ‚Země dobrá, země česká.‘ I to ještě raději slyším, otče; je mně to tuze milo, že váš student také dá na české čtení. Tak to byl váš — však jsem ho také napomenul, aby v ní pilně četl. Kde pak je ten kronikář?“

„Zítřka vám ho, velebnosti, pošlu, dnes už je pozdě. Račte si jenom odpočinouti.“

Doubrava odešel.

Starý kněz osamotněv stál chvíli v prostřed pokoje a kolem se ohlížel. Chvilku zakroutil hlavou a jak už zvykem mnohých starých lidí, nahlas myslil.

„Svrchovaný Bože —“ povzdychl si, „co se to děje!“ A za chvíli si zase povídal: „Tak jsem tu zas! Kdo by pomyslel! A knihy všechny sem dal! Hodný člověk —“

Pak umlknuv, hlavu naklonil, jako by naslouchal. Ve tmavozelených kamnech praskalo pěkně dříví; při-

jemný ten hlas starce přivábil. Usedl do tmavé lenošky blíže kamen stojící. „Jako nebožtík dědeček,“ povídal si. „Kde jsou, kde jsou! Kdo by si pomyslí!“

Byl patrně rozčilen nenadálou tou změnou. Zraky své upřel k oknu ven do podzimního večera. Nad pustou zahradou, zrovna nad starým stromem svítila veliká, jasná hvězda. Zná ji, zná. Juž jako dítě na ni hledíval, a děda i matky se na ni a na všecko hvězdnaté nebe dotazoval. Teď mu zase po letech, po takových letech, zasvitla! Jasně zářila, mrkala zrovna do okna, jako by na uvítanou jemu, starému známému. „Co člověk má — co mu zbude —“ pomyslel stařec, „na konec nic — jen paměť na to, co bylo.“ V mysli oživovaly mu na tomto místě, kde mladá léta strávil, upomínky na věci, o nichž mněl, že dávno zapadly v úplné zapomenutí — a ty, jež jenom nejistým stínem se mu někdy zakmitly, tvaru teď nabývaly a jasněly před jeho duševním zrakem. Tak tu seděl v zamýšlení, zapomenuv i světlo rozžehnouti, a jen chvílemi ozval se jeho stručný monolog několika slov. — —

Že starý Doubrava vzal jezovitu Maršovského k sobě do bytu, že mu dával všecko ošetření, to vzbudilo nejenom v domě kupcově, nýbrž po všem městě veliký údiv.

Nejstarší kupcův syn, Jiřík, byl zaražen, když otec toho starého kněze si z večera přivedl a v jeho světnici ho uhostil. První pomyslení mládencovo bylo na justiciárovy. Co tomu řeknou?! Viděl už, jak se tvář justiciárova zamračila, slyšel ostrá slova jeho paní, plná indignace, slyšel i chechtot přítelův i smích Minin. Mladý kupec mysle na to, bezděky se zarděl. Ani nepomyslí, že se to zardívá za otce. Co mu řeknou! Co si o něm pomyslí! Jen o tom uvažoval; jinak by mu starý kněz zajisté nepřekážel.

Jinak mladší bratr Jiříkův, nezvedený Ondřej. Zachechtal se z plna hrdla, když uslyšel, jakého mají hosta. „Pantáta nemá dobrý rozum,“ zvolal, „ani neví, co udělal. A ten starý jezovita, ten si ho jak náleží ovine! To může být, pracizího člověka hostit, a našince drží jako na provázku a nepřeje ani halíře.“

Ba věru, měl starý Doubrava dobře, že Ondřeje držel jako na provázku a peněz mu nedával. A ještě ho neuhlidal. Ondřej ovšem nemohl do své krčmy u hradeb, do které před tím s několika povedenými druhy zapadal, ale náhradu si našel přece. Nic tedy neúčinkoval otcův trest ani slova patera rektora, který si nezvedeného studenta k sobě pozval a srdečně, horlivě mu domluvil. Z počátku ovšem se zdálo, že páter rektor šel do živého, že v synkovi se hnulo svědomí. Starý kněz se z toho radoval, a kdož více ještě, nežli Doubrava. Potěšení to bylo nemalé, za to pak tím větší zármutek, když se kupec přesvědčil, že synek jej i patera rektora klamal a jenom se tvářil.

Jistoty o tom nabyl, když jednoho večera náhodou vstoupil do sklepení vedle velkého krámu a tam překvapil svého Ondřeje s jedním z mládencův a s nejstarším učenníkem. Seděli mezi sudy kolem prázdné bečky a hráli za mžikavého svitu lojové svíčky v karty. Každému z nich trčela v zubech hliněná dýmka a vedle Ondřeje stál veliký, dřevěný korbel piva. V kupcově domě strhla se toho večera prudká bouře na novo; mládenec i učenník musili z domu na hodinu, ale což naplat, když starý Doubrava nemohl také vyhnati synovu náklonnost k životu darebnému.

Tenkrát bylo nešťastnému otci ještě hůře nežli onoho večera, kdy setkal se na schodech s Ondřejem opilý. Po oné neblahé chvíli zbývala mu naděje, že ještě není pozdě, že synek se napraví. — A teď viděl, že jest nejen lehkomyslný, ale podvodník, jenž otce

svého šidil a dopouštěl, aby ho také jiní šidili, že již sotva co z něho vyvede. Bolestně se mu srdce sevřelo pomyšlením na jeho budoucnost; uvažoval, čím to je, že hoch ten tak se pokazil, po kom je, a je-li on sám tím vinen. Ale když darmo v mysli své badal a pátral — nebyť si žádné viny vědom — měl to za kříž bohem seslaný, ač opět marno se tázal, čím se provinil.

Tenkráté velikou úlevu našel v sousedním pokoji u svého hosta, pátera Maršovského. Stařec ten, jemůž se Doubrava se svým neštěstím svěřil, dovedl tak řečí svou plnou srdečnosti hostitele svého utěšiti, že Doubrava od té chvíle přilnul k němu s veškerou důvěrou. Chvíle, jež pak u starého kněze strávil, byly jeho zábavou i útěchou. Často rozjímali o věku lidském, jak rychle pomíjí, jak všecko se kolem mění, častěji ještě vypravoval Maršovský o svém životě, jak meškal na venkovských kollejích a residencích, uče ve školách, o letech, jež mu ušla v Praze mezi knihami, i pak o té době, kdy po zrušení řádu žil na dvorci jednoho ze svých žákův, a jak, když tento zemřel, dědicové ho vypudili.

Často také starý jezovita vykládal a vypravoval svému hostiteli ze svých knih, jimiž se obíral po celý den, hned záhy z rána, jakmile přišel z kostela, kdež mši odsloužil, zvláště těmi velikými, latinskými, v bělavé vepřovici. Ty byly mu nejmilejší a z těch také nejvíce vypravoval starému kupci, když tak u kamen spolu podvečer zasedli slavit „černou hodinku“.

Doubrava se tu divil i učenosti Maršovského i tomu, co od něho slyšel. Byly to věci na div divoucí, jak tu v české zemi bývalo, jak mocni byli čeští králové, jak bohatá šlechta, jaké zámky a hrady měla, jaké poklady — a tu někdy zabrousil starý jezovita do tajemné říše duchův a strašidel, o nichž nepochy-

boval, poněvadž v ně také jeho nejmilejší Balbín věřil. Častěji však ještě vypravoval o slavných bitvách a bojích, které Čechové s cizinci, hlavně pak s Němci sváděli, o recích a skutcích hrdinských, i o domácnosti slavných předkův.

Nebylo to souvislé vypravování dějinné, nýbrž jen úryvkovité a nahodilé dle toho, čím se právě z Balbinových spisův obíral; ale tím právě bylo starému Doubravovi příjemnější. Na tyto chvíle podvečerní a na nedělní odpoledne se již těšival a někdy se jich ani dočekať nemohl. Měl nyní kratochvíli, jež v osamělosti jeho byla mu zvláště milou, poskytujíc mu zároveň poučení i názor do minulosti, o niž měl do té doby sotva tušení. A jako Doubrava rád poslouchal, tak Maršovský rád vypravoval. Našelt konečně někoho, s nímž mohl se sdílet, jemuž mohl vykládati a vypravovati, myšlenky své a mínění vyjevovati.

Bylo zcela přirozeno, že oba za takovýchto hovorů přicházeli z minulosti do přítomnosti, a vespolek je srovnávali. Tu sám Doubrava, jenž nikdy dosud tím se nezabýval, uhodil na veliký rozdíl, jaký byl mezi dobou jeho a časy minulými v českém království. A nač sám nepřišel, na to mu Maršovský ukázal. Za takových hovorů mírný kněžův obličej zvláště oživil, a když došlo na novoty a reformy jeho dnů, klidný jinak stateček pravici před se živě šermoval, ukazovákem vztaženým do vzduchu bodaje a hlasem zvýšeným, slovy začasťe ostrými, rychle plynoucími, dával průchod svým citům.

„Bývalo to kdy? Bylo toho potřeba?“ pravil jednou. „Což pak naše řeč je tak už ničemna, že by se nehodila ani do školy, ani do úřadův? A víte-li, otče Doubravo, že naši tatíkové jinak neuměli nežli česky a latinsky, a že toto království založili a všecko tu zavedli, a teď — a teď — jejich řeč tu odevšad vystrčili, kdežto

před časy vládla všude, i při dvoře? A víte-li, kam to vede? Však to již dlouho připravovali — však už dilectissimus můj Balbín to dobře věděl a napsal knížku na obranu našeho jazyka. — Ale co, vydati ji nesměl — a teď, když nedávno nějaký hodný muž*) ji přece vydal na světlo, hle, knihu ihned zapověděli a skoro celé vydání sebrali a rozumí se zničili. Ale to není ještě dost. — Censura, že tu knížku pustil, složili s úřadu, a toho hodného muže, jenž tu apologii vydal, zavřeli, zavřeli do arestu. — Z toho vidíte, kam to všechno —“

„Velebnosti, co pak ta knížka —“

„Byla tak zlá, chcete říci, není-li pravda. Já myslím, že ne. Ó bych ji mohl přečíst! Dost jsem se sháněl dříve po rukopise, ale nikdy jsem ho nespátril, a z těch knížek hrozně málo jich přišlo do světa. Co bych za to dal, kdybych si ji aspoň mohl přečíst! To si mohu mysliti, jak se otec Balbín nás a našeho jazyka zastává. Toť věřím, že jim nebyla mila, zvláště v tu chvíli, když vydali ty patenty —“

„Také už je to cítit, velebnosti, co ty školy jsou německé. Moji hoši, zvláště ti mladší, často vám již i doma německy mluví. Opravdu, když jsem je poprvé slyšel, divně mi to připadlo — a ve škole nesmějí ani česky hlesnout, sice by byli hned trestáni.“

„A proč to dělají? K vůli učení? Nevím, budou-li teď lidé učenější proto, že jsou školy jen německé. Za mých časův a dříve také to nebyvalo, a myslím, že bylo dost učených mužův a leckterý z nich neuměl ani pořádně německy. Ale v tom je jiný háček.“ Umlknuv na okamžik, hleděl před se, maje hlavu pochýlenou — pak pojednou se obrátiv, pravil:

*) F. M. Pelcl.

„A bude čím dále, tím hůř, otče Doubravo. Po-
vidáte, že vaši huši mluví již i doma německy — ale
dětí vašich dětí budou ještě více Němci, a třetí, čtvrté
koleno! Bože, bože! My usínáme, ba již spíme — a
co je platno, že tu tam se někdo tomu spánku brání.
Aby v pláči a nařikání bděl, když darmo volá a ni-
koho nemůže vzbuditi!“

Toho večera již dále nevypravoval a dříve nežli
obyčejně ukončen jejich hovor. Tak byli zabrání ho-
vorem a city svými, že dnes úplně zapomněli na mla-
dého posluchače, jenž stranou seděl ve tmavém koutku.

Byl to ten „kronikář“, Vašíček, třetí Doubravův
syn, v ten čas asi čtrnáctiletý, veliký knihomol, jak mu
otec říkal. Na první hned setkání nemálo si starého
kněze oblíbil i pro jeho laskavé jednání i pro jeho
knihovnu hojností knih zvláště lákavou. Z celého kup-
cova domu do knězova pokoje přicházel nejčastěji,
buď aby si knížku vypůjčil, nebo se starým pánem si
pohovořil. Nejraději však k němu vklouzl z večera,
kdy také otec přicházel a tu pak studentík zalezl si
do koutka a poslouchal vypravování starého profesora
jezovitského.

Na vše kolem zapomenuv sedal tu mládeneček
tíše a nepohnutě, upíraje svoje velké výrazné oči na
kmeta v křesle vypravujícího, k otci poobráceného;
když pak ze přítmí útulné světničky odcházel, odnášel
si pokaždé kus nového světa, jenž mysl jeho tak snadno
neopustil. Po každém vypravování takovém Vašíček
ani usnouti nemohl; ještě než oči mu spánek sklížil,
měl živé sny. Bděl, viděl před sebou rytíře v lesklých
krunýřích, knížata česká v řásných, purpurových plá-
štích jako by živé. Pristího pak dne obyčejně vešel tíše
do jezovitova pokoje, a začasť dlouhou chvíli tu trpě-
livě čekal, až ho starý kněz, zabraný v knihách, zpo-
zoroval. Tu pak nastalo examen — ne Vašíčkovu, ale

Maršovského, pro něhož měl po každé kopu otázek, aby mu vysvětlil nebo doložil to, co včera na večer otci byl vypravoval a což badavě mysli studentově nestačilo.

Ale nikdy ještě tak vzrušen neodcházel od starého kněze jako onoho večera, když se byl Maršovský rozhovořil o smutných změnách, jaké se v Čechách udály, když sobě posteskl, jak domácí jazyk, jsa odstrkován, hyne, a že nedovolili ani vydati spis, sepsaný na jeho obranu. Ten spis, ta apologia Balbinova! Což ta toho večera i pak Vašíčkovi starosti nadělala! Palčivé vzniklo v něm přání, aby tu knihu poznal, a zároveň si svatosvatě umínil, že se jí dopátrá, dopátrati musí! — — —

Mluvili, mluvili, ale pomalu zase umlkli. Zvykli si, že jezovita Maršovský bydlí u Doubravů, a tak přestali o něm mluvit. V domě samém o něm skoro ani nevěděli. Záhy z rána šel do kostela sloužit mši a pak za celý boží den ani nevyšel, leda do zahrady nebo za čas ke svým příbuzným, jimž nyní všecku svou pensi dával.

V obchodě Doubravově chodilo vše starým chodem, to jest dobře, ba lépe, neboť s prospěchem bylo znáti mladou sílu, jež mu přibyla. Jitík jako dosud svědomitě studoval, tak také ujal se nového úkolu svého. Na studie a panskou dráhu byl by bez velikého zármutku zapomněl; nešel sice bez přemáhání do obchodu, ale že to činil k vůli svému otci, to rozhodnutí jeho usnadňovalo. Těžším však činily je návštěvy u justiciářů. Pan Obryl sice stejně laskavě se k němu měl, za to však jednání jeho paní bylo jinaké od té chvíle, co přestal býti filosofem a stal se obyčejným kupcem.

To vše by byl snesl, ale nejbolestněji se ho dotýkalo, že také jeho Mina, jak dobře cítil, v chování

svém poněkud se změnila. Jaká její náklonnost, řídí-li se stavem? On by ji stejně miloval a všechno pro ni učinil, kdyby ani nebyla toho svého rodu, kdyby byla chudobnou, nepatrnou dívkou. on by se vždycky s nadšenou radostí k ní hlásil, kdyby ji třeba všichni opustili a zavrhli. Nebo snad jedná tak na rozkaz matky své? Jeho milující, dobré srdce tak si to vykládalo, a tím spíše, že přece za některých okamžiků zdála se mu Mína, jakou před tím bývala. Hrdost jeho mu často radila, aby do domu justiciárova nechodil, když pani Obrylová se tak změnila — ale vroucí, hluboká náklonnost jeho k Mině zvrátila pokaždé jeho rozhodnutí.

Jednou přece je uskutečnil, a to bylo tenkrát, když páter Maršovský se k nim přistěhoval. Tenkrát bál se Jiřík té první návštěvy u justiciářů; a právem se strachoval. Paní Obrylová se vyslovila o skutku jeho otce tak úsměšně, ano tak kousavě, že odcházející pevně si umínil, že do toho domu více nevstoupí. Ale když po čtrnácti dnech potkal Mínou s matkou její v lipové aleji u starých hradeb a pani justiciárová se ho vlídně zeptala, proč k nim nejde, hněvá-li se snad, a Mína na to laskavým pohledem pozvání její doplnila, tu neodolal, a druhého dne opět šel do justiciárova domu s tím vroucím přáním, kdyby tak mohl aspoň na chvíli zase promluvit s Minou v tom útulném, malém pokojíku, kdež u klavíru zažil několik krásných, blažených chvil.

Dobromyslný, zamilovaný mladík ovšem paní justiciárové dobře nerozuměl. To pravdu měl, že jinak na něj, co se stal kupcem, hleděla, a že by ji jako ženich nebyl nejvítanějším, ale tomu nerozuměl, že si ho nadobro odmítnouti a rozhněvati přece nechce, uvažujíc že kdyby jiných ženichů nebylo, že by její Mína s ním přece jen dobře byla opatřena.

Mladý Obrýl zatím byl už v Praze na vysokých školách; studoval práva. Když poprvé domů na vagace přišel, pocítil mladý Doubrava poznovu tíhu svého rozhodnutí a ne bez závesti hleděl na svého bývalého kolegu švihácky vystrojeného, kdežto sám v zástěře stál u sudů a beden, jež právě před krámem jejich skládali. Co bylo jeho mladšímu bratru Ondřeji souzeno, to stihlo jej, a nežli se nadál, došel také Ondřeji čas, aby se rozhodl o budoucím povolání. Starý Doubrava s velikou starostí rozhodnutí to očekával, strachuje se, že až marnotratný Ondřej přijde do velikého města, že se tam teprve zkazí.

Ale dříve ještě, nežli syna do Prahy dopravil, čekalo ho veliké leknutí. Bylo již na konec prázdnin, a tu rozmilý Ondřej pojednou zmizel, jako by kámen do vody hodil. Proč a kam, nemohli vypátrati, jen tolik se starý Doubrava dověděl, že si u souseda pod záminkou chytře navlečenou vypůjčil značnější částku peněz.

„Jen se, pantáto, nermuťte, však on se Ondřej vrátí,“ těšil Jiřík svého otce.

„Ba, vrátí se, až všechno utratí a ještě dluhů po světě nadělá. To je to. Ani by o ty peníze nebylo, ale je vidět, že se již nedá ten nešťastný hoch udržet. Co z něho jen bude!“

Za čtrnácte dní po tom, co Ondřej zmizel, došlo pojednou starého Doubravy psaní. Bylo z Prahy, od Ondřeje. Absolvovaný filosof psal ne mnoho, ale velmi rozmarně svému pantátovi, aby prominul, že bez ohlášení odešel, ale že měl za svou svatou povinnost, nežli se k nějakému stavu rozhodne, aby se o všem přesvědčil. Touha po klidném a nerušeném životě že dávno ho vedla ke stavu duchovnímu; že však řeholníci nejspíše užijí posvátného a bezstarostného klidu, nutného k vážnému a zbožnému přemýšlení o životu, že tedy

se odhodlal vstoupiti do kláštera. V Praze po celý týden pilně uvažoval a zkoušel, kterou řeholi by nejspíše si měl zvoliti, a že pilně chodil od kláštera ke klášteru, až nabyl toho pevného přesvědčení, že mnichové řehole sv. Norberta se mají nejlépe, to jest, že mají nejlepší sklep a nejvýbornější kuchyni, a tudíž že se přihlásí do řádu premonstrátského na Strahově a již také přijat byl. Na konec prosil jen za otcovské svolení a nějaký groš, aby poplatil svědomitě dluhy, které po čas tohoto zkoumání nadělal. —

Starého Doubravu list tento nepotěšil, ač by jinak bývalo mu podobné rozhodnutí se synovo nejmilejší.

Jak už by ho potěšil způsob, jakým list psán? A co teprve příčina, pro kterou Ondřej do kláštera vstupoval! Kdyby tam aspoň vydržel!

Páter Maršovský se nemálo podivil, že Ondřej vstoupil do kláštera. Bylo by mu to zajisté méně divným bývalo, kdyby byl studentův list přečetl. Toho však ani neviděl, neboť starý Doubrava ostýchal se starému, vážnému knězi podati psaní tak lehkomyšlné.

VII.

Zalobný hlas umíráčku zvučel sychravým vzduchem neveselého, listopadového jitra,

Pater Maršovský, navrátil se z časné své mše, stál právě u okna, hledě na pustou zahradu, když ozval se ten smutný zvonu hlas. Jak jej uslyšel, sepal ruce a modlil se po svém obyčeji za neznámou tu duši, jež právě od těla se odloučivši, brala se na věčnost.

Starý Doubrava v tu chvíli stojí před domem, zakroutil povážlivě hlavou, kdežto syn jeho Jiřík div vážky z rukou nepustil, když v týž okamžik také se dověděl, že justiciár Obryl je mrtev, že dnes v noci zemřel.

Zpráva ta překvapila, ano úžasem naplnila všecko klidné město. Každému namanula se hned otázka: „Co se mu stalo, vždyť ještě včera na večer byl zdrav i vesel.“

Ano, včera na večer vrátil se z komise ze sousední vesnice, kdež měl nějaké rovnání. Večer jako obyčejně přišli přátelé jeho: starý plukovník Zita a zkušený radní Peduzzi, s nimiž seděl až do desáté hodiny, hovorný a dosti veselý. Byl sice poslední dobou nějak vážnější a časem zamyšlený, ale toho večera žádné starosti nebo sklíčenosti nikdo na něm nepozoroval. A ráno mrtev! Ani nevstal. V posteli ho našli již tuhého, bez ducha. Felčar marně se namáhal, nadarmo žilou pouštěl. Vyděšené paní řekla, že pan justiciář byl raněn mrtvicí a že již několik hodin je mrtev.

Různé byly výklady o této náhlé a nenadálé smrti a prapodivné domněnky o její příčinách. Ti, kteří nebožtíka neměli rádi pro jeho svobodomyslnost — jiné příčiny proti němu neměli, neboť byl muž naskrze poctivý a rozšafný, ti na to ukazovali, že umřel tak z nenadání, nezaopatřen, a ti, kteří byli fanatikové i nad hrobem nesmířitelní, tu na dovtip, tu nepokrytě vyjadřovali své domněnky, že justiciář neskončil smrtí přirozenou, že se to však u takového pána ututlalo. Z toho pak vznikly tu tam i nesmyslné řeči, že se v něčem provinil proti tomu spolku frajmaurskému, jehož byl členem, a že ho tak tiše a tajně se světa sprovodili, jak jenom oni dovedou člověka shladiti takovým způsobem. — Starý plukovník Zita prudce se rozzlobil, když ty a takové báchory uslyšel, puntíkář však radní Peduzzi zachoval klid, pátral a tu přece tolik vystopoval, že, jak onoho posledního večera odešli, nebožtík justiciář se svou paní se nepohodl a že se prudko na ni rozhněval. Proč, dověděl

se neptimo, když vdova žalujíc na náhlou strašlivou tu ránu, také pověděla, že večer ještě s nebožtíkem mluvila o veliké zábavě, kterou hodlala uspořádati.

„Chtěla peníze a nebožtík ji domlouval. Míra již byla asi vrchovata,“ pravil Peduzzi vykládaje plukovníkovi své domněnky.

Jeden z nejprvnějších, kdo ku paní Obrylové přišel vyslovit soustrast, a to opravdovou, byl mladý Doubrava, Jiřík. Když vstoupil do malého pokoje, zastal tam Minu samotnu. Jak ho zahlédla, vybuchla v prudký pláč a chvatně k němu přistoupivši, chopila se jeho rukou, jako by úlevy a posily u něho hledala ve své skličnosti.

„Ach, jsme tak nešťastny!“ zabědovala a položila hlavu na jeho rameno. Jiřík žalem jejím nesmírně dojat, nemohl ani hned promluvit, až pak, když opět hlavu pozvedla, promluvil hlasem, v němž zněla všechna vroucnost jeho dobrého srdce: „Míno, jsem vždycky váš.“

Když pak odcházel, paní Obrylová vyprovázejíc jej v předním pokoji ho požádala, aby jí v okamžité tísní, může-li, vypomohl, že po nebožtíku nenalezla žádných peněz na hotovosti, jak se byla nadála. — Rozumí se, že mladý kupec ji vylověl s ochotou největší. —

Paní Obrylová vypravila manželův svému nákladný pohřeb. — To byla její poslední, ovšem že smutná pompa. Záhy se pak ukázalo, že se nemýlili ti, kteří už dávno nad její nádhernou domácností hlavou pokrucovali. A právem. Dům justiciářův byl nej přednější v městě. Paní Obrylová nechtěla patrně zapomenouti svého původu šlechtického. Muži svému nepřinesla sice žádného panství, než jen sumu peněz jinak dosti slušnou. Jméni to však nádhernou domácností, a zvláště co děti dorůstaly a teď co syn v Praze

práva studoval, vyschlo úplně. — Nicméně neustávala paní justiciářová zváti časté a četné společnosti, a pořizovati sobě a dceři drahé šaty a jiné nákladné věci. — —

Teď, když se shledalo, že po justiciárovi nezbylo žádného jmění, řekl radní Peduzzi plukovníkovi:

„Tak to bylo. On chudák nebožtik se již napřed staral, vida, kam vše spěje, a teď věřím, že se s manželkou svou v tom nemohl shodnouti. — Kdo by se byl nadál! — To je pro ni hrozná rána. — Jak si navykne?“

S počátku hodlala do Prahy, ale pak jako by se rozmyslíla. Zůstala v M. Z velikého, krásného bytu svého přestěhovala se do menšího. Lidé si povídali, že ani teď valně se nezměnila, že žije tak jako před tím. Mluvílo se pak o jejích dluzích, i o tom, že rozličné věci cenné tajně prodává.

Tou dobou tvář mladého Doubravy nějak jasněla. Až do nedávna býval často zamyslen i smuten, jak to sám otec pozoroval. Za to líce otcovo nyní vážnělo a stín starosti ukládal se na jeho vráskovitém čele. Dojmy otcovy i synovy, ač tak různé, rostly z jednoho kořene.

Donesliť starému kupci, jak syn jeho častěji teď k paní Obrylové dochází, jak ta jej vlídně vítá, jak Jiřík dceru její sobě zamiloval. Starý Doubrava se přesvědčil, že to pravda, a — měl zármutek.

Zatím minul rok, a tu jednou v neděli odpoledne požádal Jiřík otce o soukromou rozmluvu. Starý kupec upíral své oči na syna, jenž před ním stál a zardívaje se i oči klopě jemu se vyznal, že by se rád oženil. I nevěstu svou jmenoval: Minu, dceru paní justiciářové.

Starý Doubrava povzdechl a teprve za chvílku promluvil hlasem patrně stisněným:

„Milý synu, léta jdou a sil mně nepřibývá. Dost jsem se už naklopotil a vyznám se, že bych už rád si odpočinul. — Řeknu ti, že jsem se těšival na tu chvílku, až řekneš: Pantáto, mám nevěstu, chci se oženit, prosím vás, nechte mne. Dnes je to tu, a vidíš, milý hochu, já ti to řeknu upřímně, já si nemohu pomoci, necitím tu radost, jak jsem se nadál. Máš nevěstu, — já proti ní samé nic nemám a nevím. Já jsem člověk ze starého světa, a proto si snad myslím, že ta nádhra, na kterou si navykla, není zcela v pořádku. Snad toho nynější svět vyžaduje, ale to je, myslím, také pravda, že panská dcerka jinak je navyklá, nežli je potřeba v měšťanském, kupeckém domě. Ty nepotřebuješ paní, ale dobrou hospodyní a hodnou ženu. — Milý hochu, jsi hodný a dobrý, udělals pro mne mnoho —“ a tu se starému kupci hlas zatřásl — „a proto bych rád viděl, abys byl šťastný. Proto jen ti říkám: Rozmysli si to.“

Jiřík hleděl do země a byl bled jako stěna. Mlčel. Starý Doubrava vstav položil mu ruku na rameno. „Jiříku,“ pravil, „jsem tvůj otec, a myslím s tebou nejlíp.“

„Jste můj otec,“ odvětil Jiřík a tu se zajíkl, než dále promluvil. „Vzdorovat vám nebudu — ale já ji mám tak rád.“ — A dále nemohl.

Několik těch slov plných hlubokého citu, ano vášně, pohnulo srdcem otcovým.

„Rozmysli si to, Jiříku,“ řekl Doubrava mírně. „Za nějaký čas mně povíš. Rozmysli si to, je to na celý věk. Ty s ní budeš a ne já —“

Syn odešel. Starý Doubrava dlouho pak ještě světnicí přecházel, přemýšleje o synově ženitbě. Ve chmuru nadcházející starosti padl mu zlatý, přejasný paprsek, libá upomínka na onen čas, kdy také on láskou se soužil, kdy ucházel se o svou nebožku roz-

milou Rezinku. Ó, by Bůh dal, aby jeho Jiříkovi také tak se zvedlo! — —

Stalo se, což i sám Doubrava očekával. Jiřík se rozhodl, pravda, ale že od své vyvolené neupustí, že nedostane-li ji, raději panicem zůstane. Že paní Obrylová žila v poměrech velice úzkých a že na vznešenějšího ženicha pro Minu naděje neměla, nebylo žádných překážek z této strany, jak se jich prvotně mladý Doubrava lekal.

Svatba byla velice hlučná. Zrovna však v ten slavnostní a památný den zastihlo starého Doubravu hoře nemalé. Před svatbou psal sám synu Ondřeji do Prahy, aby si vymohl v klášteře dovolenou a přijel bratrovi na svatbu. Odpověď však nešla. Všichni si mysleli, že Ondřej schválně neodpovídá, že je chce sám tím více překvapiti. Do večera před svatebním dnem čekali, než nadarmo. Doubravu to znepokojovalo. Když pak druhého dne po kopulaci hosté zasedali k tabuli, potkal starý kupec na síni náhodou posla z pošty, jenž přinášel list právě s diligencí přibylý. Doubravovi se ruka zachvěla, když to psaní bral. Divná předtucha ho pojala. Ani sám nevěda, vešel do svého pokojiku a tu rozbaliv chvatně papír, četl:

„Můj nejmilejší pane otče! Až toto psaní čísti budete, nejsem už v klášteře, neboť jsem se zaslíbil vojenské řeholi a mou z nejmilejších je ostrá šavlička. Teď táhneme zrovna na Turka. Vim, že budete mít z toho zármutek, ale já pro ten klášterský život nebyl. Vim, že jsem syn nezvedený, ale každá rodina má takového. — Někdo jím být musí, a já za to nemohu, že ten los na mne připadl. Ostatně mi na vojně spíše štěstí pokvete, nežli kde jinde. Až něčím budu, tak o mně uslyšíte, dříve ne. Na stokrát vás pozdravuje —“

Starý Doubrava nedočetl. Sklesl na židli a seděl tu jako zdrcený.

Hosté již za stůl zasedli a již se ohlíželi, proč s jidly otálejí. Paní justiciářová plná indignace pohlédla na prázdné místo vedle sebe a pak k zeťovi.

„Pantáta nejde, a hosté čekají,“ pravila nějak pohoršena. Ženich sám vstal, lekaje se nějakého nedorozumění, a vyšel ven. Zastal patera Maršovského, an drže nějaký list v ruce, sklání se k otci na židli sedicimu a nějak mu domlouvá.

Když se pak ženich k hostům navrátil, prosil, aby pantátu jeho omluvili, že ochuravěl, ale že přijde co nevidět. Než všichni si toho povšimli, že sám ženich vrátil se nějak zaražen, a leckdos také si pomyslí: „Divně to začíná.“

Po svatbě poslala paní justiciářová synu svému do Prahy list, rozumí se, že německý, tu tam francouzské fráse proplétajíc. Psala také kromě jiných věcí:

„Mnoho jsem neočekávala, ale že bych se tak špatně bavila o dceřině svatbě, toho jsem se přece nenadála. Vedle mně seděl „pantáta Doubrava“ (ta dvě slova byla česky v tom listu). Můžeš si pomyslit! — A pak ty divné, sprosté, staromodní zvyky svatební. A člověk musil všechno zároveň. Jsem ráda, že už je po všem — neboť v ten den cítila jsem nejvíce, jak jsme poklesli.“

VIII.

Často starý Doubrava mnil a v duchu se tím těšil, že mu půjde jako nebožtíkovi Havlíkovi. Nadál se svatosvatě, že syn se mu dobře ožení, a že převzme pak hlavní starost o hospodářství a obchod,

tak jak on to měl, když si vzal svou Rezinku. Vzpomínal na ta krásná, šťastná léta, na starého Havlíka, jak se všichni pěkně snášeli a co radosti měli z prvorozeného Jiříka. — A na tom právě měly se teď sny a přání starého kupce splniti.

Ale již ten začátek! Když on si Rezinku namlouval a o ni se ucházel, starý Havlík mu v tom ještě pomáhal, a on teď sám synovi to rozmlouval. Musil, dle svědomí a jako otec. A pak, když přece povolil, zase to vázlo. Nebožka Rezinka neměla skoro nic a on ne mnoho, když si ji bral, a přece musilo býti po Havlíkově a sepsán pěkně svatební kontrakt. Teď sám si toho také před svatbou žádal, ale jeho Jiřík dobře vycítil a pozoroval, že by návrh takové svatební smlouvy paní Obrylové velmi nemile se dotekl, ano ji snad urazil.

A tak starý Doubrava od té úmluvy upustil k vůli Jiříkovi, poněvadž ho znal a jemu věřil; to však jej zarazilo, že ne bez odporu vyplněno jeho přání, aby Jiříka s Minou oddal pater Maršovský. Jiřík sám proti tomu nic neměl, ale starý přece jen spozoroval, že se nějak zarazil. — To již dobře věděl, že by to paní Obrylové nebylo vhod, jak se pak také ukázalo. Přišlať sama k nastávajícímu tchánu své dcery a snažila se mu rozmluviti, aby pátera Maršovského nebrali ke kopulaci. Odešla však s nepořízenou a velmi rozmrzelá. Soptila v duchu na toho měšťáka zabeďněného i na to, že ji poměry tak donutily, aby svou jedinou a tak vzdělanou dceru vdala do toho kramářského velikého domu.

Svatba byla, jak už vypravováno, hlučná, slavná, s četnými hosty. taková, jaká nebyla od těch časů, když se ženil Maršovský, paterův synovec, zrovna také z tohoto domu.

Starý Doubrava tomu hluku a slávě nepřál, vzpomínaje na svou tichou, blaženou svatbu, na malou, srdečně však veselou společnost tam naproti v tom starém domku, někdy jeho a Havlikově. A pak té noviny! Zrovna o synově svatbě přišlo to osudné psaní. — Divné to znamení na začátek. Byl pak rád, že bylo po svatbě, že mohl do své světnice oddati se svým myšlénkám i přátelskému hovoru s paterem Maršovským. Jiřík byl teď ženin, Vašíček i Pepík byli ještě děti a kromě své rodiny neměl nikoho, s nímž by srdečně a důvěrně pohovořil. Svět kolem se měnil, všude mladší nastupovali, a nikdo mu tak nerozuměl, nikdo ho tak nepotěšil, jako ten kněz, jenž sám také byl z toho starého světa a ze starých lidí.

Když Jiříkovi se vyplnila jeho nejvroucnější tužba, když s mladou a hezkou ženuškou svou trávil první týdny plné rozkoše a blaha, starý otec jeho soužil se pro Ondřeje.

Byl to synek nezvedený, jenž mu již tolik zlosti a hoře způsobil, ale byl to přece syn, krev z krve jeho! Starý Doubrava s počátku ještě tím se těšil, že to zase nějaký šelmovský kousek, že si Ondřej vše rozmyslí. Než týden po týdnu, měsíc po měsíci ubíhal, a po novém listu, kterého se skoro na jisto nadál, ani slechu. Myslíť starý, že bude syn aspoň o peníze psáti. Ale ani to ne. Již pak mu tedy nezbylo, než věřiti, že se dal opravdu na vojnu a že táhl na Turka.

Jiní před vojnou utíkali, ukrývali se Bůh ví kde, jen aby jich nesebrali. Což tu bylo hluku, když z nenadání v noci přišli páni od úřadu, aby se jim synkové nerozprchli, a mohli jich počet úřadem krajským nařízený odvésti! — Z postele přes střechy v košili synkové utíkali, a kterého přece lapili a vlasy jemu ostříhali, což by za to dal, aby byl tak studentstvím

chráněn před službou vojenskou jako Ondřej Doubravův. A ten se dá sám na vojnu!

Starý Doubrava teď sháněl aspoň zprávy o vojně, když se o synu samém nemohl ničeho dovědět. Vypptával se, kde mohl, jak se císaři Josefu a jeho armádě proti Turkům daří. Od poštmistra si vypůjčil německé noviny a pak si také u něho zaplatil na české, Schönfeldovské, jediné tenkrát ve všech zemích české koruny.

Ale jakých zpráv nabyl ze všeho toho! Slyšel, jak vojsku císařskému zle se daří, ani ne tak od meče tureckého, jako spíše pro hrozné nemoci, které již na tisíce vojáků schvátily. Starému Doubravovi často se teď zdálo o vojně, a nejednou viděl syna svého v pusté, nezdravé krajině ležeti na smrt nemocného, jako lazara opuštěného, an vyhublé ruce malomocně vztahuje, lice jako vosk sežloutlé k němu obrací a hlasem i okem strhaným o přispění a pomoc žalostně prosí. Nebylo tedy divu, že trudné jeho myšlenky a též úvahy o smrti, sotva že jej na čas před tím opustily, hlavně působením P. Maršovského, na novo se mu vracely a mysl jeho skličovaly.

P. Maršovský, když svou mši časné ráno, skoro ještě za šera jako vždy, odsloužil, pomodlil se nyní denně před oltářem ještě několik otčenášů „za jistého mládence v ustavičném nebezpečení postaveného“. Těch několik lidí, kteří sem tak časné přicházeli, snadno by uhodlo, koho tím míní, kdyby si všimli starého Doubravy, jak kleče u zábradlí před oltářem, horoucně z té duše se modlí.

Co se tak ve světnici „pantátově“ od starostí a zármutku smrákalo, bylo ve předních světnicích a pokojích velikého domu někdy Maršovského jasno a veselo. Žil tam spokojení novomanželé. Jiřík byl všecek blažen, že má svou Mínu, ona pak byla zcela spo-

kojena. Byl mladý muž její tak hodný a ochotný, že by ji na rukou byl nosil. Co si jen přála, vše se ji splnilo. Tím ovšem leccos se v předu změnilo. Tak starý, prostý nábytek zmizel záhy po svatbě a místo jeho zaujal onačejší, s pěkným povlakem, za to také hodně dražší. Toho všeho se starý Doubrava nadál; proto jej změna ta tuze nepřekvapila, ačkoli ho nijak netěšila.

Za to nemálo se zarazil, když také na stěnách předsevzala mladá paní důkladnou změnu. Léta letoucí viselo tam v čele neveliké zrcadlo v prostém dřevěném rámu a v rohu nade stolem obrázek umučení Páně, sv. Jáchyma, sv. Anny, sv. Terezie a sv. Josefa Kalazanského. Ty všechny pojednou zmizely, a na místo jejich zavěsili tam krásné benátské zrcadlo a nějaké veliké rytiny, jež představovaly bůh sám ví co. Nejvíce mu bylo divno, že ani ten světský obrázek, který sám jednou z Prahy přivezl, nenašel milosti před očima mladé paní. Na rytince té kolorované zpodobeno bylo nádvoří hradu královského v Praze se šraňky tenkrát ještě červenobílými, a několika granátníky v předu.

A to ještě! Když to všecko zavěsili, pozvali si ho a ptali se, jak se mu to líbí. Ale věděl hned, že mu to vlastně udělala stará justiciárka.

„Jak se vám líbí Angelika Kaufmannová?“ ptala se, nějak divně se usmívajíc.

„Jaká Angelika?“

„Ty rytiny tu jsou podle jejích obrazův —“

Starý soused dobře postřehl, jak se matka s dcerou na se podívaly a usmály.

„Ah tak — a stály jistě mnoho peněz, není-li pravda?“ a tu se Doubrava obrátil po synu Jiříkovi, jenž tu stál ne bez rozpakův. —

Změny ty a jiné, jež se v předu staly, starého kupce ovšem netěšily, zvláště pak ty, jež rušily to, co nebožka Rezinka jeho zavedla nebo pořídila. Mohl ovšem — jelikož obchod sice Jiríkovi přenechal, ale sám byl ještě pánem domu, poli a všeho majetku — tomu všemu zabrániti, neučinil však toho k vůli Jiríkovi, aby jemu svatý pokoj zachoval. Věděl dobře, že by povstala vojna ne tak příčinou mladé snachy, ale podněcováním její matky, justiciárky. Ta byla bez toho všech těch novot a změn původou. Ve všem bylo znáti její vůli. Toho se opatrný muž před svatbou již obával a nyní neuvaroval.

Že pak s každým dobře vycházel, snažil se s počátku dost, aby také s ní dobrou vůli zachoval. Kdykoliv přišla ku své dceři návštěvou, a to bylo skoro denně, šel paní justiciárovou také uvítat, aby snad neřekla, že ji nerad vidí. Jednal s ní vždycky tuze pěkně a měl se k ní jako ku příbuzné, jednáje sumou tak, jak mněl, že slušno a žádoucné u lidí, kteří se sňatkem spřiznili. Záhy však poznal, že justiciárka té srdečnosti nemá, že, ačkoliv se stala matkou jeho syna, on pak otcem její dcery, nepřestává u nich, v jeho přítomnosti býti paní justiciárovou.

Starý Doubrava poznal, že paní ta myslí, jako by jim, jemu a Jiríkovi, prokázala nějakou milost, vdavši dceru svou do jejich domu, a že sňatek ten pokládá jako za nějakou oběť. Nevida té upřímnosti a srdečnosti, s jakou on přicházel, vyhnul se pak často justiciárce, když přišla. Bylť mu také proti mysli její hovory. O něčem rozumném, o hospodářství a obchodu jeho a nyní také jejího zetě nebylo s ní řeči. Divné rozváděla hovory o společnostech, zábavách, modách, knihách a novinách, a velebila také přecasto svého synáčka, pana juristu v Praze, menších bratrů zeťových skoro nikdy ani si nevšímajíc.

Také ho zamrzelo, že kdykoliv se zeptala po pateru Maršovském, mluvila vždycky jen o jezovitovi, a to takovým hlasem, že z něho úsměšek a příhanu bylo cítit až dost, ba jednou se přímo vyslovila, že býti ona na místě Doubravové, že by si jezovitu pro živý svět domů nevzala již k vůli lidským řečem a ústípkům.

Tenkrátě starý Doubrava zarděv se hněvem, ostřejším hlasem odpověděl:

„Milá paní matko“ (ten titul justiciárku vždycky pozlobil), „všichni tak nemyslí jako vy. Ostatně ať si již povídají o jezovitech cokoliv, ať si jsou jacíkoliv, pan pater Maršovský takový není, ten je z jiných — a vůbec, milá paní matko, každý si dělá ve svém domě, jak rozumí —“

Paní justiciárová sevtela za těchto slov své rty tak pevně, že se jí bílý laloušek pod bradou pohnul, a všecka rozlicena pak do svého bytu odcházela. Nemohlať snést, že jí Doubrava dal znáti, že on tu ještě pánem! Takový měšťák ji, šlechtičně rodem a vdově po justiciárovi! A to k vůli tomu starému jezovitovi! Ubohá Mina, kam se to dostala! Jak se musí as přemáhati, jednají s takovými lidmi, jako jest starý Doubrava; a k vůli němu aby se ještě mazlila s tím starým knězem, jenž tu je z milosti. Však si teď všeho teprve jak náleží všimne a nedopustí, aby snad Minince bylo krivděno! —

V plný, zářivý jas štěstí novomanželského počaly teď stíny padati. Nejvíce mladého Doubravu, Jiřika, rmoutily. Manželka jeho nebyla jich sama příčinou. Ba byla by zajisté úplně spokojena, nebo Jiřík vyplnil její každé přání: koupil ji nábytek, obrazy, vše, co chtěla, aby si mohla zařídit modně byt, šaty ji kupoval, klobouky, byl s ní po jejím přání o sv. Janě Nepomuckém v Praze, kterážto pouť trvala bez mála čtrnácte dní, počítajíc v to i cestu do Prahy a zpět,

tenkrát velmi zdlouhavou — ale matinka její, ta počínala ponenáhlu vítr sítí, z něhož pak bouřku klidili.

Mladého kupce hnetlo, že stará paní nemůže se dobře s jeho otcem snést; pak počal také pozorovati, že i Mina nejedná s ním tak upřímně a srdečně, jak by se slušelo a jak by si přál. Což se namáhal, aby všeliké její v tom pochybení zakryl nebo omluvil! Když se tak časem všichni sešli, býval jako na trní, obávaje se, že paní justiciářová otce nějak popíchne, nebo že si zase nějaké slovo jeho špatně a zle vyloží. — Také nemile nesl, že Mina nejednala se starým Maršovským tak, jak měl za slušné. On sám proti knězi nic neměl, ano uznával, že to mírný, dobrý stařec, jenž zabývá se svými knihami, hlavně Balbinem, ani kuřeti neublíží a jenž jediný dovede otce často zamyšleného a zarmouceného potěšit a povyraziti.

Mladá kupcová stýkala se s Maršovským jen v poledne u stolu, u něhož všechna Doubravova rodina zasedala. Ani jednou starého kněze sic neurazila, ale citelný Jiřík z tónu těch několika slov, jež musila k němu pronést, a z celého chování dobře pozoroval, že jest jí společnost starcova nepohodlna. Často mu bylo Maršovského až líto, neboť on také zajisté cítil ženino jednání, ačkoliv to znáti nedával. Byl k ní vždycky pozorný a zdvořilý.

Což potom mladý kupec strnul, když Mina mu jednou po mnohých průvodních řečech, jímž teprve nyní, v ten okamžik porozuměl, přednesla své mínění, jak by bylo pěkně a pchodlně, kdyby byl starého Maršovského se uprázdnil. Jinými slovy, kdyby se jezovita vystěhoval

Bylo to ve druhém roce jejich manželství, nedlouho po té, když se mu byla vyznala k jeho veliké radosti, že je matkou. Jindy by byl zhola řeč takovou zamítl, teď už přál tomu slechu, když manželka vykládala, jak

by bylo výhodno, kdyby tu u nich byla její matka, že by tak byly u dítěte obě — nač přechovávat tu cizího, když by toho místa užití mohl vlastní.

Mladý Doubrava nijak s tím nesouhlasil a přece v tento čas, za toho ženina stavu neodvážil se rozhodně odepřít. Vymlouval tu myšlenku své Mině, netuše, že vyšla od justiciárky a ta že od ní neupustí, kdyby z toho i povstala bouře sebe větší.

Aby mladou ženu aspoň poněkud uchlácholil a ji na jiné myšlenky přivedl, vyplnil jí jiné její přání, ve kterémž jí byl až do té doby nevyhověl, a to k vůli svému šetrnému otci: povolil jí totiž večerní společnost. Mina si jí hned od počátku přála a ještě více snad její matka, kterou vdovský, skromný byt i život nijak netěšil. Měl z toho malou bouřku, hněv starého pantáty svého, jenž nemálo se pohoršil, vida četné, šezvané hosti „pro nic za nic“, jak povídal. Sešli se tu vrchnostenští úředníci s paničkami svými, také starý plukovník Zita zavítal i zkoušený radní Peduzzi, samé „panstvo“, jež paní justiciárová všecka omládlá a rozveselená vítala jako někdy ve své domácnosti. Také to tak věru vypadalo, jako by ona byla tu paní domu.

Vévodilaf vůbec společnosti. Jiřík Doubrava tu skoro jako host vypadal. Otec jeho se v předu v ozářených pokojích ani neukázal a zároveň také Vašíčkovi a malému Josefovi přísně poručil, ať tam ani na krok nejdou. Celý večer hněval se dnes na ženskou, nejvíce však na justiciárku a syna Jiříka, že dá sebou tak vládnouti.

„Pro smích, pro smích budeme!“ opakoval si hněvivě, „to všecko za mé peníze! Ubohá Rezinka! Dobře, že to nevidí. — Ta by se tam nepoznala! Snad by ji ani mezi sebe nepřijali! —“

Po večeři mladí se dali do tance ve velikém, prostředním pokoji k tomu upraveném. Mladá Doubra-

vová jako by svobodná, jako ta nejmladší ze přítomných zde slečen tančila náruživě a všecka blažená přijímala komplimenty mladších páňů. Zatím matka její, sedíc stranou s pani vrchního, stěžovala si, jak Mína její zcela jinak se mohla vdáti, a že tady zkusi mnoho od starého Doubravy, velikého prý podivína a mrzouta. Ostatně, že by snad ani tak zlým nebyl, kdyby ho nepopichoval ten starý jezovita, jenž nemůže zapomenouti, z jaké vzdělané rodiny jest její Mína.

„A což si ho Doubrava tak oblíbil?“ ptala se pani vrchního.

„Oh, má milá, ani byste nevěřila. Ale všechno má své meze! To snad je také dovoleno, abych já své dítě měla ráda, o ně se starala a nedopouštěla, aby tu byla jako zaprodaná, když muž její nemá dost energie —“

Pani justiciárové se oči jen leskly — ale hned obličeje vyjasnila, když starý plukovník galantně se ukloniv, zval dámy ke kartám, že stolec už připraven, a že mu to dnes zrovna tak připadá, jako když ještě byl nadporučíkem, tenkrát — a tu začala obligátní kartová anekdota jako předehra ku vlastní hře.

Co se tak v předních pokojích živě bavili, rozumí se, že skoro jen německy, zatím co veselé zvuky lahodného menuetu nesly se rozlehlým domem Doubravovým, P. Maršovský, netuše, co se o něm v tu chvíli mluví a na něj strojí, seděl ve svém pokojíku s „kronikářem“ Vašíčkem, tehda již humaniora dokonávajícím, a zabíhal opět řečí svou do slavné českého národa minulosti, jež starci byla jedinou útěchou a jako konejšivým opojením v těch dnech smutného ponížení, mládenci pak, jeho společníku, zdrojem snův a nadšení, z nichž rodí se čin i oběť.

IX.

Starý Doubrava sice postoupil všecken obchod synu Jiříkovi, nicméně nebyl s to, aby se ho vzdal úplně; aspoň jednou denně sešel po starém zvyku dolů do krámu, aby tu postál, věci si povšiml i pohovořil. Rád také poradil, a Jiřík se vždycky ptal, podnikal-li něco nového, co pantáta myslí.

Teď za delší dobu starý se v krámě ani neukázal. Nezastavil se tu ani ráno po mši, nepřišel ani odpoledne. Lidé si toho povšimli a ptali se, co je. Nemocen nebyl, to věděli, a poněvadž se již před tím ledacos o domě Doubravově povídalo, uhodili za krátko na pravou příčinu. „Hněvá se s mladým,“ a hned také dopátrali se vysvětlení.

„Kde husy, tu štěbety — kde ženy, tu svár a klevety.“ Timto starým pořekadlem mnohý se dokládal, objasňuje, jak ti dva, otec a syn, jinak z miry dobří lidé, mohli se pohněvati. Ba jenom vlastně starý Doubrava se hněval na podajného syna, jenž by třeba na vrch makovice vylezl, kdyby si toho Míňinka přála. Tak tvrdil starý. Hněval se, že Jiřík, povoliv tu první nákladnou zábavu, povolil i druhou a že kromě toho přes tu chvíli přicházely paničky ouřednice na besedy, vlastně na traktace; pokaždé byla čokoláda nebo kafičko, kterýžto drahý nápoj pil se teď v domácnosti synově jako voda. Nejednou to starý opakoval, že on v Jiříkových letech kávu vařenou sotva uviděl, a že ji poprvé do hojnosti vařili o Jiříkových křtinách.

Byla však ještě jiná věc, která pozornosti zkušeného kupce neušla. Starý Doubrava dobře věděl, že justiciárce nic po nebožtíkovi muži nezbylo a že po jeho smrti všelijak to protloukala. A hle, co dceru vdala, žila zase panský, nic si neodepřela, pěkně, ano nádherně si chodila, učiněná zase pávice. Odkud to?

Jak si to všecko pořizuje? ptal se Doubrava sám sebe. Strnul pak, když nad to náhodou se dověděl, jak často také že justiciárka posílá do Prahy svému synu, věčnému panu juristovi, peníze, a to částky dosti slušné.

Tu již Jiříkovi pověděl své mínění o tom. „Viš-li pak, hochu, že to vlastně všechno ty platiš, že to jde z tvé kapsy? Ať by se už tchyně přizívovala, což na tom, jeť matka tvé ženy. Ale měla by mít také rozum a trochu se v té nádheře uskrovnit, vždyť tím šidi nejen tebe, ale i svou dceru. Ale nejhorší je, že my vydržujeme a podporujeme toho hejska v Praze, který se nám za to ještě vysměje.“

Jiřík ujišťoval, že tchyni žádných peněz nedává.

„Pak jí je dává Mina a šidi tě obě.“

Ostré to slovo doteklo se velmi mladého kupce, jenž svou Minu měl nejen za nejhezčí, ale i za nejhodnější. Zastal se ji a poprvé otci svému rozhodně odmlouval; starý pak tím podrážděn také nemlčel a pověděl o snaše své mínění dlouho již tajené.

„Vzpomeň jen na nebožku matku, co ta se naklopotila, nastarala ve dne v noci. — A v čem tě Mina zastane? Proč ji máš? Jen pro krásu, abys ji mohl vodit mezi lidí pro parádu?“

Jiřík ženu svou omlouval jejím stavem a že se časové mění. Než i tím nic nedokázal u starého, jenž v tom ohledu také zase a právem poukazoval na nebožku svou Rezinku.

„A stran těch částí?“ doložil Doubrava otec. „Žel bohu, že se tak mění. Ale ať se mění o překot, dobrá žena zůstává hodnou a věrnou pomocnicí svého muže, ať už je to moda čili nic. Pamatuj, co staří říkali: ‚Dobrá žena nad zlatý sloup.‘ Ty na žebřinovém voze do domu nenavozíš, co žena po zástěrkách může vynést. A ještě ke všemu. — Snad jsi tak láskou k ní

zaslepen, že ani nepozoruješ, že ani dost citu nemá. Což jsi sobě nevšiml, že velebný pán je jí nemilý, že ho tuze ráda nevidí? — Ale což to — je to cizí člověk, mohlo by se říci, třeba že by každý již pro jeho věk měl s ním slitování. — A což já? Vidím dobře, že je hned veselejší, když odcházím, a že vůbec se ke mně nechová tak upřímně, jak bych rád, a jak by měla. Ovšem, já jsem člověk starý a neumím tak mluvit, taky mne netěší, co jí těší, ale jsem tvůj otec! A kdyby tebe měla jak se patří ráda, tak by byla jinačí ke mně a jinačí vůbec —“

Tak se rozešel otec se synem. Jiřík byl všecek pobouřen a jmenovitě posledními slovy zranil otec jeho nitro. Žil pro svou Minu, a ta že by ho nemilovala? Přemáhal se dost, aby před ní všecko utajil. Kdyby těch posledních slov otcových nebylo! Ta mu pokoje nedala. Snažil se, aby nabyl u Miny samé jistoty, a zapředl se tak v hovor, kterým málo utajil z toho, co se mezi ním a otcem událo. Mladá rozmazlená ženuška dala se mu do pláče a když pak i tchyně přišla a obě jaly si stěžovati do jeho otce, již ho nechránil jako jindy, jak paní tchyně třeba jen okolkem a zchytra nepřímou dobře naň přisolovala.

Také mladý kupec ani nehlesl, když justiciárová kujíc žhavé železo v tu vhodnou chvíli, s jistotou se vyslovila:

„Jsem přesvědčena, že by pantáta tak nešetrným a bezohledným nebyl, kdyby ho ten starý jezovita nepopichoval. Ubohé mé dítě, ty v takovém stavu — ale což jim na tom, což na tom tomu starému klášterníkovi, jenž srdce nemá —“ A tu objala plačící svou dceru. Hned však se obrátivši, pokračovala:

„Což on si pantáta myslí, že nám na jezovitovi něco sejde? Ať si mu dá, co chce — ale tolik by své

nevěstě také mohl k vůli udělat, aby ho jinak opatřil. Což ho musí mít zrovna tu v domě u sebe?“ — —

Starý Doubrava se hněval, ještě více však se rmoutil. Hněval se na slabého syna a zároveň ho litoval, jak se tak oženil, že se dostal do rukou ženských a že s ním bude čím dál tím hůře. Jemu samému teď nebylo volno ve vlastním domě. Viděl, že se mu nevěsta, jak Mině říkal, vyhýbá, že matce její všecko z očí hledí, jen ne přízeň, když ho potká, a sám také nemohl se diviti na to hospodářství, když nevěsta většinou doma si hověla, nebo na procházkách a návštěvách meškajíc domácnosti si nevšímal a jen zábavy se starou sháněla. Ta pobyla nedávno návštěvou v Praze u syna, pana juristy, jenž ustavičně „přísná eksamina skládal“, přinesla s sebou do domu a do města zase něco nového, čistého. Starý Doubrava ani tomu nechtěl věřiti, že by taková hloupost mohla rozumnému člověku kratochvili způsobiti: cupovat, na nitky roztrhávati zlaté porty a premování! Pater Maršovský mu to vyložil, že to byla panská zábava, že šlechtičny v Paříži nejprve se tak bavily, a po nich že se to „drieseln“, jak se říká, také jinde ujalo. „A teď se opičí po nich naše měšťanky — kde jaká porta je, seženou všechno a jako straky zanesou a rozškubají. Co se to již děje?“

Proto rád teď z domu vycházel, ale ne na lidi, nýbrž do tiché, smutné společnosti: na hřbitov. Tam usedl na kamenný schod podstavce, na němž stál plačící anděl s pochodni k zemi obrácenou, a opřev hlavu do dlaní, zabíral se do myšlének, čím dále vážnějších a trudnějších, jako tenkrát, když smrt dotekla se dvakrát ledovým prstem jeho rodiny. Tu pod sochou, již dal postaviti na ozdobu rodinné hrobky, potoužil, požaloval si své nebožce Rezince, utěšuje se vzpomín-

kami na minulá, pěkná léta, kdy žila mu po boku hodná žena i to roztomilé jejich poupátko. —

Tu pokaždé modle se za ně, ve vroucí svou modlitbu pojal také nešťastného syna svého Ondřeje, jenž mu zanikl jako kámen ve vodě. Ani pták po něm nezaspíval. — Tam dole potýkali se císařští dále s Turkem, nemohouce nic poříditi, a hynuli v bojích i v nemocnicích. Císař se již z těch nešťastných končin navrátil, jak se povídalo, sám stonavý, se silami schvácenými. Starý kupec často již svého Ondřeje oželoval a zvykal si na to pomyšlení, že nešťastný hoch tam bídně zahynul. Opět však naděje jako oheň rázem vyšlehnuvši se v něm probouzela, že Ondřej žije a že se s ním shledá. Zamyšlen vracel se vždycky starý Doubrava z těchto hřbitovních procházek. Jindy se aspoň z trudu probíral, když se ke svému domu blížil. Teď ani tam neměla mysl jeho odpočinutí a nerad, nechutě překračoval práh své domácnosti.

Jediné ještě, co ho potěšilo, byli nejmladší jeho synové: Václav a Josífek, tehdáž asi dvanáctiletý. Václav snad otce ještě ani nezarmoutil. Studoval s takovou chutí, že ve výroční knížce: „Juventus gymnasii regii M...ensis“ stálo pokaždé pod rubrikou: „Premio donati sunt“, a to vždycky na prvním místě: „Wenceslaus Doubrava, Bohemus, M...ensis“. Tak bylo roku prvního, pak ve všech třídách grammatikálních i po té, když Václav „humaniora“ nastoupil a si je odbyl.

A přece i tato jediná útěcha Doubravu časem opouštěla, a to když ptáliš uvažoval, jak se mu nevydarili jeho dva starší synové. „Jiřík býval také tak hodný a příčinnivý jako Václav!“ uváděl si v takových chvílích na roztrpčenou mysl. „Jako dobrá hodina byl a přece se tak odcizil, vlastnímu otci, a dal se od cizích opanovat!“ A tu ho již zase litoval, pomýšleje,

jaká ho čeká budoucnost, povede-li se u něho takové hospodářství, t. j. budou-li ženské i na dále vládnouti.

Teď už časem ani výklady z české historie netěšily starého kupce; nicméně k pateru Maršovskému i nyní tak často docházel jako jindy. Sedali spolu, hovořili o ledačem, o polní práci, o čase, ale pak najednou kupec umlknuv, zadíval se před se a několikrát ještě hlavou zakývl, jako by dával na jevo, že ví, o čem je řeč. — P. Maršovský mluvil, mluvil, až umlkl, vida, že nemá slechu. Tu již Doubrava, probíraje se ze svého myšlení, jako by na dosavadní hovor docela zapomněl, začal o vojně, o synu Ondřejovi, častěji však o Jiříkovi, o nevěstě a paní justiciářové, o čem se právě zamyslíl.

Pověděl něco o jejich hospodářství, postěžoval si a jmenovitě těžce nesl, jako by těm mladým jedno bylo, že teď k nim nejde, leda jen k jídlu, a zvláště to měl Jiříkovi za zlé. „Toť, co jim o starého, starosvětského člověka! Mají tam paní tchyni, paní justiciářovou — ta je něco jinšího. Já byl jen tak na to zařízení —“

A jindy zas:

„On, Jiřík, kdo by pomyslí! Sic jedná se mnou, mluví, všechno — ale není to již ta upřímnost. Nebo aby řekl: ‚Pantáto, nezlobte se —‘ Ne, to jistě si myslí, že je v právu a že jsem Míňe nějak tuze ublížil. Ale byla to svatosvatá pravda, co jsem řekl —“

Za takových hovorů chmuřila se vždycky tvář starého jezovity, jenž mlčky všechno vyslechnuv, hostitele svého pak těšil a omlouval mu jednání synovo. Také ani jednou slovíčkem nepřitížil jeho mladé manželce. Vůbec byl za takové řeči dost zamklý a patrně tuze rád o těch nemilých záležitostech nemluvil. A jak by mohl! Starý měl pravdu, o tom byl sám dobře přesvědčen — a přec mu ještě hleděl vše omluvit,

aby rozpor mezi nim a mladými se nevzmáhal. Toho Maršovský nechtěl, ačkoliv mu mladá Doubravová dost ubližovala. Co ona do domu se dostala, počal pocílovati, že ji chléb z milosti. Až do jejího příchodu byl tu spokojen, ano blažen. Mladá neutajila, že ho nerada vidí, a matka její dávala mu to ještě zřetelněji znáti. Pozoroval nyní také změnu ve své malé domácnosti. Doubrava sice se staral, aby mu na ničem nescházelo, ale všechno také neměl na mysli, a také ledaco neuhlídal. — Snídaně a večere, jež starému knězi do jeho pokoje donášeli, byly teď začasté nechutné, neúpravné, častěji bylo maso jemu, starci, tvrdé, nestravitelné. Také obsluha nebyla nyní tak pečlivá. Oběd se nezhoršil, poněvadž jedli všichni ještě společně — ale nebylo tu za stolem volno jako jindy. Mladá paní většinou jist nepřišla. Oba starochové četli, že k vůli nim. A když s nimi zasedla, přišla také její matka a zaváděla takové divné, učené rozpravy, jež Maršovskému byly protivny a o nichž starý Doubrava myslil, že se ani na ženskou nesluší.

Pater Maršovský všecko trpělivě snášel a mlčel. Činil tak k vůli svému starému hostiteli, věda, ten že by se ho na jisto ujal, ale tím že by se mrzutosti v domě ještě rozmohly. Proto, kdykoliv se ho starý kupec ptal, je-li spokojen, vždycky ochotně přisvědčil.

Než čím dále, tím více úzko mu bylo v jeho rodném domě. Ulevoval sobě jenom, když byl sám ve svém pokojíku, stručnými svými monology. Tu přecházejí nebo stojí prostřed pokoje pokrucoval hlavou a polonahlas říkával:

„Mladý — je dobrák — ale ona, ona — nemůže tě vystát — A proč? Co's jí udělal? Nic — Ale to ta stará, ta madam, co nerada česky promluví a moc té učené páry v hlavě má —“

Za nějaký čas k tomu monologu zase přibýlo:

„Ta stará je čím dál horší. V domě už skoro vládne — jen chce ještě sem — Starý nebude mít dříve pokoje, dokud mne nepustí — A to on neudělá — Neudělá — Ale toho soužení — Tedy půjdeš ty sám —“ proskočilo mu, a jak to vyřkl, už pak ani slova nepromluvil. Myšlenka ta mu všecku teč zarazila.

„Půjdeš ty!“ v duchu si opakoval — ale v tom už ucítil, jaké by teď bylo těžké loučení s tím rodným domem. Opustit tento milý pokojíček, toho starého poctivce — a toho jeho rozmilého synka kronikáře, jenž má rád české knihy a čte již s ním Balbina!

Myslívalť teď vždycky a tím se těšil, že tu, kde světlo světa poprvé spatřil, tu že také u těch hodných lidí zavře oči k věčnému spánku. Rozmýšlel se, nemohl se rozhodnouti, až přece v duchu na tom zůstal, že půjde sám. Bylo to jednou pozdě večer z jara. „Musí tak být — Doubrava bude mít aspoň v tomhle od těch ženských pokoj —“

X.

Nejspokojenější ve všem domě Doubravově byli ti nejmladší: Václav a Josifek. „Vašíček“, jak obecně studentovi říkali, byl neustále v knihách a zasloužil si jména „knihomol“, jež mu otec už před lety dal. Mnohý z jeho kolegů byl asi také takový, avšak žádný nesháněl tak české knihy jako on. Smáli se mu už proto a pro jeho náhledy, říkajíce o něm, že je potrhlý nationalist. Klassikem by ho tak žádný neuctil, jako chatrnou knížkou českou. Jak mohli takovému jednání rozuměti? Vašíček pátral po českých knížkách a také po jedné latinské. Byla to Balbinova

apologie, kterouž zabavili a kterouž by byl nade všechno rád sehnal jmenovitě k vůli starému Maršovskému. —

Domácnosti si Václav valně nevšímal. Poslední však dobu počal uvažovati o Maršovském. Patrně se měnil. Starý kněz nebyl teď tak čiperný a hovorný, často nějak roztržitě mluvil a nejednou ho Václav zastal tak zamyšleného, že si kolem sebe ničeho nevšímal, ani Balbína na stolku rozevřeného. To trvalo již po několik dní. Václav měl starce rád a proto mu na tom záleželo, aby zvěděl, je-li mu opravdu něco. Sám se ho ptáti si netroufal, a proto jednou, když byl Maršovský někde na zahradě, pověděl to svému otci, jenž byl sám ve světnici. Starému Doubravovi zasvitlo v zasmušilém zraku.

„Máš pravdu, hochu, také se mi zdálo“, pravil. „A já vím proč. Není mu tu volno. Teď, co si všeho bedlivěji všímám, leccemu jsem přišel na kloub a vidím, jak ho odbývají: s obsluhou, s jídlem, se vším, ale tak, abych toho nepozoroval. To ty ženské —! Však když jsem na děvečku uhodil, vymlouvala se, že to stará paní poručila. „Stará paní!“ My tu již máme dvě — mladou a starou. — Jen žádného pána, žádného pána, žádného hospodáře. Jiřík je páté kolo u vozu, a já nejsem nic. — Aspoň by chtěly, hm — ale —“

Václav se až zalekl, vida, jak se otec rozčiluje. Chlácholil jej, starý však mávl rukou a stahuje obočí, pravil: „Jen nech, však já to spravím. Už to dlouho v sobě tajím. Však já dobře vím, co ženské obmyšlejí. Jdi, Vašíčku, jdi, a nech toho, však on zase pan pater bude jako dřív.“

Václav odešel. Starý kupec, jenž ho chlácholil, sám sebe ukonejšiti nemohl. Přecházel jizbou rozmýšleje se, co učiniti. V tom zaslechl, že ve vedlejším

pokoji dvěře zavrzly. Kupec se zastavil a naslouchal. Ano, to je Maršovský. A také přechází. Teď kroky jeho utichly. Doubrava otevřel tiše dvěře, jež vedly do pokoje jeho hosta. Lekl se až. — Starý kněz stál také přede dveřmi, jako by měl úmysl vstoupiti do jeho, Doubravovy světnice.

Oba na se překvapeně pohlédli. Kupci se zdálo, že ten stařec je jako by přepadlý. Na okamžik nastalo ticho, až Maršovský promluvil:

„Šel jsem k vám, otče — ale nemohl jsem ani na kliku sáhnouti. Nějak se ve mně dech zatajil — jako před lety, když jsem šel poprvé k provinciálovi jako novic.“ Starý kněz se usmál, ale úsměv ten nebyl veselý.

„Co pak se něco stalo, velebný pane?“ ptal se překvapený Doubrava.

„Nestalo, stane však. Milý příteli, zachoval jste se tak ke mně, že by ani vlastní bratr třeba tak nejednal. Újal jste se mne na stará kolena — já u vás okřál — omladl — ale teď — musím říci: zaplať Pán Bůh za všechno — já se vám nemohu odměnit, leda tím — že půjdu od vás. — Tak — už jsem to řekl, otče —“

Doubrava sebou trhl a z úst mu vyhrklo:

„Šidí vás, ubližují vám!“

„Nešidí, neubližují — ale vím, že by rádi viděli — Pro svatý pokoj v domě — abyste měl vy — jen k vůli vám —“

„Ne, ne, velebný pane, nemluvte — vím, co říci chcete — rozumím vám — a věřte mně, že bych to přijal, kdyby opravdu tak bylo — ale pro ženskou umíněnost, pro ženskou svévoli — to si nebudeme dělat zármutku. Vám by to nebylo jedno, když byste odtud šel, a já bych tu byl teprve opuštěn a zaprodán. Když mně bývalo nejhůře, šel jsem do tohoto

pokojíka k vám, a uvolnilo se mně vždycky — a Vasiček, ten je ve vás živ — však teď u mne byl, že vám něco je. — A za to za všechno bychom vás měli pustit, vyhnat, že si toho přeje tchyně mého syna? — A kdybyste vy odešel, bylo by líp? — Vždyť já jim také překážím. Ne, ne, velebný pane, ani na to nepomýšlejte.“

A vzav Maršovského za ruku, zavedl ho ku křeslu, do něhož stařec rozčilením jako unaven sklesl.

Za chvíli po té vyšel Doubrava z knězova pokoje a zamířil do předu, kdež dávno již nebyl. Tvář starého kupce byla ještě rozčilením zardělá, oči dosud živě se mu leskly. Také na kvapnější chůzi jeho bylo znáti, že se mu krev nějak rozproudila. Bez váhání, rozhodně vstoupil do velikého pokoje v předu.

„Zrovna tak dobře,“ pomyslí, když tam zastal syna i nevěstu s její matkou. Mladí manželé, před chvilkou ještě sami, přehlíželi krásné, drahé i hojné prádélko, jež chystali očekávanému děťátku. V tom je paní justiciářová překvapila. Před ní ovšem těch rozmanitých karkulek, kabátkův i slintáčekův opentlených neskryli, vždyť bez toho všechno návodem jejím pořízeno. A v tom vstoupil „starý“, jak mu ženské mezi sebou říkaly.

Mladá nevěsta jeho, bezděky, ani si to nerozváživši, kvapně zakryla dětské prádélko plachtou — než Doubrava přece zpozoroval, co před ním zahálila. — Před ním, nastávajícím dědečkem! Bodlo ho to. Jiřík hned cítil, že se to otce doteklo nemile, ale sám to nespravil, poněvadž byl neočekávaným příchodem svého otce překvapen, ano zmaten. Jen justiciářka zachovala klid. Vypjavši hlavu, až ji bylo viděti bílý laloušek, hleděla upřeně na starého kupce. Jiřík viděl, že je otec rozčilen. Oslovil ho, že již u nich dávno nebyl. —

„Kde nescházím, nechci zbývat.“ odtušil starý.
„Ale toho nechme. Proč jsem přišel — pro pana patera —“

„Maršovského?“ doplnil syn.

„Ano, chce se vystěhovat. Sám mi to právě teď oznámil.“

„Ah,“ vyklouzlo justiciářové. Tvář její se vyjasnila a usmávši se pohlédla na dceru. Pak pravila:

„Tak, to ráda slyším, bez toho jsme kolikrát o tom mluvili, a sama jsem už myslila, že s vámi ještě promluvim. Tady Žorš také souhlasí.“ A neptala se ani o zefův souhlas.

„Souhlasí — vida — a co jste mysleli s tím starým pánem?“

„Aby se vystěhoval,“ odpovídala justiciářová, a hned také vyložila, že zvláště nyní toho nutno. Doubrava na to zkrátka podotkl, že mají v předu místa až dost, a že P. Maršovský žádnému nepřekáží.

„Překáží, nepřekáží,“ ostřeji justiciářová odvětila.
„Ale je z toho řádu — a to víme, že je jezovitskou methodou různice strojit.“

„Dost, paničko, už jsem jednou o tom řekl své mínění; ať jsou ostatní jacíkoliv, ale P. Maršovský různic nestroji, ba naopak. Kdyby on mne nechlácholil, už by to dávno jinak vypadalo, a kdyby on tak na vás nasazoval jako vy na něj, a já byl jako tu Jiřík, jenž vás poslouchá, věřte mně, že byste tu již také nebyla. Co proti němu pořád štvete? Vždyť je to také člověk!“ dodal hlasem už silným. Oči se mu jen jiskřily.

Tu Mina vykřikla.

„Matinko, matinko!“ volala a vinula se ku své matce, zblednuvši hněvem.

„Pantáto!“ zvolal v tom Jiřík k otci chvatně přistoupiv, „prosim vás, pamatujte se.“

„Ty mne ještě napominat!“

„Nenapominám — ale vidíte, tady Mininka — mohla by si ublížit —“

„Mininka — ublížit — o tu máš starost. A starému otci ubližovat, to ano? — Však právě proto jdu vám povědět, že už vím, jak P. Maršovského odbýváte. Vy to všechno děláte — chtěl se stěhovat, protože to nemohl již vydržet a na to se dívat — ale já ho nenechal a nenechám — ale také nedopustím, aby se dál zase tak s ním nakládalo.“

„Zase ten jezovita,“ vykřikla justiciárka, všecka od sebe.

„Ah, co jsem už pro něj zkusila!“ zaštkala Mina.

„Pantáto — už dost — pamatujte se — je to má žena a nedám ji soužit a trápit pro leccakého —“ vykřikl teď Jiřík, postaviv se proti otci, jenž tu stál všecken rozechvěn, s naběhlou žilou na čele.

Do starého jako když udeří. Vyvstalý jeho zrak utkvěl na synovi; trásl se a necitě se zlosti a lítostí, jež ho v ten okamžik pojaly, napřáhl prudko pravici a z chvějících se rtů vyrazilo:

„Tak i ty! —“ ale nedomluvil — nemohl. Otevřenými rty jen nesouvislé zvuky se ozvaly — výkřik, v tom kola se mu před očima zamíhala, zavrával, a než Jiřík přiskočil, dopadl těžce na podlahu.

* * *

Dlouho o starém Doubravovi pochybovali, než vyvázl přece. Památka mu však po mrtvici zůstala. Polovici těla měl ochromenu. Nevládl levou rukou, a sel-li, byla jeho chůze namáhavá, neboť vlekl za sebou levou nohu. Také na řeči bylo valně znáti, jaké ho stihlo neštěstí. Když nabyl vědomí, těžkým

jazykem skoro nesrozumitelně se ptal, kde je Vašíček. Byl ve škole.

Nemocný se zamlčel, až po chvíli zase namáhavě promluvil: „Ve — e — lebný — pán?“ —

Tu zvedl se z křesla v koutě Maršovský a přistoupil k loži nemocného. Pohnut podal mu ruku a nemohl hned ani promluvit. V obličeji nemocného zjevil se zásvit radosti.

„Pán Bůh nás přece vyslyšel,“ pravil starý kněz, sedaje na židli u lože.

„Ja — ak u — u Jiříka?“

„Všecko zdrávo — nic se, milý příteli, nestarejte — všecko zdrávo, zvláště ten nejmladší — váš vnouček.“

V tváři starého Doubravy zaškubalo. — —

Pak když mu bylo značně lépe a již také si vyšel poprvé do zahrady, provázen svými nejmladšími, Václavem a Josífkem, dověděl se ledačeho, tak že za jeho nemoci pater Maršovský od jeho lože se ani nehnul, jej pořád hlídal a ošetřoval a jen jednou odešel, to když chtěl promluvit s Jiříkem. Poděkoval mu slušně, že mu nechce dělati žádných nesnází a že se proto bude stravovati sám, že by se také na dobro vystěhoval, ale že nemůže aspoň na tu chvíli opustit svého dobrodince.

„A co Ji — řík?“ ptal se starý Doubrava.

„Vymlouval to velebnému pánovi a nabídl mu, že mu bude posílat jídlo do pokoje. On toho však nepřijal. A jak se o vás staral a doktory sháněl!“

Starý svěsiv hlavu, zamyslíl se. Pepík někam odběhl, jen Václav tu zůstal s otcem na trávníku pode starým ořechem. Bylo tu za toho slunečného, letního dne tuze příjemně.

Pojednou promluvil zase starý Doubravu:

„O — On — dřejovi nic?“

Povzdechl z hluboka, smutně, když na to Václav měkkým, šetrným hlasem odvětil:

„Nic, pantát.“

V tom na cestičce mezi křovinami vystoupila chůva, nesouc v náruči děcko. Šla směrem ke starému ořechu, kdež ji Václav zastavil.

„Tatínku — Jiříkův hošíček,“ pravil student upíraje pátravě zrak na otcovo lice. Pohnulo se, jako onehdy, když se P. Maršovský zmínil o vnoučeti. — V tom už služka sama přistoupivši, sehnula se, aby ukázala starému jeho vnoučka. Rozmilé nemluvně tvářiček libě zardělých spalo.

Starý Doubrava hleděl na ně chvíli, a to dlouho, aniž to pozoroval. Pojednou sebou trhl — otevřelať se víčka malého kloučka a pohled jasných velikých očí upíral se na jeho zvadlou tvář.

Oko jeho se zarosilo. Vzpomněl si v tu chvíli, jak on někdy, jsa mladým mužem, ukazoval starému Havlíkovi svého prvorozeného synka — Jiříka — jehož syn tu na něj hledí. — —

Na večer pak téhož dne odebral se nikým nepozorován mladý Doubrava do zadní, otcovy světnice. Teď teprve si k němu troufal, když stařec neodvrátil tváře své od vnoučete, jež otci cestičku proklestilo. Mladý kupec byl tam hodnou chvíli, samojediný s otcem, a když pak od něho se ubíraje vešel na chodbu, přejel si šátkem oči. Patrně ještě plakal. Odtud přímo zašel do své pisárny a zůstal tam po celý večer.

Bouře ve velikém domě kupeckém přešla. Vše chodilo zase po starém, jen velikých společností a tanečních zábav tu pak nebylo. Mladý Doubrava teď o nich nechtěl slyšeti, a mladá jeho žena, co děcko měla, také prozatím o ně nedbala. — Strojilať svého kloučka a vymýšlela, jak by ho jen vyzdobila. Bylť ji jaksi loutkou. Paní justiciárová těžko nesla, že nešlo

po jejím, že ten jezovita vyhrál a v domě zůstal. — Štvati proti němu dále, to již k vůli starému Doubravovi a k vůli lidem nebylo radno. Ne že by starého kupce litovala, ale že by nyní zeť na něj nedopustil. Nemocného od jeho pádu v pokoji neviděla; vyhýbal se mu, a on také ani slovem o ni se nezminil. —

Mina se tchánovi vyhnouti nemohla, a setkání její bylo dle toho, krátké, beze vsi srdečnosti. Teď skoro tomu byla povděčna, že ten jezovita v domě zůstal. Ušetřil jí skoro všechnu péči o starého „pan-tátu“. Bylť ti staří skoro neustále pohromadě. Ráno ubírali se ještě za šera do kostela na mši, Doubrava svým těžkým, vlečivým krokem, Maršovský v línčovém plášti valně již do předu nachýlený. Za dne se přes tu chvíli navštívili, sedajice u kamen a hovořice nejčastěji teď o Vašíčkovi, jenž byl už na studiích v Praze. O něm staří nejvíce rozmlouvali, a svátek byl, když Maršovský předčítal jeho otci došlý list. Za těchto družných hovorů starých těch Oresta a Pylada časem tmavý, smutný stín se zjevil: Ondřej.

Nemohl Doubrava na něj zapomenouti — ba divná věc — teď ve svém neštěstí na marnotratného syna vzpomínal častěji nežli kdy jindy.

„Tak mi pořád připadá, velebný pane, že přijde, že už brzo přijde, že dříve neumru, dokavad ho nevidím. Mám takové tušení,“ řekl Doubrava nejednou — Ondřej však nešel.

V zadních, zahradních světničkách domu Doubrava zase jednou prosvítlo od upřímné radosti, když přišel na první vagaci z Prahy studiosus Václav. Starcové nemohli ani oči odvrátit od mladíka krásně vzrostlého, ušlechtilé, zdravé tváře. A což teprve, když mezi ně usedl, o Praze, o svých studiích vypravoval! Za těch dní také Maršovský obětoval svůj odpolední spá-

nek, aby užil více toho „kronikáře“. V tu dobu odpolední totiž starý Maršovský sobě vždycky zdřiml, a té chvíle starý jezovitský profesor vedl učený hovor s Václavem; sedali buď u Balbina v pokojíku nebo si zašli na zahradu pod starý ořech, a tu musil Václav opět a opět do všech podrobností vypravovati o tom novém ruchu v Praze, o kterém Maršovský tu na venkovském zákoutí, nad to v úplné odloučenosti, ve společnosti jediného Doubravy a dilectissima Balbína neměl ani tušení. O tom ruchu literárním, vlasteneckém, o mužích, kteří psali o jazyku českém a znamenitě se ho zastávali, musil vypravovati o českých knihách, hovorech a společnostech, o českém divadle. o té snaze nadšené, aby jazyk český oživil, aby národ ponížený probral se z mrákot, aby oživil a žil život nový, jeho a slavné minulosti důstojný.

Starý Maršovský za takových hovorů naslouchal, maje ruce sepjaty nehnutě, pobožně, očí s mládence neodvraceje jako s nadšeného apoštola, jenž hlásá nové evangelium, viru z mrtvých vstání a v život nový.

„Teď rád umru! Teď rád umru!“ opakoval si nejednou polonahlas. Do jeho pak monologů krátkých, jež si přednášel, když byl večer ve svém pokoji, přibýlo teď něco nového:

„Svrchovaný Bože! Tedy nezahyneme. Kdo by pomyslll! Že budeme. Budeme!“ — —

Třetí rok již trávil starý Doubrava ve svém ochromení. Čím dále tím častěji se nějak zamýšlel a stín trudných úvah ukládal se zhusta na jeho vráskovité čelo. —

Vnoučátko ho mělo rádo, ačkoliv je mladá Doubravová tuze k dědovi neposýlala. Kdykoliv přišel klouček s děvečkou nebo s otcem, vždy byl nějak jinak oblečen a nikdy se to starému dědovi nelíbilo.

„Jako opička!“ říkával; zapomněl však brzo na šatky pro kloučka samého.

Tou dobou byl již Václav v Pražském semináři. Když přišel jako „pan majstr“ na vagaci, otec jeho polehoval. Starý Maršovský zase ho opatroval i hlídal, těšil a chvíli jemu krátil hovorem i čtením z knížek českých, jež jím Václav z Prahy posýlal. Teď ho v tom Václav sám vystřídal. Otec příchodem jeho zrovna okřál. Rád poslední dobou stopoval světa běh, všímaje si veřejných událostí. Syn i starý abbé porozuměli, proč tak dělá, že k vůli Ondřejovi. Teď zvláště Václava se vyptával, jenž měl novin zásobu, o hrozné té bouři, která právě burácela ve Francii, jejichž blesků svit zářil mocně do daleka. — Jednoho večera koncem prázdnin prve vzpomenutých, bylo to tak kolem sv. Václava, ležel starý Doubrava v posteli. Maršovský právě byl odešel do své světničky. Jen Václav sedel samojediný u lože otcova.

Ve světnici bylo ticho a šero. Kahan mrkal za kamny. Václav vida, že otec sklopil víčka, ani nehlesl, domnívaje se, že spí. Na mysli uvažoval, jak asi zkouší a se rmoutí pro nešťastného Ondřeje. Tak často na něj teď vzpomíná a dnes o něm mluvil několikráte.

„Věřím, že kdyby byl mrtev, že by mně byl dal znamení,“ dnes také otec pověděl. Ta pevná důvěra, že se s Ondřejem shledá, plynoucí jen ze vroucí náklonnosti, Václava o tom teď uvažujícího až dojala.

Pojednou zdvihl sklopenou hlavu. Volal ho otec jménem. „Chcete něco, pantáto?“

Nechtěl nic, jen se ptal, jsou-li domovní dvře zavřeny. Starému hospodáři, ač péče o dům teď Jířikovi hlavně připadala, nedalo, aby se nezeptal, zvláště teď, co tolik vojska městem přecházelo a časem tu bytovalo. Václav ho ujistil, že dvře jsou dobře zavřeny. Pak nastalo ticho. Chvíle za chvílí mijela. Vá-

clav se divil, že otec nemůže usnouti. Překládalt hlavu sem tam — až ji pojednou vztyčil — Václav vstal.

„Někdo tluče na dvéře,“ pravil.

Otec juž seděl na loži a všecek nějak rozechvén, kvapně odvětil:

„Já — á — ářku Václa — ve — tvůj bratr — O — — Ondřej!“

Mladý alumnus se až zarazil. Zdálo se mu, že se otci plete řeč.

„Jj — jdi,“ vyrazil stařec a ukázal ke dveřím vybízeje, aby šel otevřít. Ale v tom už vrzly dole dvéře, na schodech bylo slyšeti kroky a do světnice vstoupil jakýsi muž v červených, širokých spodkách, v pasu a kazajce divné, hubený, tváře osmahlé, s holi v ruce.

Václav postavil kahan na stůl, aby lépe viděl do tváře cizincovy — ale ještě ho hned nepoznal, až když zvolav: „Pantáto, můj drahý pantáto, odpusťte mně!“ sklesl u lože starého otce.

Ondřej, ano Ondřej! Mladší bratr byl jako u vyjevení — nenadálý ten příchod, otcovo tušení, ta nejistota, to všecko ho úžasem naplňovalo, a teď také počal se lekati — otce. Stařec nemohl ani promluvíti. Třesa se položil zdravou ruku na hlavu kajícího syna. — — —

V zadní zahradní světnici domu Doubravova té noci dlouho svítili. Mělť tam zvláštního nečekaného hosta. Ondřej seděl u lože otcova, od něhož se ani nehnul, kolem něho pak P. Maršovský, Václav, Josífek a Jiří, jenž přišel sám, netroufaje si Minu a malého synka zbudití.

Divné dnes také tu slyšeli vypravování. Události několika let, podivné a rozmanité osudy své měl Ondřej pověděti zvědavým, kteří plni úžasu hleděli na jeho osmahlou tvář i na ty divné turecké, jak my-

slili, šaty. Vypravoval dnes jenom povšechnými rysy, udávaje změny jenom nejdůležitější, jak klášter opustiv dal se na vojnu, jak na samé turecké hranici těžko se roznemohl a jak po té sotva ozdravěv byl v boji raněn a od Turků zajat, co všechno zkusil, jak jej zavekli do vnitř země, pak až do Carihradu, odkudž po mnohém nebezpečení na benátskou loď že utekl a do Dubrovníka se dostal, odtud pak že přímo domů zamířil.

„To byla škola, která mne zcela převrátila. Poznám jsem, jaký jsem byl lehkomyslník a nevděčník. Milý pantáto — dnes je to všechno svatá pravda — poručte, co chcete, všechno udělám. Budu třeba oráčem — čím chcete. Tenkrát, když mne napadl fantazie, že bych se mohl státi oficírem, psal jsem vám, že se dříve domů nevrátím, až něčím budu. Několikrát jsem měl smrt před očima, o hladu, zimě, bití a trápení mysli nemluví. To všechno něco ze mne udělalo. Jsem na pravou víru obrácen — chci být pořádným —“

Nedomluvil pohnutím a pak že starý otec vztáhnuv svou pravici, přivínil jí ho ku svým prsům. — —

* * *

Ostatní dodám zkrátka, jak to stará pani Městecská, rodem Doubravová, sama vypravovala.

„Náš pradědeček brzo po tom odešel na pravdu boží. Zdálo se opravdu, že smrt jen čekala, dokavad se neshledal se synem Ondřejem. Toho že spatřil, a to zcela jiného, jako přeměněného, to mu smrt tuze ulehčilo. Usnul tiše a pokojně a pochován byl vedle své Rezinky a rozmilé dcerušky v rodinné hrobce. Pořádnost udělal nedlouho před tím, nežli zemřel.“

Tu sáhla paní Městecká do přihrady staré skříně a vyňala starý, zažloutlý papír písma vybledlého.

„To je opis poslední vůle našeho pradědečka. Mám jej po dědovi, to byl Josifek, nejmladší z Doubravů, a ten nám nejednou řekl: ‚Podívejte se, chaso, váš praděd neměl nic, když začínal, a co zmůže práce a šetrnost!‘“ — Z poslední vůle vypadla jiná zažloutlá listina: pradědův křestní list psaný latině. Všiml jsem si ho zvláště proto, že papír byl okolkován ještě českým lvem. Z poslední vůle starého Doubravy snad toto bude zajímati:

„— Předně: Duši svou drahou krví Krista vykoupenou zase témuž Spasiteli do jeho sv. rukou odevzdává, tělo pak, když od duše odloučeno bude, chce a poroučí, aby při chrámu páně děkanském beze vši pompy na jednu kopu*) pohřbeno bylo.“

Jmenní bylo slušné. Dle inventáře pozůstalosti, co bylo „na gruntech, od mědě, cejna a mosaze, od železa a plechu, od šatstva, od obrazů, od dřevěného nádobí, od dobytka, od plátna k handli, od peřin, od vinutých věcí, od skla, od obilí a slámy obnášel „status activus“: 32.029 zl. 57 kr. a 3 hal., nepočítaje v sumu tu, co bylo na hotových penězích, jako 17 kusů bankoceduli, 425 císařských dukátů, 37 souverainsdorů celých i jeden holandský dukát.“

„Status passivus“ obsahoval jenom tyto částky:

„Funerální outraty (83 zl.), medikamenta a mzda lékařská (10 zl. 30 kr.) a dvěma děvečkám celoroční mzda 16 zl.“

Jak starý Doubrava syny své podělil, dopodrobna netřeba udávati. Dům a obchod dostal Jirík, s tou

*) Slavnější pohřby bývaly a jsou tu tam podnes dle trojí, josefinské, taksy, „na jednu, na dvě, na tři kopy“.

však přísnou klausulí, aby P. Maršovský měl tu do smrti své byt a slušné všecko opatření, což se ani Mině ani její malince nelíbilo. Polnosti a peníze rozděleny mezi Ondřeje a Josefa; „panu P. Václavovi pak, knězi církevnímu, synu svému mimo to, co již podosáhl pro jeho osobu a k vlastní dispozici pět set zl. reiniš“.

„Bratřím mého dědečka různě se vedlo,“ vypravovala paní Městecká. „Nejhůře prastrýci Jiříkovi. S tím to dopadlo, jak mu praděd prorokoval. Žena a tchyně ho zničily. Po smrti pradědově, když malý Jiříček povyrosl a jiných dětí nebylo, dávány zase zábavy, traktace, a to všecko i nádherná domácnost pohltila skoro všecko jmění. Ženské také malého Jiříka jen kazily. Stará justiciárka učila ho jenom komplimentům, poklonám, aby dovedl jak náleží a elegantně „écossaiseschritt“ a takovým titěrnostem. Se strýcem Jiříkem to tak daleko došlo, že neudržel ani zděděného domu, a kdyby náš dědeček ho nebyl koupil, byl by se do cizích rukou dostal. Strýc Jiřík musil pak do malinkého krámu a z bohatého kupce stal se chudým kramářem. Toho se paní justiciárová také dožila. Ale dlouho to ponížení nepřečkala. Smrtí její rodině strýcově tuze se ulehčilo.

Strýc Ondřej zůstal opravdu hodným a pořádným. Ale na jednom místě, doma, přece stále nevydržel. Zavedl si obchod plátnem a jezdil do světa, daleko, až do Polska, do Valašska a do Uher.

Nejlépe jsem znala strýce Václava. Ten stal se farářem, a sám si pomyslíte dle toho, co o něm už víte, že zůstal upřímným vlastencem, že byl jedním z oněch kněží z prvních desíletí našeho věku, kteří nadšení vlastenecké, národní uvědomělost a lásku k českému čtení horlivě rozněcovali, povzbuzovali a podporovali. Dostal krásnou, výnosnou faru, ale ne-

zůstalo vám po něm nic, než veliká knihovna. Jsou v ni všechny české knihy, které za jeho dob vycházely. Na to i jiné vlastenecké podniky a chudým vydal všechny své příjmy. Knihy ty zdědil můj syn; v knihovně bylo zvláštní oddělení a tomu nebožtik strýc říkal: jezovitský poklad. Obsahoval Balbína, kterého mu P. Maršovský odkázal.“

„A jak ten, prosím?“

„I chudáček stará, dlouho nevydržel. Říkával prý, že se mu stýská po pantátovi, to jako po pradědovi. Bylo mu asi smutno, neboť byl nyní sám, bez společnosti. Strýc Václav ho ovšem několikrát navštívil, a tu starý kněz vždycky jako by ožil. Ale šel brzo. Druhého roku skonal, ve svém rodném domě, jak si toho vždycky přál. Jak jsem řekla, knihy odkázal strýci faráři a po něm je má můj syn. Jen jednu knihu mám na památku.“

Vyňala ji. Byla to Balbínova: „Dissertatio apologetica pro lingua slavonica praecipue bohemica.“

„Tedy ji přece P. Maršovský dostal!“ zvolám.

„Ano, strýc Václav, když už byl v posledním roku theologie, koupil ji náhodou v Praze.“

Když pak už byl bělovlasým dědečkem, žil u nás na pensi a tu nejednou nám vypravoval události z naší rodiny a často také o P. Maršovském. Se zálibou vždycky líčil, jak starý ten jezovita trnul radosti, když mu přinesl tu „Obranu českého jazyka“ jeho dilectissima Balbína.

„Četli jsme ji spolu,“ říkával strýc, „a přál bych vám vidět, jak to tím stařečkem šhubalo, jak výkřiky radosti, hněvu i uspokojení přerušovaly mé čtení. Ale na konec dal se vám do pláče a — já s nim.“

Paní Městecká domluvila. Tu já, maje „Obranu“ v rukou, bezděky jsem pohlédl na stránku poslední. Poslední odstavec její byl rudkou silně zatržen. Byla

to modlitba k sv. Václavu, finoucí se ze srdce milujícího, smutného, trnouceho o to nejdražší, co mu bylo: o jazyk mateřský!

„Ty! o patronův země české nejpodobnější a největší, Václave! Vratislavem*) budiž! a Čechům svým navrať slávu dávnou! Opět na to postavíš nás místo, z něhož vlastní netečností a hříšnou zlobou jiných neb pochlebnictvím mnohých nezasloužené jsme upadli. Ty národa našeho zástito a podpora! — Nedej zahynouti nam i budoucím!“

To bylo místo, nad nímž ti staří plakali, to byla ta slova plná veliké, upřímné lásky k vlasti a jazyku našemu, jež způsobila ten div veliký věku našeho: znovuzrození českého národa.

1883.

*) To jest obnovitelem slávy.

